సర్వస్వామ్యములు
ప్రకాశకులాధీనం

పునర్ముద్రణ :
1 జూన్ 1954

మూల్యం రూపాయినర

ముద్రణ :
రాజేశ్వరి ప్రెస్,
రాజమహేంద్రవరం.

అమర విజయము

లేక 'కోహినూర్' అను చారిత్రక నవల

కవిరాజహంస - కవికులాలంకార

శ్రీ బాలాంత్రపు వేంకటరావు

కాళహస్తి తమ్మారావు అండ్ సన్స్.,

గ్రంధప్రకాశకులు : : : రాజమహేంద్రవరము.

ప్రస్తావన

ఇది కన్నడభాషలో సుప్రసిద్ధాఖ్యాయికా రచయితగు బి. వేంకటాచారిగారి "కోహినూరు" అను నవల కాంధ్రీకరణము.

కథానాయకుఁడగు నమరసింహుఁడు శత్రువులను జయించుట, ప్రతిజ్ఞను నిర్వహించుకొనుట, కామితార్థమును బడయుట మొదలగు విజయాభ్యుదయములతోఁ గథసమాప్తమగుటచే దీనికి "అమర విజయము అని నామకరణము చేసితిమి.

ఈ యమర విజయము ప్రపంచమునఁగల సుప్రసిద్ధ రత్నములలో నగ్రగణ్యము నమూల్యము నైనది కోహినూరే. ఇది పూర్వము భారతవీరుఁడును మహారాజచంద్రుఁడు నగు భూరిశ్రవసుని కరకంకణము నలంకరించినది. పిదప ననేక భారత సామ్రాజ్య పట్టాభిషిక్తుల శిరోముకుటముల నధివసించినది. కాలక్రమమున మొంగలాయీ చక్రవర్తులఁజేసిన ఈ యమూల్య రత్నరాజము ఔరంగజేబు చక్రవర్తి యొద్దనుండి వచ్చిరయే తత్కథానాయకుఁడును, రాజపుత్రవీర యువకుఁడు నగు నమర సింహుని సువర్ణమకుటావతంసమయ్యెను. గోపాలవీరుఁడు స్యమంతకమణితోఁ గన్యామణిని గ్రహించిన ట్లయినది. ఇందలి కథ వీరశృంగార రసములతో విలసిల్లుచున్నది.

ప్రకాశకులు

ఉ ప క్ర మ ణి క.

నేఁడు రాజస్థానమునందు * "ఆహేరియా" యను మహోత్సవము ; జనకోలాహలపూర్ణమైన రాజనగరము జన శూన్యమై యుండెను. రాజవీథులయందుఁ దిరుగాడువారెవ్వ రును లేరు. గృహములలో జనులసందడి లేదు. నేఁడాబాల గోపాలముఁ గొండలయందును, గుహలయందును, శైలశిఖరము లందును మృగయాఖేలనమున నడవిలోఁ దిరుగాడుచుండిరి. సూర్య భగవానుఁడ స్తమించుచుండెను. పశుయుద్ధరంగభూమి నుండి యెవ్వరు నింకను దిరిగి రాలేదు. ఇతర దినములలో సాయంకాలమునకుఁ బూర్వమే "రాజసముద్ర" తటాక తీరమునం దనేకులు వాయుసేవనమునకై తిరుగాడుచుందురు. నేఁ డక్కడ నొక్కఁడును గానిపించుట లేదు. చెఱువుప్రక్క నున్న విష్ణుమందిర మహాద్వారమునందు, మంచుచేఁ దడువఁ బడిన పద్మమువలె శుభ్ర వస్త్రావృతయై, చీలమండలవఱకును వ్రేలాడుచున్న కేశకలాపముతో భర్తృవిహీనయైన యువతి యొకతె మాత్రము చేతియందున్న పత్రపుష్పములను మందిర వేదికపైనునిచి, తలవంచికొని చేతులు ముకుళించుకొని

* రాజస్థానమునందలి వీరపురుషులెల్లరు సంవత్సరమున కొకసారి వేఁటకై యడవికిఁబోవు మత్సరము దీనికి పశుయుద్ధమనియుఁ బేరు.

నిమీలితనయనయై కాతరవచనములతో భగవంతుని 'దన యభీష్టమునుగూర్చి ప్రార్థించుచుండెను. ఆమె యున్నచోటి కించుకదూరమున శుక్లపక్ష దశమీ చంద్రరేఖవలెఁ బది యేఁడుల యీడుగల బాలికయొకతె పూగుత్తుల భారముచేఁ గ్రిందికి వంగియున్న కింశుకవృక్షము క్రింద నిలుచుండి తల యెత్తి పైకిఁ జూచుచుండెను.

ఈ సమయమునఁ బన్నెండేండ్ల బాలుఁడొకఁ డరుదెంచి చెఱువుగట్టున నీటికి సమీపమున నిల్వఁబడి యుండెను. అతని శరీరమంతయు రక్తమయమైయుండెను. మొలలో నొఱలోని కత్తి వ్రేలాడుచుండెను. అతని రెండుచేతులయందును రెండు పక్షులుండెను. ఆ బాలుఁడు తన మేనిరక్తమును గడుగుకొనుటకై సోపానపు మెట్లయందు నిల్వఁబడియెను. కాని చేతియందున్న పక్షుల నెవ్వరికీయవలయును? చెయి విడిచినచోఁ బక్షులు పాఱిపోవును. కింశుకవృక్షముక్రింద నిలువఁబడియున్న బాలికను జూచి యామెను సమీపించి "నీ వెవ్వరు? ఒంటరిగా నిలుచుండి యేమిచూచుచుంటివి?" అని యడిగెను.

బాలిక చేట్టుకొమ్మవైపునకుఁ జెయిచాఁచి "పైని జూడుము! ఆ పువ్వెంత యందముగా నెంతపెద్దదిగా నున్నదో చూడుము" అనియెను.

బాలు—నీకాపువ్వు కావలయునా?

బాలి—అది నాకెట్లందును? అది యెత్తైనకొమ్మనున్నది.

బాలు—(నవ్వి) ఎత్తైనకొమ్మపై నున్న పువ్వొవ్వరును గోయలేరా? నీవు నా రెండుపక్షులను బట్టుకొని యుండుము. ఇప్పుడే నీకా పువ్వును దెచ్చి యిచ్చెదను.

బాలిక సంతోషముతోఁ బక్షులను బట్టుకొని చెట్టు వైపు చూచుచు "నీ యొడలికి ముండ్లు గ్రుచ్చుకొనునేమో" అనియెను.

బాలు—ముండ్లకు భయపడి రాజపుత్రుఁడు పువ్వును దెచ్చుటకు వెనుదీయునా? ఇదిగో! చూడుము! వేఁటకై నే నడవికిఁ బోయియుంటిని; కాని నేను బాలుఁడ నని చెప్పి యంగఱును నన్ను దిగవిడిచి ముందుగా వెడలిపోయిరి. రాజపుత్ర సేనాపతియగు విక్రమసింహుఁడొక యడవిపంది నెదుర్కొనియెను. ఆ యుద్ధమునందు సేనాపతియే యోడిపోవునట్లగపడియెను. పంది తన కోఱపండ్లచే సేనాపతిపొట్ట చీల్ప నుంకించెను. వెంటనే నేను పోయి కత్తిని జేతఁబట్టుకొని సేనాపతి కడ్డముగా నిలిచియుంటిని. ఇదిగో చూడుము! నా గుండెలపై బందికోఱలు గ్రుచ్చుకొని రక్తము ప్రవహించుచున్నది. కాని నేను భయపడి వెనుకంజ వేసితినా? మఱియుఁ బక్షులను బట్టుకొనుట కడవిలో దూఱినప్పుడు దేహమంతట నెన్నియో ముండ్లు గ్రుచ్చుకొన్నవి చూడుము:—నీకొకపువ్వు దెచ్చి యిచ్చుటకు వెనుదీయుదునా?

బాలిక పూవు దొరకునని పరమానందభరితురాల య్యెను. కాని తనకొఱకుఁ బువ్వును దెచ్చుటకు వెడలిన బాలునిశరీరమునకు ముండ్లు గ్రుచ్చుకొని గాయములగునేమో యని వ్యాకులిత చిత్తముతోడను గద్గదసుకుమార స్వరము తోడను "నీ యొడలికి ముండ్లు గ్రుచ్చుకొని నెప్పిగల్గినచో నన్నుఁ గోపపడవుగద" అని పలికెను.

బాలుఁడు బాలిక ముఖసౌందర్యమువలెనే మాటలును మధురములైనవని యనుకొనియెను. అప్పుడప్పుడే సూర్యుఁ డస్తమించుచుండెను. అస్తమించుచున్న సూర్యుని యరుణ కాంతులు "రాజసముద్ర" చంచలతరంగములపైఁబడి ప్రతి బింబించుచు బాలిక బాలేందువదనమును మఱింతయుజ్జ్వల ముగాఁ బ్రకాశింపఁ జేసెను. ఫాల్గునమాసమునందలి మధుర మోహనమైన యామినీ కాంతియుఁ, గొంచెముకొంచెముగా నస్పష్టముగా మసకవాఱుచున్న ఛాయయుఁ బ్రకృతివక్షమునఁ బ్రవేశించుచుండెను. పాలపిట్ట జగదాహ్లాదకరుఁడైన చంద్రుని ప్రేయసియగు రజనీకాంత నుచ్చకంఠమున సప్తమతానముతోఁ బలుకరించుచుండెను. రాజసముద్ర తరంగమాలికలు చంద్ర కాంత శిలా సోపానములఁ దడుపుచుఁ బ్రేమపులకితములై మెఱయుచుండెను. మృదుపుష్ప సౌరభ మాతరంగముల నాలింగనము చేసికొని, యా తపసంతాప చంచలమైన తన దేహమును జల్లఁబఱుచుకొని యామినిని దోడి తెచ్చుటకు బయలుదేఱి పోవుచుండెను. శుక్లపక్ష యామినీకామిని ధరిం

చిన నీలవర్ణపు చీరచెఱఁగునందలి యొకటిరెండు వజ్రపు చుక్కలు దూరాకాశ ప్రదేశమునఁ గానిపించుచుండెను. చంద్రుఁడు నీలాకాశసౌధమునుండి యాశతోడను నిరాశతోడను, భయముతోడను ధైర్యముతోడను దాఁగితొంగి చూచుచుండెను.

బాలుఁడు నలువైపులం జూచి భీతహరిణేక్షణయైన యా బాలిక చంచల నేత్రములఁజూచుచు "నీకొఱకుఁ బువ్వుఁ దెచ్చునప్పు డీచెట్లముండ్లన్నియు నా శరీరమంతటఁ గ్రుచ్చుకొని గాయములైనను సరియే; నీపై నేను గోపింపఁజాలను" అనియెను. అతఁడు కంటకమయమై యున్నగుట్టపై నెక్కుచుండెను. ఆ సమయమందు బాలికచేతిలోని పక్షియొకటి యెగిరిపోయెను. బాలుఁడు చెట్టుపై కెక్కి పూవును గోసికొని క్రిందికివచ్చి "ఏది! నా శారిక యెట్లు పాఱిపోయినది!" అని యడిగెను.

బాలి—నేను వదలివేయవలెనని వదలివేసితినా?

బాలు—అయినచో నెట్లుపాఱిపోయినది?

బాలి—పువ్వు గోయుచున్న నిన్నుఁ జూచుచుఁ బరధ్యానమున నుండఁగా — అయ్యో! ఈ పిట్టకూడ నెగిరిపోయినది!

ఇంతలో బాలికచేతిలోని రెండవపిట్టయు నెగిరిపోయెను బాలుఁడు గోపించుకొనలేదు. సిగ్గుచేతను, గలఁతచేతను నాఁ

వాడిన మోముతోనున్న బాలికను జూచి యా బాలుఁడు "నీ పూవిదిగో: పుచ్చుకొనుము—నే నిప్పుడే పోయి పక్షుల మరలఁబట్టుకొని వచ్చెదను. నీవు కొంచముసే పిక్కడనే యుండుము." అని చెప్పి గుట్టపై కెక్కి పరుగెత్తుకొని పోయెను.

విష్ణుమందిర మహాద్వారమున నింతవఱకుఁ బూజ సేయుచున్న యా వితంతుయువతి తన పూజాకార్యమును ముగించుకొని బాలిక నిలిచియున్న చోటికి వచ్చి యామెను ముద్దిడుకొని "అమ్మా! పోవుదము రమ్ము. ప్రొద్దుపోయినది, రాణా వచ్చువేళయైనది" అని చెప్పుచు నాబిడ్డ నెత్తుకొని వెడలెను. అట్లామె కొంతదూర మేఁగి "అమ్మా! ఇదియేమి మాటిమాటికిని కొండ గుట్టలవంకకే తిరిగిచూచుచున్నావు?" అనియెను.

బాలిక కన్నులు బాష్పపూరితము లయ్యెను. ఆమె "అమ్మా! ఆ బాలుఁ డింకను దిరిగి రాలేదేమే?" అని తల్లితో ననియెను.

ప్రథమ ఖండము

1

ఒకానొకప్పుడు సార్వభౌముఁడైన "అక్బరు" మంత్రులతో మాటాడుచుఁ దనసింహాసనమును జేతితోఁ జూపుచు గంభీర స్వరముతోఁ దీవ్రముగా "మొగలుచక్రవర్తి యీ యఖండ సామ్రాజ్యమును బరిపాలించుటలో హిందువులకును ముసల్మానులకును భేదమెప్పుడు చూపించుచున్నాఁడో యప్పుడే యీ రత్న సింహాసనము చూర్ణవిచూర్ణమై పోవునని తెలిసికొనుఁడు" అనియెను.

రాజకులగురువైన యక్బరుచక్రవర్తి భవిష్యద్వాణి సంపూర్ణసార్థక్యమును బొందినదని తోఁచుచున్నది. మతభేదములు మనసునం దిడికొని ప్రజలను బరిపాలించువారి కిట్టిగతియే కలుగును. సత్యద్వేషియుఁ గపటాచారియు, స్వార్థపరుఁడును, నిష్ఠురుండు నగు నౌరంగజేబు భారతవర్ష సింహాసనము నధిరో

హించెను. ఔరంగజేబువలె స్వమతమండనమును బరమత ఖండనమును బరమసిద్ధాంతముగా నున్నవారును, స్వమతో న్మత్తులగువారి మాటల ననుసరించి కార్యముల నొనరించు వారును, హృదయము నందలి విషయమును దియ్యనిమాట లచేఁ గప్పిపుచ్చువారును నగు శాసనకర్తలను వెదకుటకై దేశాంతరములకే పోవనక్కఱలేదు. అట్టివారి నించుమించుగాఁ బ్రతిరాష్ట్రమునందును జూడవచ్చును. రక్తసముద్రమువం దీఁది యీఁది, దురాకాంక్షయనెడి కఠోరశలాకాఘాతములచే భారతనివాసుల హృదయములను జీల్చి సహోదరుల రక్తము చేతను, దంగ్రడి కన్నీటిచేతను, అక్బరుని పవిత్ర ప్రేతాత్మకుఁ దర్పణమిచ్చిన యౌరంగజేబు దానవ దర్పముతోడను, భారతసింహాసనముపైఁ గూరుచుండెను. అతనికిఁదోడుగాఁ బై నుదాహరించిన సర్వగుణ సంపన్నులగు శాసనకర్తలును, సైన్యాధిపతులును రాష్ట్రాదులయందక్కడక్కడ నెలకొని యుండిరి. ఆర్యావర్త మంతయు నాతని యొక్కయు, నాతని యనుచరులయొక్కయుఁ బదాఘాతములచేఁ బీడితమై హిందు వుల హాహారవంబులతోడను, యవనుల యట్టహాసధ్వనుల తోడను బ్రతిధ్వనిత మయ్యెను. సహింపశక్యముగాని ముస ల్మానుల యత్యాచారములను, బాపాచరణములను గాంచి యార్యజాతి యాశ్చర్యముచే నిశ్చేష్టితమైపోయెను. ఇరువది కోట్ల హిందువులు ధర్మలోపభయంబునను, బాపస్పర్శాశంక వలనను నిరుత్తరులై జీవచ్ఛవములై పోయిరి. యమునా తటమునందు వేదపాఠఘోషము నిలిచిపోయెను. జాహ్నవీ

తరంగములయందు శంఖఘంటికారవంబులు సద్దణఁగిపోయెను. దేవమందిరముల యందు మంగళారాత్రికములు మాయమై పోయెను. శాస్త్రనిపుణులు, సధ్యయనవ్రతశీలురు నగుపండితులు, వేదపురాణములను, సాంఖ్యపాతంజలాద్యాదిదర్శనములను, గీతాద్యుపనిషత్తులను, మను యాజ్ఞవల్క్యపరాశరాది స్మృతులను, మాఘకాళిదాసాది మహాకవులకావ్యములను, భూమియందుఁ బాతియుంచిరి. ఏలన? సంస్కృతగ్రంథములను జూచినచో యవనులు కాల్చివేయు చుండుటచేత; అత్యంత శ్రమాయత్తములును, అశేషప్రయత్న రక్షితములును, అసంఖ్యజనసమాదృతంబులును, అనంతప్రేమ పూజితములు నగు దేవమూర్తులన్నియు నిభృతగృహములయందెంతు టాకులచేఁ గప్పివైవఁబడియుండెను. ఏమన—పాదుషహా యాజ్ఞాప్రకారము హిందూదేవమూర్తులచే ముసల్మానుల మసీదులకు సోపానములు నిర్మింపఁబడుచుండెను. సీతాద్రౌపదులవలెను, సావిత్రీ దమయంతులవలెను సర్వగుణసంపన్నలై మర్త్యలోకమున దేవతారమణులవలెఁ బవిత్రమూర్తులై వెలయుచున్న యార్యనారీమణులు, శాతవభయముచే నంతఃపురములయందణఁగియుండిరి. ఇంద్రియపరితృప్తికొఱకే లలనాకులము సృష్టింపఁబడె ననుముఖ్యోద్దేశము గలయవనులు తమ యుద్దేశమును వ్యాపింపఁజేయుటకోయన మదోన్మత్తులై పశుప్రాయులై వ్యవహరింపఁజొచ్చిరి. ప్రవిమలరత్నములఁ బ్రసవించుచున్న భారతభూమి భయదారణ్యముగాఁ బరిణమింపఁ జొచ్చెను. కృషికులు కృషికార్యములకు నిర్భయులై పోఁజాల

కుండిరి. వారు తమ గోబృందముల నేకాంతముగా రాత్రి వేళ నడవులకుఁ దోలి, యింటిగుమ్మములకు గడియలువేసి కొని, నేలపైఁబడి పొరలుచు నేడ్చుచుండిరి. ఏలన? గోమాంసమును దినకున్న యవనుని జఠరాగ్ని చల్లారుటలేదు.

ఔరంగజేబు దురాశచేఁగలిగిన దుర్దమనీయ మోహమునకు వశుఁడై తనయేలుబడిచే నిస్సత్త్వమై శవప్రాయమై యున్న యార్యావర్తమునుండి హిందూనామము నామరహితమైపోవునని తలంచెను. కాని, ప్రకృతి సంహారమూర్తిని ధరించుటకుముందు శాంతమూర్తిని ధరించియుండుననని, పాపకార్య పరంపరచే విజితుఁడైన యవనసార్వభౌముఁడు దెలిసికొనఁజాలఁడయ్యెను. జీవచ్ఛవములై యసంఖ్యాకులైయున్న యార్యజనులు స్వల్ప కాలములోనే యాకస్మికముగాఁ జేతనలాభమును బొంది ప్రచండ చండమారుతముచే సంక్షుభితములగు సముద్రతరంగములవలె ఘోరగర్జన మొనరించుచు లేచుచున్నారని విని సార్వభౌముఁడు సంస్తంభితుఁడయ్యెను. ఆరావళీ పర్వతోపత్యకలయందుఁ బ్రవహించుచున్న "లూనానదీ" తీరమున నోఁటలు వెటికిన లక్షోపలక్షుల కత్తులతో నిరువదిమంది రాజసింహుల కిరీటవజ్రప్రభలు ప్రతిఫలించుచుండుటఁజూచి యౌరంగజేబు చకితుఁడయ్యెను. అత్యల్ప కాలమునందే యౌరంగజేబు దీపశిఖచే సముద్రమును శోషింపఁ జేయుటయు, నోటిగాలిచే నాదిత్యతేజము నార్పివేయుటయు నసాధ్యకార్యములని తెలిసికొనియెను.

సంధ్యాకాలమున కించుకముందుగా నజమీరునగరు మునకు సమీపమునందున్న హరదేవపుర గ్రామమున నొకటి రెండుమైళ్ళ దూరమునందుఁ బ్రవహించుచున్న కాళిందీనదీ తీరమున నిర్జనమగు పెద్దబయలునందుఁ బసువులను మేపు కృషికబాలుఁడొక్కఁ డేకాంతముగాఁ బరుండి యోజించు చుండెను. ఎనిమిదివత్సరములకుఁ బూర్వము చిన్నతనమున రాజసముద్రసరోవర తీరమునందుఁ గింశుకవృక్షముక్రింద నొక బాలిక యెక్కడనుండియో వచ్చి యాతని కొక్కసారి— ఒక్కసారి మాత్రమే ముఖమునుజూపి యెక్కడకో పోయి దాఁగికొనియెను. అదిమొద లాకృషికబాలుఁ డెక్కడెక్కడ నెంత వెదకినను, ఆ దివ్యమూర్తి—హరజటాజూటవిహారిణి యగు నా సుధాంశురేఖ—జగత్తునం దెక్కడను గానఁబడ లేదు. పశుపాలకుఁడగు నా బాలకుఁ డెక్కడకుఁబోయి యేమి చేసిన నా మెనింకొకసారి చూడఁగలనని యోజించుచుండెను.

యోజించుచుండఁగనే యువకునకు నిద్దురవచ్చెను. నిద్రావస్థయందే స్వప్నమును గాంచెను. స్వప్నమునందాయువార్థివ నిధి స్వరూపమైన—ఆ సౌందర్యవినిందిత దేవకన్యాబృందమైన —ఆ బాలికను వెదకుచు జీవసంచారములేని యున్నతపర్వతములపై కేఁగినట్లును, బర్వతశిఖరముపై నున్న సమభూమియందుఁ బెద్ద పెద్దతరంగములతో నొకనదిగర్జించుచుఁ బ్రవహించుచున్నట్లును, యువకుఁడా పర్వతశిఖరముపై నిలిచి "అహో! మరల నొకసారి చూడఁగలనా ?" యని యఱచినట్లును, ఎవ్వరో పైనుండి భయములేదు ; మఱల జూచెదవని

ప్రత్యుత్తర మిచ్చినట్లును దోఁచి బాలుఁడు చకితుఁడై చూడఁగాఁ, దలవెంట్రుకలను విరియఁబోసికొని లావణ్యమయి యగు స్త్రీరత్న మొకతె యాతని యెదుటికి వచ్చి నిలిచి "మఱలఁజూచెదవు" అని చెప్పినట్లును, యువకుఁడు కాత రుఁడై, "ఎప్పుడు చూతును ? ఎక్కడఁ జూతును ? ఎన్ని నాళ్లలోఁ జూతును ?" అని యడుగఁగా నా స్త్రీరత్నము నీ యెదుటికిఁ గన్నుల విప్పి చూడుమని చెప్పి నట్లును, బాలుఁ డాత్రముతో గన్నులు విప్పి చూడఁగా నెదుట నగణితసౌధ మాలికలచే శోభితమై యున్న యొక విశాల రాజధానియు— దానినడుమ విశాలసభామండపమున నసంఖ్యదానవ దళములు చెవులను జెవుడుపఱచు భయంకరాట్టహాసములచే గగనమును జిల్లులువడఁజేయుచున్నట్లును, ఆ యట్టహాసములతో నలు దెసలనుండి పఱతెంచుచున్న యసంఖ్యజనుల హాహాకార శబ్దములు చేరుచున్నట్లును, రాజధానికి నలుదెసల నెత్తురు యులలచే రక్తనదీ ప్రవాహము వేగముగాఁ బ్రవహించు చున్నట్లును, ఆ రక్తతరంగములయందు శతసహస్రనరనారీ శరీరములును, ఖండఖండములైన బ్రాహ్మణదేహములును, క్షత్రియవీరుల క్షతభుజములును, సగము తెగిన కుత్తుకలు గల కమనీయ కామినీమణుల వదనములును, మునిఁగి తేలుచుఁ బోవుచున్నట్లును ; మఱియు నా దానవసభకుఁ బైభాగమున నంబరతలమున నంతరిక్షమున లెక్కలేని దేవతలు నిమీలిత నయనులై, చేతులుజోడించుకొని నిలుచున్నట్లును ; కంది పోయిన మోములుగల యా వేలుపుల మూసినకన్నులను భేదించుకొనుచు నజస్రాస్రుజలములు వర్షాకాలవారిధారలవలె జాఱి రక్తనదీతరంగములతోఁ జేరిపోవుచున్నట్లును : ఆ రమణి

మూర్తి చెప్పినట్లు యువకుఁడు తలమెత్తియును బైకెత్తి చూడఁగా నీలగగనమునందు సుందరమణిగణ ఖచితమైన సువర్ణనిర్మిత పర్వతఖండ మొకటి కనఁబడినట్లును, బర్వతపాద మూలమునందు శ్వేతసలిల కనకకమలములచే శోభితమగు నాకాశగంగ మృదుమధుర శబ్దముతోఁ బ్రవహించుచున్న ట్లును ; బర్వత వక్షోభాగమునఁ బ్రఫుల్లపారిజాతపుష్పదళ ములపై జ్యోతిర్మయమగు నతివిచిత్ర సింహాసనమును—ఆ సింహాసనము చంద్రకిరణములచేతను బుష్ప సౌరభముచేతను నిర్మితమైనట్లును, సింహాసనమును జుట్టుకొని యసంఖ్యరమణీ మణులు లలిత స్తుతిగానములచే నమరనగరమును బ్రతిధ్వనింపఁ జేయుచున్నట్లును, మఱియు—ఇదేమి ! కృషిక యువకుఁడు పులకితప్రాణుఁడై, నిష్పందనయనుఁడై, విస్మిత హృదయుఁడై, రోమాంచితదేహుఁడై చూచుచుండఁగా నా రత్నగిరిపై నా కనకమాలికామయమందాకినీతీరమున నా సుధాంశు రశ్మిచే నిర్మితమైన సింహాసనమున కెదురుగా నసంఖ్యసురనారీజన మధ్యమున, నసంఖ్య తారాగణమధ్యమునఁ బూర్ణశశివలెఁ గాంతి విశిష్టయగు నమృతమధురబాలికామూర్తిని గాంచి నట్లును, "ఈమెయే యామె" యని తెలిసికొనినట్లును, ఆహారజటాజూటమునఁ బ్రకాశించుచున్న చంద్రరేఖ పూర్ణ గౌరవముతోను, బూర్ణ సౌందర్యముతోను, బూర్ణచంద్ర రూపమున నా బాలికయై పరిణమించినట్లును, మొట్టమొదట ప్రత్యక్షమైన రమణీమణి ముగ్ధ హృదయుఁడైన యువకుని లలాటమును స్పృశించుచు "స్త్రీ వక్షఃస్థలము బోవుట కిచ్ఛగించు

చుంటివి గదా ! కాని యతిసాహసమును ననేక సాధనములును గావలయును. భీషణమూర్తియు భీమపరాక్రమశాలియు నైన దానవదళమును సమ్ముఖయుద్ధమున గెలిచి నిమీలితనయనులగు వేల్పుల ప్రసాదనమును బొంది యీ రక్తనదిని దాటినచో నక్కడకుఁబోఁగలవు ; నీ కది సాధ్యమగునా ? " అని యడిగి నట్లును, యువకుఁడు " దేవీ ఆశీర్వదింపుము. అవశ్యకముగా నట్లే చేయఁగలను " అని చెప్పినట్లును, ఆ దేవి యత్యుచ్చకంఠ ముతో నతిమధురమును దీవ్రమునగు స్వరముతో నాకాశము, భూమియుఁ, బర్వతశృంగమును బ్రకంపించునట్లు " అట్లయిన లెమ్ము. ఇఁకఁ బరుండవలదు " అని కేకలిడినట్లును, " లెమ్ము, లెమ్ము, " అను నా శబ్దము దైత్యరాజధానియందుఁ బిడుగు వడినట్లె దేవతల దేహముల రోమాంచితములు గావించి, రత్న గిరియందుఁ బ్రతిధ్వనించి, దశదిశలయందును " లెమ్ము లెమ్ము. ఇకఁబరుఁడ వలదు " అని మాఱుమ్రోఁగు చున్నట్లును గ్రహించెను.

యువకునకు నిద్రాభంగమయ్యెను. సుఖస్వప్నము పరి పూర్ణమయ్యెను. ఆతఁడు కన్నులు నులిమికొనుచు నలుదెసలఁ జూచెను. ఒక ప్రక్కఁ గాళిందీనది ప్రవహించుచుండెను. తక్కిన ప్రక్కల నిస్తబ్ధము జనశూన్యము నగుబయలుఁ ఆ పర్వతశృంగ మెక్కడ ? ఆ దానవరాజధాని యెక్కడ ? ఆ దేవతలేరీ ? ఆ మందాకినీనది యేదీ ! సైకతవాసినియై, దేవకాంతామధ్య వర్తినియై, పూర్ణశశికళాస్వరూపిణియై, గౌరవమయియై, శాంతి మయియై యొప్పునామూర్తి యేమాయెను ?–మఱి యేమ్మా

యెను? యువకుఁడు వెనుదిరిగి చూచెను. కలలోఁగాంచిన-తలవెంట్రుకలు విరియఁబోసి కొనియున్న లావణ్యమయి యగు నా దేవీమూర్తి నిలచియుండెను. ఇదియేమి స్వప్నమా? యువకుఁడు తాను మేల్కొనియుండెనో నిద్రించుచుండెనో తెలిసికొనుటకై మఱల నలుదెసలఁ బరికించి చూచెను. ఆకాశమునందు నక్షత్రము లలరారుచుండెను. శశాంకుఁడు నవ్వుచుండెను. క్రింది నీలవసనధారిణియుఁ జంచల ప్రాణియునగు తరంగిణి నక్షత్రమాలికాహారమును ధరించుకొని నృత్యము సేయుచుండెను. అయినచో నిది స్వప్నముగాదు. సత్యమే. రమణి కాతరస్వరముతో "లెమ్ము లెమ్ము, మరల నిద్రింపవలదు" అనియెను. మధురమును దీవ్రమును, మనోమోహనకరము నగు నదేకంఠస్వరము! యువకుఁడు లేచి చకిత నయనములతోఁ జంచలహృదయముతో రమణిపై దృష్టించి చూచుచుండెను. ఆ రమణియు "నీ యొద్దఁగత్తియున్నదా?" అనియడిగెను. నిద్రనుండి లేచినయువకుఁడు విస్మితుఁడయ్యెను. అతఁడు మాటాడలేకపోయెను; రమణియుఁ బ్రత్యుత్తరముకొఱకించుక సేపుమాత్ర మూరకుండి మరల "నీ యొద్దఁగత్తియున్నదా? హృదయమునందు సాహస మున్నదా? బాహువులలో బలమున్నదా? నరములలో నార్యరక్తమున్నదా! హృత్పిండమున స్వర్గమునకంటె మేలైన జన్మభూమిపై మమతయున్నదా? ప్రత్యుత్తరమిమ్ము" అనియెను.

యువ—ఉన్నది.

రమణి—అయినచో నావెంట రమ్ము.

పశుపృలను గాయు యువకుఁడు మంత్రముగ్ధునివలె నా రమణివెంట బయలు దేరెను. రమణియుఁ జంచలపదవిక్షేపముతోఁ గొంచముదూరమేఁగి యొక పురాతన భగ్న మందిరమున నెదురుగా నిలుచుండి యువకునిఁ గాంచి నీవిక్కడ నించుక సేపు నిలిచి యుండుము. వెంటనే వచ్చెదను" అని చెప్పి యా మసీదు లోనికిఁబోయెను; యువకుఁడెంతయో సేపు నిరీక్షింపలేదు. ఇంచుక సేపటిలోనే రమణి యొక ముసలిమాను ఫకీరుని వెంట నిడికొని యీవలికి వచ్చెను. యువకుఁడు చూడఁగా ఫకీరునకొక కౌపీన మాత్రవసన ముండెను. కుడి చేతియందలి భీషణకృపాణము చంద్రకిరణములతో మెఱసి పోవుచుండెను. శుభ్రబశ్మశ్రుశోభితమును జ్యోతిర్మయమును నగునాతని ముఖమండలమును, విభూతిచర్చితమును జడలచే నర్ధావృతమునైన బలిష్ఠదేహమునుజూచి యువకుని శరీరము రోమాంచితమయ్యెను, ఆతని కాంతరికభక్తిరస ముదయించెను. యువకుఁడట్టి తేజోమయ యోగమూర్తి నెక్కడను నెప్పుడును జూచియుండ లేదు. ఫకీరు ప్రేమవికసిత నయనములతో యువకునిఁజూచి పిమ్మట రమణిని సంబోధించి, "వత్సా! నీ విక్కడనే వేచియుండుము; నేనీ వీరయువకుని యువనయుద్ధమునకు వెంటఁబెట్టుకొని పోయెదను" అని ఫకీరు వేగముగ ముందు నడవసాగెను. యువకుఁ డాతనివెన్నంటి పోయెను.

2

"ఊరకుండు మూరకుండుము! పరుండుము; ఏడువవలదు. ఔరంగజేబు పాదుషావారి అఫ్జుల్ ఖాను వచ్చుచున్నాఁడు" అని హరదేవపురమున రాత్రులయందుఁ దల్లులు పిల్లలను భయపెట్టి నిద్రపుచ్చుచుండిరి. అఫ్జుల్ ఖాను, పాదుషహాకుఁ బ్రియతముఁడగు సేనాపతి. కాఫర్ మతము (హిందూ) దేశమున లోపింపఁజేయుటకు అఫ్జుల్ ఖా ననేక ప్రయత్నములు చేయుచుండెను. హిందువులపై "జిజియాపన్ను" (తలపన్ను) వసూలుచేయుట కాతఁ డనేకపర్యాయములు తన విశేషపరాక్రమమును జూపుచుండెను. ఒకసారి హరదేవపురగ్రామము వారును, జుట్టుపట్టుల గ్రామములవారును జిజియాపన్ను నిచ్చుటకు సమ్మతింపరైరి. అఫ్జుల్ ఖాను బహుసంఖ్యాకమైన సైన్యమును బిలిచి పన్నొసఁగక విద్రోహులైయున్న పురుషుల చేతులను, ఆఁడువాండ్ర చెవులను, బిల్లలవ్రేళ్ళను గోయుటకాజ్ఞాపించి కాఫరులను గోరక్తముచే స్నానముచేయించి 'కల్మాను' (ముసల్మానులవేదమంత్రము) జదివింపవలె నని యనేకపర్యాయములు కట్టడి చేసెను. అది మొదలు హరదేవపురవాసులైన యా బాలవృద్ధులు అఫ్జుల్ పేరు చెప్పినంతనే భయపడుచుండిరి. విశేషించిబిడ్డలు వాఁడనిన భూతమనియే విశ్వాసము గల్గియుండిరి. ఆకారణముననే అఫ్జుల్ పేరు చెప్పి తల్లి బిడ్డలను భయపెట్టుచుండుట వాడుకయైనది. శిశువు అఫ్జుల్ పేరువినినంతనే యేడుపుమాన్ని తల్లికంఠముఁ గౌఁగిలించుకొని కన్నులు మూసికొనును.

ఆకస్మికముగాఁ దల్లికంఠమును గౌఁగిలించుకొనియున్న యొకబిడ్డ బెదరి చేతులపట్టువీడి క్రిందఁబడియెను. తల్లి కలవర పడి నేలపైఁ గూలఁబడియెను. అదిగాంచి బిడ్డ మఱింతభయపడి యేడువఁదొడంగెను. నిజముగా నజ్జుల్ ఖానే! ఆకస్మికముగా గ్రామమునందు గగ్గోలపుట్టి పురజనులందఱును భయముతో "మరల నజ్జుల్ వచ్చినాఁడు" అని కేకలు వేయుచుండిరి, జజియూపనొక కాసైన మిగులకుండఁ జెల్లించివేసిరి. కాని మరల నజ్జుల్ ఖానెందుకు వచ్చినాఁడు? ఈగోల యెందులకు? ముసల్మానులు గొప్పదండును దెచ్చి గృహద్వారములు బ్రద్దలుకొట్టి యింటింటఁ బ్రవేశించి కొల్లగొట్ట నారంభించిరి. పశువులను విప్పి పైకిఁ ద్రోలివేచి యువతులజుట్టు పట్టుకొని బలవంతముగా నీవలి కీడ్వ నారింభించిరి. గ్రామస్థులు దుఃఖిం చుచుఁ జేతులు జోడించుకొని "పాదుషావారిపై నొట్టు; మే మెట్టితప్పును జేసియుండ లేదు. మా జోలికి రావలదు" అని వేఁడుకొనఁజొచ్చిరి, కాని వినువారెవరు! అఫ్‌జలు గుఱ్ఱముపైఁ గూరుచుండి "జాగ్రత్త; ఒక కాఫరైనను దప్పించుకొని పాఱిపోకుండఁ జూడుఁడు. ఒక స్త్రీ యైన నొక్కగోవైనఁ జెదరి పోఁగూడదు. వృద్ధాంగనలను జిన్నిబిడ్డలను విడిచివేయ వచ్చును" అని యాజ్ఞాపించుచుండెను.

నిరాశ్రయులై నిరపరాధులై యున్న గ్రామస్థులకుఁ దమ బలపరాక్రమములు చూపుట కవకాశము లేకపోయెను. ఆయుధములు దీసికొనుట కదను లేకపోయెను. ముసల్మాను సైనికులు యువకులను, వృద్ధులను, యువతులను, గోవులను

బాధించి సమీపమునందలి శిబిరములకుఁ దీసికొనిపోవుచుండిరి. నిర్జనమైయున్న యా బయలునందు ముసల్మానుల వికటాట్ట హాసములు చెలరేఁగుచుండెను. ఏ గోవును ముందుగాఁ జంప వలయును ? ఏ యువతి నెవరు గైకొనవలయును ? అఫ్జులు ముందుగావచ్చి తాను స్వయముగా దేని నేరుకొనునో ?" అని సైనికులు చర్చించుకొనుచుండిరి. ఈగోలలో 'పీరుభక్షు' అను సైనికుఁడు రహిమానునిఁజూచి "రహిమాన్ ! మనము దెచ్చినవారిదో నిద్దఱు కాఫరులు పగ్గములను ద్రెంచుకొని పాఱిపోవు చున్నట్లున్నది ?" అనియెను.

రహి.—చూడుము. పీరుగారు. వారితరగ్రామవాసులై యుందురు.

ఫీరు—ఇతరగ్రామవాసులైన నేమి? వారును కాఫరులే.

వాస్తవముగా హిందువు లిద్దఱు సమీపమునందున్న కాళిందీ నదీతీరమున సంధ్యావందన మొనరించుకొని మహా దేవుని స్తుతించుచు నా మార్గమున వచ్చుచుండిరి. పీరుభక్షుని మాట ముగియకుండఁగనే వారును సమీపమునకు వచ్చిరి. వారిలో నొకఁడు "ఇచ్చట నీగోలయేమి ?" అని యడిగెను.

పీరు—నీవొక విచారణకర్తవా ? కాఫర్ ! బద్మాష్ ! మిమ్మిద్దఱను గూడఁ బట్టుకొని తీసికొనిపోవుదుము, వీరితోఁ గూడఁ దీసికొనిపోవుదుము,

బాటసారి—వీరి నెక్కడకుఁ దీసికొనిపోవుచున్నారు ?

పీరు—నబాబుశిబిరమునకు - చూడుఁడు ! మిమ్ముఁ గూడఁబట్టి యచటికే తీసికొనిపోయెదము.

బాట—అంతతొందర యెందులకు ? మేము పాఱిపోవువారముగాము. మే మడుగఁగూడదా ? మీరు చెప్పఁగూడదా? ఇందఱు పురుషులను, స్త్రీలను, బశువులనుదీసికొనిపోయి యేమి చేయుదురు ?

పీరు—ఓరి కాఫరా ! నీకు జ్ఞానము లేదా ? ఈ పశువులన్నిటిని గోసి 'కబాబ్' చేయుదుము. మఱియు నీ రక్తముతో హిందువులను స్నానమాడింతుము.

ఈ మాటలు వినినంతనే బాటసారులకన్ను లెఱ్ఱవడి పోయెను, చీఁకటిగా నుండుటచే ముసల్మానుల కది కనఁబడక యింకను నేమేమో చెప్పఁదొడఁగిరి.

పీరు—పిమ్మట వీరినందఱ నొక్కరొక్కరుగా శూలములఁ గ్రుచ్చి, యీ యువతులను మేము పెండ్లిచేసికొందుము. ఈ పీరుభక్షు, ముఖమును మూసికొనియున్న యీ బీబీని స్వయముగా—

పీరుభక్షుమాట ముగియకుండఁగనే బాటసారులలో నొకఁడు పీరుభక్షుగుండెలపై బలముగా నొకపిడిగ్రుద్దు గ్రుద్దెను. పీరుభక్షు దూరముగా నిశ్చేష్టుఁడై పడిపోయెను. ఇంతలో రెండవబాటసారి వేగముగఁ బోయి బందీలైయున్నవారి బంధనముల విప్పివేసెను. పీరుభక్షు క్రిందఁబడినచప్పుడు విని

యక్కడనున్న ముసల్మానులందఱును వచ్చి బాటసారుల నిద్దఱి నాక్రమించిరి. దూరమునందున్న అఫ్జుల్ "ఆ బాటసారుల కాలుసేతుల విఱిచికట్టి తీసికొనిరండ" ని యాజ్ఞాపించెను. కాని వారిని గట్టువారెవరు? ఆ బాటసారు లిర్వురు నప్పు డెదుటనున్న మామిడిచెట్టు పెద్దకొమ్మలను విఱిచి పట్టుకొని రుద్రమూర్తులను ధరించి "భం, భం, శంభో! త్రిపుర సంహారీ! జయజయదైత్యవిదారీ! ఉరగహారీ! త్రిశూలధారీ! భవభయహారీ! మృత్యుంజయ! భం, భం, శంభో!" అని రుద్రనామముల స్మరించు రుద్రబలముతో శాఖాప్రహరణములచే యవనసేనను నేలఁ బడఁగొట్ట నారంభించిరి. బాటసారులచే విడుదలఁ బొందిన బందీజనులు కోలాహలముఁ గావించుచు రుద్రనామము లుచ్చరించుచు శత్రువులను విడువక నేలఁబెట్టి కొట్టుఁడని కోలాహలము సేయుచు దొమ్మియుద్ధము సేయఁ జొచ్చిరి. దూరమందున్న "అఫ్జల్" చెదరిపోవుచున్న సైనికులను సంబోధించి "ఓయవనవీరులారా! చేతనాయుధము లుండఁగనే చేయి చేసికొనినచోఁ గాఫరులందఱును వెంటనే యమాలయమునకుఁ జేరుదురుసుఁడీ?" అనిగద్దించి భీకరముగాఁ బలికెను.

ఆమాటలను విని తోడనే సైనికగణము కత్తులు, సీటెలు మొదలగు నాయుధములతో సీనినపులులవలె వచ్చి బాటసారులపైఁబడ నారంభించిరి. కాని యా వీరు లిద్దఱు నించుకైన వెనుకంజ వేయలేదు. నిర్భీతహృదయములతో

నస్త్రవర్షముపైఁ బిడుగులు పడినట్లు శాఖాప్రహారములగావిం చుచు "భం, భం, శంభో! రుద్రా! శంకరా!" అని యఱచుచు శత్రునాశనమొనరింపఁ దొడఁగిరి. బంధవిముక్తులైనవారుగూడ నా రుద్రమంత్రోచ్చారణముచే నాకస్మికముగా నపరిమిత పరాక్రమమునుబొంది చెట్లకొమ్మలను విఱిచికొనివచ్చి యున్మత్తులవలె సాహసులై యవనసైన్యమును వధించుచు "భం, భం, శంభో! రుద్రా! శంకరా!" అను బలప్రదాయకమగు రుద్రనామము నుచ్చరించుచుండిరి. బందీలైయున్న స్త్రీలు మంత్రముగ్ధలవలె వెనుకనుండి చేతులతోఁ జప్పటులు చఱచుచు "భం, భం, శంభో! శంకర! రుద్రా! దేవ! త్రిపురారీ!" అని బిగ్గఱగాఁ బాడఁజొచ్చిరి.

కాని, కత్తులయెదుటఁ జెట్లకొమ్మ లెంతసే పాగఁగలవు? శస్త్రపాణులగుయోధులతో నిరస్త్రులగువీరు లెంతసేపు పోరాడఁ గలరు? దానవదళవిదళన మొనరించు రుద్రనామమున నమృత సంజీవినీసుధాధార ప్రవహించుచున్నదిగాఁబోలును! రణకోలాహలము నతిక్రమించి, కత్తుల ఝణఝణత్కారముల నాహతులైన యోధుల యార్తనాదములను, ఉభయపక్షములయందలి వీరుల హుంకారశబ్దములను, నణఁగించి "హర, హర, భం, భం, శంభో" శబ్దముమిన్నంటిపోవుచుండెను, ఆ విచిత్ర రణరంగ భూమియందు "భం, భం, శంకర, రుద్ర, దేవ, హర, శంభో, త్రిపురారీ" అను మధురధ్వాన మొకటిమాత్రమే శతశతకంఠములనుండి బయలుదేఱి సప్తస్వర్గాన్తమ్మున వినఁబడుచుండెను. రణ ప్రాంగణమునం దొక

పార్శ్వమునం దొకకంఠస్వరము వినవచ్చెను. రంగభూమి కనతి దూరమునందలి "భం, భం, హర శంభో—" యనుశబ్దము, ఈ కోలాహలముతోఁ జేరి దానిని మఱింత హెచ్చుగావించెను. ఆకస్మికముగా నరుణమూర్తియగు తరుణకృపీక యువకుఁడు ప్రళయమేఘమువలె గర్జించుచు, దీర్ఘకృపాణ పాణియై రణరంగమునఁ బ్రవేశించెను. మఱియు నిదియేమి? ఆసమయమునందే శుభ్రశ్మశ్రుశోభితుండును, శ్వేతజటాజూటధారియు, నాజానుబాహుఁడును, గోపీనధారియు నగు ముసల్మానుఫకీ రొకఁడు భయంకరముగఁ గత్తి ద్రిప్పుకొనుచు ఘనాఘనగంభీరగర్జనంబున "భం, భం, శంభో" శబ్దముతో "నల్లాహో" నాదమును జేర్చి కేకలిడుచు హిందువులపార్శ్వమునందునిలిచి వృక్షశాఖాయుధులగు హిందూవీరుల నాలింగనము చేసికొని, యవనసంహారముఁ గావింప హిందూపక్షమునఁ జేరుకొనియెను.

3

"ముసల్మానుఁ డెప్పుడైనను గాఫరులతోఁ జేరి ముసల్మానులతోఁ గత్తిగట్టుట సంభవించునా? హిందువులతోఁ జేరిన యా ముసల్మానుఫకీరు భూతమైయుండఁడుగదా?"

"భూతమనుటకు సందేహ మేమున్నది? కాని హిందూ భూతము ఫకీరు వేషము వేసికొనుట యెందులకో! హిందువు లిట్లు మూడునాల్గుభూతములను వశము చేసికొన్నచో ముసల్మానుల దుర్దశ కంతముండునా?"

"అది యట్లుంచుము. ఈపాటికి భూతములన్నియు వెడలిపోవుననుకొనియెదను. అక్కడ నవాబుగతి యేమైనదో పోయి చూచియైనను వత్తమురమ్ము. ఆవైపునకుఁ జూడుము"

యుద్ధమునఁ బ్రాణములు దక్కించుకొని పలాయితులైన ముసల్మానుసైనికులు నలువురు యుద్ధరంగమున కరమైలు దూరమునఁ గూరుచుండి పై విధముగా మాటాడుచుండిరి. ఆ సమయమునం దొక యశ్వారోహకుఁడు వారివైపునకు వచ్చుచుండెను. భూతభయ మప్పటికిని వారి హృదయముల నుండి విడిచిపోలేదు. వారానాఁడు జరిగిన యమానుషికమును, అసమానమును, అత్యంతసాహసికము నగు యుద్ధము భూతకృత్యమేయని దృఢముగా నమ్మియుండిరి. బాలసూర్యునివలె నున్న యా కృషిక యువకుని యా భీషణఖడ్గసంచాలనమును మేఘగర్జాగంభీరమగు నా "భంభం" శబ్దముతోఁ జేరిన సముద్రఘోషమువంటి ముసల్మానుఫకీరుని యా "యల్లాహో" ధ్వనియు, ముసల్మానుల శరవర్షమధ్యమునుండి రుద్రమూర్తులవలె నున్న యావీరులిద్దఱును జెట్లకొమ్మలచేఁ గొట్టిన దెబ్బలును, వారిమనస్సులయం దింకను జాగరితము లగుచుండెను. ఆ భూతచతుష్టయమునందొకభూతము గుఱ్ఱపురౌతువేషమును ధరించి తమ్ము వధించుటకై వచ్చుచుండెనని భావించుకొని యా నల్వురును భయముతో లేచి పరువెత్త నారంభించిరి. అశ్వారోహకుఁడు తన గుఱ్ఱమును మఱింతవేగముగా బరుగెత్తించుచు "భయములేదు, పాఱిపోకుఁడు" అని కేకవేసెను. పాఱిపోవువారిలో నొకఁడగు రహింఖాను—"అన్నా!

ఆతఁడు మన నవాబని తోఁచుచున్నది." అనియెను. రెండవ వాఁడు "అయ్యో! మూర్ఖుఁడా! భూతవ్యాపారమును నీ వెఱుఁగవు. భూత మేవేషమునైనను ధరింపఁగలదు. నీకు మర ణించుట కిష్టమున్నచో నిక్కడనే నిల్వుము. నేను మాత్రము పాఱిపోయి ప్రాణములను దక్కించుకొనియెదను" అనియెను.

అశ్వారోహకుఁ డఫ్‌జుల్ ఖానుఁడే. అతఁడు వేగముగాఁ దన గుఱ్ఱమును బరుగెత్తించుకొని వచ్చి సైనికుల కెదురుగా నిల్వఁబడి "స్వామిద్రోహులారా! మీరు ముసల్మానులై యుండియు హిందువులకు భయపడి పాఱిపోయెదరా? కాఫరు లకు వెన్నిచ్చినచో గతియేమగునో తెలియదా!" అని పలికెను.

పాఱిపోవుచున్న వారు ధైర్యముతో నిల్వఁబడిరి. వారిలో రహిమానుఖాను—"హుజూర్! నేనట్లే చెప్పితిని. కాని యీతఁడు మిమ్ము మా యజమానుఁడు గాఁడనియు, హిందువుల భూతమనియు, నది యజమాని వేషముతో మన లను జంపుటకు వచ్చుచుండెననియుఁ బలికినాఁడు" అనియెను.

సైన్యాధిపతి యగు నఫ్‌జుల్ ఖానుఁడు క్రోధముతో రహిమానుని పొగరుబోతు తనమునకుఁ దగినశిక్ష గావింప వలయునని తనకత్తి నెత్తెను. అప్పుడు రహిమానుని వెనుక నిలుచున్న రెండవవాఁడు మఱింత వెనుకకు జరుగుచు "చూచి తివా! మూర్ఖుఁడా! కత్తి నెత్తుచున్నది భూతము! నేను మొదటనే చెప్పితినిగదా! నా మాట యసత్యమా! ఇప్ప డైనఁ బాఱిపోయి ప్రాణమును గాపాడుకొందము రమ్ము" అనెను.

అఫ్జుల్ ఖానుఁ డప్పుడు వారికి భయప్రదర్శనముఁ గావించినఁ బ్రయోజనము లేదని తెలిసికొని యనునయోక్తులతో "మన మీనాఁడు భూతములతోఁ గయ్యమాడితిమని మీరనుకొనుచున్నారా? అట్లయిన నో మనము బ్రతికియుండఁ గలమే? భూతములే యైనచో మనల నందఱను జీవములతో విడిచిపుచ్చునా? భూతముల చేతికిఁ జిక్కినవారు బ్రతికి బయటఁ బడఁగలరా?" అని చెప్పెను.

రహీ—ఆ మాట నిజమే. కాని వారు మనుష్యులే యైనచో వారిలో నొకఁడు ముసల్మానుఁడై పుట్టి హిందువులతోఁ జేరి ముసల్మానులను జంపివేసెనేమి?

అఫ్జుల్—ముసల్మానుఁడు కాఫరు కాఁగూడదా? నేనా ఫకీరుని జాలకాలమునుండి యెఱుఁగుదును. ఆతనియునికి పట్టుకూడ మీకుఁ జెప్పఁగలను. హిందువులాతనికి లంచమిచ్చిరి. ఆ దురాశచే నాతఁడు కాఫరయ్యెను.

రహీ—వారు మనుజులైనచో నల్వురు హిందువులు నూటయేఁబదిమంది ముసల్మానులను, జూచుచుండఁగనే ముక్కముక్కలుగా ఖండించివేయఁగలరా?

ఈ ప్రశ్నకుఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చుటకు ఖానుసాహేబునకుఁ బ్రాణములు మీదికివచ్చెను. ఆతఁ డించుక యోజించి పిమ్మట "మీరింతటిబుద్ధిమంతులై యుండియు సంగతి గ్రహింపఁజాలకపోతిరా? మీరు మొదటనే వారు భూతములనియు; మనుజులు కారనియుఁ దలంచుటచేతనే భయపడి యుద్ధము

సాహసముతోఁ జెయజాలరైతిరి. ఆ భూతభయము చేతనే యీనాఁడు మనకందఱకు సర్వనాశనము సంఘటిల్లెను. కానిచో యుద్ధమున ముసల్మానులు హిందువుల కోడుటయా ! ఖానూ నీ నాఁడు మీరు మఱచినట్లున్నారు." అనియెను.

అఫ్జులుఖాను మాటపైఁ గ్రమముగా నాతని యను చరులకు నమ్మిక గల్గి అమూలకమగు శంకచే భయపడి తమ వీరుల ప్రాణములను నిష్కారణముగా విడిచిరనియు, మన సుంచినచో ననాయాసముగా యుద్ధమున జయమొందవచ్చు ననియు గ్రహించి, అఫ్జల్‌ఖానునఁ జూచి "ఇప్పుడేలినవారి ఆజ్ఞ శిరసావహించుటకు సిద్ధముగా నున్నాము" అని చెప్పిరి.

అబ్దులుఖాను సంతుష్టాంతరంగుఁడై "నేఁడు చేతికి దొరకినమృగము తప్పించుకొని పాఱిపోవుట లజ్జాకరముగ నున్నది. ఈ సమాచార మెవ్వరు నెవ్వరితోడను దెలుపరాదు. ఎవ్వరైన నడిగినచో "అయిదువేలమంది హిందువులు నేఁడు కత్తి తుపాకి మొదలగు నాయుధములతో నాకస్మికముగా వచ్చి యేఁబదిమంది ముసల్మానులపైఁబడి కొట్టుటచే వారిలోఁ గొందఱు ముసల్మానులు మాత్రము నశించి రనియు, నప్పుడు మరణించిన హిందువులకు లెక్కయే లేదనియు సమాధానము చెప్పవలయును. అంతియెకాక యీనాఁడు వచ్చిన ఫకీరునకును ఆ మువ్వురు హిందువులకును దగినశిక్ష చేయకున్న మనకు మరియాద నిలువఁబోదు. ఈ రణభూమి కరక్రోసుదూరమున నందున్న మసీదునందు దాఫకీరు వాసము చేయుచుండును;

ఆ హిందువులు ముప్వురనుగూడ నాతో నా మసీదునకే పోయి యున్నారు. వారేమిచేయుదురో యెక్కడకుఁ బోవుదురో గోప్యముగాఁ గనిపెట్టుచుండవలయును. నేనిప్పుడు పాదుషహో వద్దకుఁబోయి నేఁటి యవమాన కళంకమును మాపుకొనుటకై మరల యుద్ధసన్నద్ధుఁడనై వచ్చెదను. శీఘ్రముగనే హిందూస్థానమంతయు హిందూరక్తముచే ముంచివేసెదను. మీరు జాగరూకులై కార్యములు గావించినచో మీకుఁదగు పారితోషికములు లభింపఁగలవు " అనియెను.

నలుగు రనుచరులకును ననుజ్ఞనొసంగి, అఫ్‌జల్ గుఱ్ఱము నెక్కి యజమీరునగరాభిముఖుఁడై మెల్లమెల్లఁగా బయలు దేఱెను. వేగముగా గుఱ్ఱమును బరుగెత్తించుట యాతనికిఁ గష్టముగా నుండెను. ఆతనికి శరీరస్వాస్థ్యము లేకుండెను. యుద్ధ క్షేత్రమునుండి పలాయితుఁ డగుచున్నప్పుఁ డాతని వెన్నుపైఁ జెట్టుకొమ్మ దెబ్బ పడి బలమైన గాయమయ్యెను. అనుచరులకుఁ గనుచాఁటైన తరువాత ఖానుసాహేబు వీఁపు తడవికొనుచు, నోరు దెఱచికొని " ఓరీ, కాఫరా! దురాత్మా!" అనుకొనియెను.

4

యుద్ధభూమి కఱక్రోసుదూరమున నదీప్రాంతమునం దొక మసీదుగలదు. పూర్వమునందిది షాజహాను చక్రవర్తికిఁ బ్రమోద భవనమనియు, నొకనాఁడాతఁడు విశేషవిలాసినీజన సమేతుఁడై యీ ప్రమోదభవనమునఁ బ్రవేశించుచున్నప్పుడు

ద్వారమునందొక ఫకీరును జూచెననియు, ఫకీరు సార్వభౌముని లోనికిఁ దీసికొనిపోయి యేకాంతముగా మాటలాడి యాతని కొక యోగివరునిఁ జూపించెననియు, నదిమొదలా ప్రదేశము భవనము మసీదుగాఁ బరిణమించి యందా ఫకీరు వాసముచేయు చుండెననియుఁ బ్రవాదముగలదు. సార్వభౌముఁడైన షహాజహాను సంవత్సరమునకు రెండు పరియాయములు ఢిల్లీనుంచి వచ్చి రెండుమూఁడుదినములు ఫకీరుతోఁ గలిసియుండి వెడలి పోవుచుండెననియు ననేకులను కొనుచుందురు.

యుద్ధము ముగిసినపిమ్మట స్వల్పకాలములోఁ గృషిక యువకుఁడును ఫకీరును హైందవవీరు లిరువురును మసీదున కెదురుగా వచ్చి నిలిచియుండిరి. అప్పుడు ఫకీరు యువకుని గూర్చి " వత్సా ! ఇది నా మందిరము. లోపలికేఁగి యారాయాస ముపనయించుకొనవచ్చును " అనెను,

యువ—ఇది మందిరమా ? మసీదా ?

ఫకీరు—(నవ్వి) పవిత్రమైన ముసల్మానుల ధర్మము నందు మందిరమునకును మసీదునకు, హిందువులకును ముస ల్మానులకును, అల్లాకును భగవంతునకును, మహమ్మదునకును జనార్దనునకును ఖురానునకును నుపనిషత్తునకును భేదములేదు. పాదుషా షాజహానుఁడు స్వయముగా నీ మందిరమును బ్రతి ష్ఠించి దీనికి ముసల్మానుమందిర మని పేరిడియున్నాఁడు. కాని గూా సంగతులన్నిటిని విశదపఱుచుట కిది సమయముగాదు,

ఇట్లు చెప్పి ఫకీరు హిందూవీరుల నిరువురఁజూచి "మీరు విశేషకాల మిందుండుట కవకాశము లేదని తోఁచుచున్నది. నేఁటి సమాచారము శీఘ్రముగాఁ బాదుషా యౌరంగజేబు నకుఁ జేరఁగలదు. అఫ్‌జుల్ ఖానుఁ డింమకుఁ దగిన ప్రతీకారము సేయ నెన్నియో ప్రయత్నములు సేయును. ఆ కారణమున మీరు చేరఁ దలఁచుకొనిన తావులకు వేగమే చేరుట మేలైన పని" అనియెను.

హిందూవీరులలో నొకఁడు ఫకీరునకు వందనముచేసి మసీదులోనికిఁ బోయెను. ఫకీరు రెండవవీరునిఁ జూచి "మీరీ వీర బాలకుని మీవెంటఁ గొనిపోవలయునని యభిలషించు చున్నాను. భవిష్యమునం దీతనిచే ననేకోపకారములు జరుగఁ గలవు" అని చెప్పెను.

హిందూవీరుఁడు కృషికయువకునిఁగూర్చి "వీర బాలకా! నాతోవచ్చుటకు నీ కిష్టమున్నదా?" అనియడిగెను.

వీర—ఎక్కడకు?"

హిందూ—రణసముద్రమునకు.

వీర—(హర్షప్రఫుల్లనయనుఁడై) వీరశ్రేష్ఠా! నొరెండి బాధపడుచున్న పథికునకు మరల మరీచికను జూపి పిచ్చివాని నిఁగాఁ జేయుటయెందులకు? రణసముద్రమా? శత్రుపీడిత మైన యీ యార్యావర్తమునం దారణసముద్ర మెక్కడ నున్నది?

హిందూ—నేఁటి యుద్ధరంగమునకు నీ వెచ్చటనుండి వచ్చితివి?

వీర—నా పూర్వవృత్తాంతము వివరించుటకుఁ జాల కాలము పట్టును. ప్రస్తుతము మీ కింతవఱకుమాత్రము చెప్పఁ గలను—నేను మీవారు దేశమునందలి యొక దరిద్రకృషికుఁ డను. అనేక దినములనుండి రణసముద్రమును వెదకుచుంటిని. బాల్యమున నేనొక యమూల్యరత్నమును బోగొట్టుకొని యనేకస్థలముల వెదకుచుంటిని. ఆ రత్నము రణసముద్రస్థలము నందుండునని వినియుంటిని. రాతోరుసేనాపతి యగుదుర్గా దాసుఁడు ఆరావళీ పర్వతోపత్యకలయందు రణవేషముచే సజ్జితుఁడై యమృతమయ రణభేరీధ్వనితో నార్యావర్తము నందున్న వీరులనందఱను యుద్ధమునకుఁ బిలుచుచున్నాఁడని వింటిని. మీవారునందు జతగాండ్రెవ్వరును దొరకకపోవుటచే నేనొక్కఁడనే యక్కడకుఁ బోవుటకు బయలుదేఱితిని.

హిందూవీరుఁ డానందముతో లేచి నిలిచి కృషిక బాలకు నాలింగనము చేసికొని "వీరబాలకా! నీ వెవ్వరిని వెదకికొనుచుఁ బోవుచుంటివో యిటుచూడుము—ఆ దుర్గా దాసుని హృదయము నీ హృదయముతోఁ జేరినది. తమ్ముఁడా! బయలుదేఱుము! ఆరావళీ పర్వతోన్నత శృంగమునుండి యిట్లే హృదయముతో హృదయమును గలుపుకొని వేగముగా రణసముద్రమున దుముకుదము.

కృషికయువకుఁ డాశ్చర్యముతో హిందూవీరుని దృష్టించి చూచెను. శ్వేతచందనశోభితమైన యా యున్నత లలాటమును, తేజోగర్వశీలములైన యా నేత్రములను, శౌర్య పరిపూర్ణమైన యా విశాలవక్షమును, సాలవృక్షశా[illegible]

శముతైన యా దీర్ఘ బాహువులును, గారుణ్యామయ మగు నా మధురస్వరమును దుర్గాదాసునకుఁదక్క మఱియెవ్వారి కుండును ! వృక్షశాఖాప్రహారములచే శతాధిక సశస్త్రయవన వీరులను యుద్ధమునం దోడించుటకు దుర్గాదాసునకుఁగాక మఱియెవ్వారి బాహువులయం దట్టిబలము గలదు ? దుర్గాదాసు గానిచో " భంభంహర " నినాదముతోఁ బ్రాణశూన్యములై యున్న హిందూదేహములపై నమృతవర్షమును గురియించి సజీవములుగాఁ జేయఁగల వారెవ్వరు ?

కృషికయువకుఁ డాశ్చర్యముతో నా మహావీరుని తేజో మూర్తిని జూచుచుండెను. అప్పుడు దుర్గాదాసు " బాబా ! భయములేదు. నీ యాశ ఫలించును రమ్ము. మా రాజమహిషీ సందర్శనము చేయించి వారికి నీ పరిచయమునుగూర్చి విన్న వించెదను " అని చెప్పి దుర్గాదాసు కృషికయువకుని చేయి పట్టుకుని మసీదులోనికిఁ బోయెను. మసీదుమధ్యమునం దొక గొప్ప యంగణ ముండెను. ఆ యంగణమునం దడవితీఁగలల్లు కొని యుండెను. పూర్వమం దది లేదు. పుష్పోద్యానముగా నుండెడిది. ఇప్పుడందలి వివిధవర్ణములును, వివిధసౌరభములును గల యనాఘ్రాతపుష్పములు, ఆ నిర్జనకాననమున నీరవముగా వికసించి, యా నిర్జనప్రదేశమున నిశ్శబ్దముగాఁ బరిమళములఁ బ్రసరింపఁజేసి నిశ్శబ్దభాషలో నెన్నియో ప్రేమభరితభాషణ ములనాడుచుండెను. మీఁద నాకాశమున శశాంకుఁడు నిశ్శబ్దముగఁ గిరణములఁ బ్రసరింపఁజేసి వికసించిన యా పుష్ప దళపరిమళములందు నిశ్శబ్దముగా నమృతము పోయుచు

నిశ్శబ్దముగా నవ్వుచుండెను. ఆ నిశ్శబ్దనీరవకాననమునందు రమణీమణులిరువురు నిశ్శబ్దముగా నిలిచియుండిరి. దుర్గాదాసు యువకునిఁగూర్చి "వీరబాలకా! అభివాదనములుచేయుము. నీయెదుట యోధపుర రాజమహిషియగు రాణి యరుంధతీ దేవియు, వారి పార్శ్వమున నంబర రాజకుమారియగు నంబాలికయు నిలిచియుండిరి." అని చెప్పెను.

కృపికయువకుఁడు చూడఁగా నెదుట నిరాభరణయై పట్టువస్త్రమును ధరించిన రాజమహిషియు—ఆమెపార్శ్వమున—ఆహా! ఎంతటి సౌందర్యము! చంద్రకాంతశిలచే నిర్మింపఁబడిన సరస్వతీమూర్తివలెఁ, బటమునఁ జిత్రింపఁబడిన భువనేశ్వరివలె, భక్తజనులయెదుటఁ బ్రత్యక్షమైన జగద్ధాత్రీప్రతిమవలె - ఆహా! యిది స్వప్నమా! ఒకనాఁడు కృపికుఁడు శైశవమునందు, ఎనిమిదివత్సరములకుముందు, ఆ హేరియామహోత్సవ దినమునందు రాజసముద్రసరోవరతీరమునందు, ఒకసారిచూచి పోఁగొట్టుకొనిన యామూపార్థివనిధియిదిగో! హరునిజటాజూటమునుండి జాఱిన సుధాంశులేఖ యెనిమిదివత్సరములకుఁ బిమ్మట నిన్నటి సాయంకాలస్వప్నమునందు రత్నగిరిపై మందాకినీతరంగముల యందుఁ బూర్ణసౌందర్యముతోడను, షోడశకళలతోడను సాక్షాత్కరించెను——అది యిదియేనా? అవును. పరిపూర్ణ సుధాకర స్వరూపయు, దివ్యకాంతివిభాసితయు నగు నామనోహరమూర్తియేయిది!

కృషికయువకుఁడు దుర్గాదాసుని యాజ్ఞాప్రకారము నేలపై మోకాళ్ల నూని యభివాదనము సేయఁబోయి చైతన్యశూన్యుఁడై యా మనోహరమూర్తి పాదములపై నొఱగెను. ఆకస్మికముగ, నకారణముగ నంబరాజకుమారిక యగు నంబాలికకు దేహము కంటకితమై హృదయము ప్రకంపితమై యామె చైతన్యశూన్య యగుచు "హా దేవి! స్వప్నము సత్యమగుటకలదా?" యని రాజమహిషి పాదమూలమునఁ బడి మూర్ఛిల్లెను.

5

ఔరంగజేబు సింహాసనమునకు వచ్చిన కొలఁదికాలమునకే యమితపరాక్రమశాలియు, యోధపురరాజు నగు యశోవంత సింహుని, అంబరాధిపతియు, వీరకేసరియు నగు జయసింహుని వినాశనము గావింపకున్న నార్యావర్తమునుండి హిందువుల గౌరవము నిలుపుటమగుట సంభవింపదని గ్రహించెను. స్వల్పకాలమునందే యాతని దేవరక్తతృష్ణ తృప్తిని బొందెను. పాప పూర్ణావతారుఁడగు నౌరంగజేబు యువరాజగు పృథ్వీసింహుని వినాశ మొనరించి, విషప్రయోగముచేఁ బుత్రశోకాతురుఁడగు యశోవంతసింహుని యమూల్యప్రాణములను, వీరధర్మపరాయణుఁడగు జయసింహుని నిరుపమాన జీవములను హరించివేసెను. కాని, యాతఁడంతటితోఁ దృప్తుఁడుగా లేదు. యోధపురరాజునకు నూతనముగా నుద్భవించిన

శిశువును దునుమాడింపకున్న నాతని చిత్తమునకు శాంతియెక్కడిది? సామ్రాట్టు తన యనుచరులను గూర్చి... "కౌశలముచేనైన, బలప్రయోగముచేనైన, నాజ్ఞాప్రదర్శనముచేనైన శిశువగు రాజకుమారుని దల్లిచేతులనుండి తప్పించి తీసికొనివచ్చి వధింపవలయు" నని యాజ్ఞాపించెను. కఠినచిత్తుండగు నా పాదుషానిష్ఠురాజ్ఞ దుర్గాదాసునకుఁ దెలియవచ్చెను. పుత్రశోకాతురయై పతివియోగవ్యసనభారాక్రాంతయై యున్న రాజమహిషిని, ఆమెపుట్టినిల్లయిన మీవారునకుఁ దీసికొని వచ్చి కొంతకాల మక్కడ నుంచుటకు నేర్పాటుగావించి యుద్ధప్రయత్నములు చేయుచుండెను. ఆ సమయమునందు, అంబరరాజగు జయసింహుని రెండవభార్య తన యాఁడుపిల్లను రాణాకు నొప్పగించి తానగ్నిప్రవేశముఁగావించుటకు మీవారునకువచ్చెను. ఈ కథాప్రారంభమునఁ బాఠకులు భర్తృవిహీనయగు నంబర రాణిని రాజసముద్ర సరోవర పార్శ్వముననున్న విష్ణుమందిర మహాద్వారమునందును, ఆమె కొమార్తెను గింశుకతరువుక్రిందను జూచియున్నారు. ఉదయపురమునందు భర్తృవిహీనలగు రాణుల కిద్దఱకుఁ బరస్పర సందర్శన మయ్యెను అంబరరాణి తన యాఁడుపిల్లను యోధపుర రాజ్ఞీమణి కొప్పగించి మృతపతిని గలిసి కొనుటకై చితారోహణము గావించెను. అది మొదలు నేఁటివఱకును నెనిమిది వత్సరములకాలము, అంబరరాజకుమారికయగు నంబాలిక మహారాజ్ఞీమణి యగు నరుంధతీదేవి సంరక్షణమునందే యుండెను. వీరవరుఁడగు దుర్గాదాసు యుద్ధసన్నాహములను బూర్తిగావించుకొని, యశోవంతసింహుని కుమారుఁడగు నజితసింహు

హుని బిలుచుకొనిపోయి దుర్గమమగు నా పర్వతముపై నేకాంతస్థలమున దాఁచియుంచెను. విశ్వాసపాత్రుఁడగు సేనాపతి ముకుందదాసునకును, ప్రభుభక్తిపరాయణులగు మఱి కొందఱనుచరులకును దక్క మఱియెవ్వరికి నా యేకాంత స్థలము తెలియదు. వీరరమణి యగునరుంధతీదేవియు దుర్గాదాసునిఁ దన చెంతనిల్పికొని యక్కడకుఁ జేరిన మిగిలినవీరులను యవనులతో యుద్ధము గావించుటకుఁ బ్రోత్సహించుచుండెను. అప్పుడప్పు డతిరహస్యముగఁ బోయి కుమారునిఁ జూచి వచ్చుచుండెడిది. నేఁడు కుమారునిఁజూచి తిరిగివచ్చుచుఁ గాళిందీ తీరమునందు ముసల్మానుఫకీరుని మందిరమునందు విడిసెను. ముకుందదాసుగూడ నామెతో ఫకీరుని మందిరమువఱకును వచ్చెను. దుర్గాదాసా వృద్ధఫకీరును బాల్యము నుండియు నెఱుంగుటయేకాక, అనేకకారణములచే నాతనిఁ దన గురువుగా భావించుచుండెను.

అదిశరత్కాలము ఆ శుక్లపక్షపురాత్రి క్రమముగాఁ గడచి పోవుచుండెను. చంద్రుఁడు రాత్రియంతయు జాగర మొనరించి యలసి, పశ్చిమదిశకు వచ్చి విశ్రమించుటకై యాకాశప్రాంతమునుండి దిగుచుండెను. కొండలోయదారిలో నొకప్రక్కగా దుర్గాదాసుఁడు మార్గాయాసముచే నలసి నిద్రించుచుండెను. ఆతని పార్శ్వమునఁ గృపికయువకుఁడు శయనించి యేదియో యాలోచించుకొనుచుండెను. వారిరువుర కనతిదూరమున నరుంధతీదేవియు, నామె చెంగట రాజకుమారిక యంబాలికయు నేలపైఁ బరుండియుండిరి. అరుంధతికి నిద - అంబాలికమార్గాశ్రమనఁ సినను నామెకు నిద్రపట

లేను. ఆమె నీలోత్పలములఁబోలు తనకన్నుల విప్పికొని యస్తంగతుఁడగుచున్న చంద్రునిఁజూచుచుండెను. కృపికయువకుఁడు తనవలె రాజకుమారికకుఁ గూడ నారాత్రి నిద్ర పట్టుటలేదని యెఱుంగఁడు.

ఆకస్మికముగా స్వల్పదూరమునుండి విశేషముగాగుఱ్ఱపు డెక్కల చప్పుడులు వినవచ్చుచుండెను. కృపికయువకుఁడు చకితుఁడై లేచి మొలలోనికత్తి నొఱనుండి తీసి దుర్గాదాసుని మేలుకొలిపి "వీరవరా! నీకత్తి నొఱనుండి తీయుము. బహు సంఖ్యాకమగు శత్రుసేన వచ్చుచున్నట్లున్నది" అనియెను.

దుర్గాదాసు లేచి యశ్వారోహకు లగుయవనసైనికు లనేకులు దమ్ము సమీపించినట్లు గ్రహించి "మన మున్నవార మిరువురము. కరవాలమునకు శోణితతృష్ణ తీరఁగలదు—కాని రాజమహిషిని రాజకుమారిని రక్షించువారెవ్వరు?" అనెను. యువకుఁడు "మార్గము చాలనిఱుకుగా నున్నది. ఒక్క మాఱుగాఁజాలమంది గుఱ్ఱపురౌతులు ముందఱికిరాఁజాలరు. మీరు రాజమహిషిని రాజకుమారిని వెంటఁబెట్టుకొని పోయి నచో శత్రుసైన్యము ముందఱికి రాకుండ నిక్కడనే నిల్పి వైచెదను" అనియెను.

క్షణమాత్రము యోజించి యువకుని సుకుమారవదన మును జూచుచు దుర్గాదాసు "అంతకంటె వేఱుపాయము లేదు. సాధు! వీరబాలకా! సాధు! వీరునివలెఁ బ్రాణములను విసర్జింపుము! స్వర్గమున దానికిఁ బురస్కారముగలదు." అని చెప్పి రాజమహిషిని జూచి, "అమ్మా! ఆలసించుట కవ కాశము లేదు. అశ్వము నదిరోహింపుము" అనియెను,

కృపికయువకుఁడు ప్రఫుల్లనయనుఁడై రాజకుమారి ముఖమండలమును జూచెను. ఆ చూపులోనుండి "మీకొఱకుఁ బ్రాణముల నర్పించుటయు సుఖమే" అను భావమున్నట్లు రాజకుమారి గ్రహించెను. దుర్గాదాసు విషాదముతోడను, అభిమానముతోడను, గన్నులు నులిమికొనుచు గుఱ్ఱము నెక్కెను. రాజమహిషియు నంబాలిక నెత్తికొని యశ్వము నధిరోహించెను. అంబాలిక గుఱ్ఱపుకళ్లెమును బట్టుకొని పలిపి "దుర్గాదాసా! నీవు క్షత్రియవీరుఁడవు గావా? నేఁడు ప్రాణభయమున శత్రువులకు వెన్నిచ్చెదవా?" యనియెను. దుర్గాదాసు గంభీరస్వరముతో "అమ్మా! ఆఁడుబిడ్డల యుపదేశమును వినుట కిది సమయముకాదు. రాజమహిషీ! గుఱ్ఱమును బరుగెత్తింపుము. నిలిపి యాలసించినచో మిమ్ముల రక్షించుట నాకు సాధ్యముకాదు" అనియెను. అంబాలిక మరలఁ గళ్లెమును బలముగా బిగించి పట్టుకొనియెను. అప్పుడు రాజమహిషి వత్సా! నీ జ్ఞాన మీదినమున నెక్కడకుఁ బోయినది?" అనియెను.

అంబా—(కన్నుల నీరునిండ బిగ్గఱగా) దేవీ! మీకుఁ బ్రాణములపై భయమున్నచో మీరు దుర్గాదాసుతోఁ బలాయనముగావచ్చు—నేనీ వీరబాలకుని—

కత్తులఝుణఝుణ శబ్దములందును శత్రువుల హుంకారధ్వనులయందును రాజకుమారిక కంఠస్వర మణఁగి విలీనమై పోయెను. చూచుచుండఁగనే శత్రుసైనికుల కత్తులు కృపికయువకుఁ డెత్తియున్న కత్తిపైఁబడి ప్రతిహతములు గాఁ

జొచ్చెను. ఆమె యనేక యుద్ధములలో రణోన్మత్తులగు వీరులఁ గాలాంతమూర్తుల ననేక పర్యాయములు చూచియుండెను, కాని యసహాయుఁడగు నొక్క బాలునికత్తి కెదురుగ సశస్త్రులగు నిర్భాగ్యుఁడు యోధులు నిలిచి యెదుర్చుటయును, అట్టి సుందర సుకుమార బాలకుని వక్షమున నేకకాలమున ననేక కత్తు లాకస్మికముగఁ బడయుటయు నామె యెన్నఁడుఁ జూచి యుండలేదు; వినియుండలేదు. రాజకుమారిక దృష్టిశక్తి లోపమై క్రమముగా నామె చైతన్యవిహీన గాఁజొచ్చెను— అప్పుడామె "హా, కఠినాత్ముఁడవగు నో దుర్గాదాసా! ఇది యేనా నీ వీరధర్మము." అనియఱచుచు రాణిభుజముపైఁ దల వాల్చి మూర్ఛితయయ్యెను. రాజమహిషియు రాథోరు సేనాపతియు గుఱ్ఱములను బరుగెత్తించుకొనుచుఁ బర్వతశృంగముల దాఁటిపోయిరి.

6

ప్రభాతసమయమున ఫకీరుమందిరద్వారమున నొక నారీమణి యొంటిగ నిలిచియుండెను. ఫకీరు నేలపై మోకాళ్లనూని వీరాసనమునఁ గూరుచుండి, యెదపైఁ జేతులను జేర్చికొని కన్నులు మూసికొని భగవానుని స్తోత్రము చేసికొనుచుండెను. యవనభాషలోఁ గాదు... పవిత్ర దేవభాషలో - దివ్యకంఠముతో నా నిర్జనమందిరము ప్రతిధ్వనించునట్లును, అమృతమయావిశుద్ధ శబ్దోచ్చారణచేఁ బార్శ్వస్థిత యగురమణి

దేహము పులకితమగు నట్లును ముసల్మానుయోగి యనాది దేవునారాధించుచుండెను. ఇంతలో కస్సైపైనవిమ్మట నాతఁడు కన్నులు తెఱచి, చెంత నిలిచియున్న రమణినిఁ జూచి "వత్సా! నేఁడు నీ ముఖమండలము కందువాఱియున్నది; మఱియేదైన నశుభ సమాచారము కల్గినదా?" అనియడిగెను.

రమ—(చేతులు జోడించుకొని) తమయనుజ్ఞనుబొంది పోవుటకై వచ్చితిని.

ఫకీ—ఎక్కడకుఁ బోఁగోరుచున్నావు?

రమ—స్వామీ! అభాగిని నకారణముగా నిట్లు ప్రశ్నించితిరి. నా హృదయభావములలో మీకు రెఱుంగని దేమికలదు?

ఫకీ—(విషణ్ణవదనముతో) మందభాగినీ! తెలిసినది. నీవు దుర్గాదాసుని గిరిదుర్గమునకుఁ బోఁగోరుచున్నట్లున్నావు. కాని కొన్నివిషయములకుఁ బ్రత్యుత్తర మిమ్ము?

రమ—ఆజ్ఞ యొసఁగుఁడు!

ఫకీ—నిన్న నా కృషికవీరయువకునిఁ జూచియుంటివా?

రమ—స్వామీ! యవనులు నిరపరాధు లగుహారదేవ పురవాసులపైఁ బడి యనేకమర్దనము లొనరించుచుండఁ జూచి, తమకాసమాచారము విన్నవించుటకై వచ్చుచున్న ప్పుడు త్రోవలో నొంటరిగఁ బరుండియున్న యా బాలకుని గని యాతని వెంటఁబెట్టుకొనివచ్చి మీకాసమాచారము నెఱింగించితిని.

ఫకీ—అతఁడు నిన్ను గుర్తించెనా ?

రమణి—అతఁడు నన్నెట్లు గుర్తింపఁగలఁడు ?

ఫకీ—నీవాతఁ డెవ్వఁడని యెంచితివి ?

రమ—స్వామీ ! అపరాధమును మన్నింపవలయును. మీ రంతర్యాములై యున్నను నారీ హృదయమును దెలియరైతిరి.

ఫకీ—అయినచో మరల నీవాతనినిఁ జూచుటకుఁ బ్రయత్నింతువా ? గిరిమర్గమునందాతనిని జూడఁగలవను నిశ్చయ మెక్కడిది ?

రమ—మీరు భ్రమఁజెందుచున్నారు. ఆతనినిఁ జూడవలయునను నాశ నాకు లేదు. ఆతఁడు నన్ను గుర్తింపకుండుటయును మంచిదియే. నా పరిచయమువలన నాతని కేమి లాభము ? నిన్న రాత్రి మందిరమున నంబరరాజకుమారియు నాతఁడును గలిసికొనినప్పుడు నేను వారిహావభావవిలాసముల నట్లే చూచుచుంటిని. తరువాత రాజకుమారివలన ననేకవిశేషములఁ దెలిసికొంటిని. అదిమొదలు, నా హృదయమునందాక క్రొత్తయాస యుదయించి, శత్రువధాభిలాషము హెచ్చి నాతండ్రిని జంపిన వారిపైఁ గల ప్రతిహింసానలము ప్రజ్వరిల్లసాగెను. మీబిడ్డ వాచాలతకు మన్నింపవలయును. సీరుని హృదయము నారీప్రేమోన్మత్త మైనచో నసాధ్యకార్య సాధనమగును. ఆతఁడు యవనయుద్ధమున జయలాభ మొందుటచేఁ దన పవిత్రప్రేమము చరితార్థమగునని గ్రహించినచో

నచిరకాలముననే యార్యావర్తమునం దంతటను యపవరక్త ప్రవాహము ప్రవహించి, భారతవర్షము శత్రుశూన్యమై యార్యవిజయోత్సవము సంఘటిల్లఁగలదు. అప్పుడు స్వామీ! ఆ జయమహోత్సవమున మఱియొక మంగళోత్సవము లభించి నచో జన్మము చరితార్థము కాఁగలదు.

ఫకీ—(దయార్ద్రహృదయముతో) బిడ్డా! ఇప్పుడు నీ చిత్తము నీ స్వాధీనమునం దుంచుకొనఁగలవా?

రమ—(చేతులు జోడించుకొని) మీ ప్రియశిష్యుని తనయ నగునాకు మీకటాక్షమువలనఁ జిత్తము స్వాధీనమునం దుంచుకొనుట యసాధ్యకార్యముగాదు. మీరాశీర్వదింపవల యును. ఈ హృదయము మీ మహిమామాత్రమున సుదీక్షి తము గావింపఁగలను.

రమణి ఫకీరునకు వందన మాచరించి వెడలిపోయెను. పోవునప్పుడెల్లను ఫకి రాశీర్వాదము చేయుచుండెను. ఈ దిన మున నాశీర్వదించుట మఱచిపోయెనని యామెహృదయమున జ్ఞప్తికి వచ్చినపుడెల్ల మాటిమాటికిఁ గళవళపడఁజొచ్చెను.

రమణి వెడలిపోయినపిమ్మట ఫకీరు క్రమ్మఱఁ గన్నులు మూసికొని ధ్యాననిమగ్నుఁడయ్యెను. ఇంచుక సేపైనపిమ్మట నాతఁడు కన్నులు తెఱచి చూచునప్పటికి బహుసంఖ్యాకులగు ముసల్మానుసైనికులు సంకెలలో నున్నక్షత్రియక యువకునితో మందిరములోనికి వచ్చి చేరిరి. సైన్యములకు నాయకుఁడైన

అఫ్జల్ ఖానును జూచి ఫకీరు "మీరు నన్ను రాజద్రోహిగాఁ బట్టుకొని ఫాదుషహావారియొద్దకుఁ గొంపోవుటకు వచ్చియున్నా రని నేనెఱుఁగుదును. నమ్ముఁడు, బలప్రకాశమువలనఁ బ్రయోజనము లేదు. నేను సిద్ధముగానే యున్నాను" అనియెను.

అఫ్జల్ ఖానుఁడు తన యనుచరునిఁజూచి "చెవ్వుల కింపగు నీ కాఫర్ ఫకీరుని మాటలను విని మోసపోకుఁడు ఈతనికిని సంకెలలను వేయుఁడు" అనియెను. ఫకీరు నవ్వుచు ముందఱికి వచ్చి సంకెలలకై చేతులనిచ్చెను.

ప్రభాతసమయమున "అజమీరు" నగరమునఁ బాదుషావారిదర్బారు. రాజప్రాసాదమునకు ముందువైపున దర్బారుమహాలు ముస్తాబు చేయఁబడియెను. చంద్రకాంత శిలానిర్మితములగు విశాల స్తంభములు కాంతిమయ మణి ముక్తాభరణములచే శోభిల్లుచుండెను. దానిపై వజ్రపుగుత్తుల వ్రేలాడుచున్న వితాన మలరారుచుండెను. నక్షత్రవిరాజితమగు గగనతలమువంటి, ప్రకాశమానములగు ముత్యాల పూలచెల్లు, పద్మరాగపుష్పములచేతను, అయస్కాంతపల్లవములచేతను, విలసిల్లు కొమ్మలతో వ్యాపించి యున్నట్లగుపడుచుండెను. సభామండపమధ్యమునందున్న రత్న సింహాసనమునందలి మణికాంతులు సూర్యరశ్ములచేఁ బ్రతిఫలితమ్ము

లగుచు ముక్తాఖచిత స్తంభములపైనున్న మణిమయచంద్రాతపమునందును, సభాసదుల యుష్ణీషములందును వివిధవర్ణ కాంతులను ప్రసరింపఁజేయుచుండెను. దర్బారున కిరుగడల నొక్కరీతి దుస్తులను ధరించి కదలమెదలకున్న సైన్యదళము చిత్రప్రతిమలవలె నిలిచియుండెను. రత్నసింహాసనము శూన్యమై యుండెను. పాదుషహా యింకను రాలేదు. ఆ యసంఖ్యాక సేనాదళమును ఉమ్రావులును పాదుషహావారి యాగమనమును నిశ్శబ్దముగా నిరీక్షించుచుండిరి. రాజభటుల యధీనమునం దున్న కృషికయువకుఁ డొకపార్శ్వమున ముస ల్మానుఫకీరుతో నిలుచుండి పాదుషహా వింతదర్బారును దిల కించుచుండెను; మఱియు గంభీరమూర్తులను దాల్చి సువర్ణో ష్ణీషధారులై దీర్ఘములైన తమగడ్డములను సవరించుకొనుచు సముచితాసనము లధిష్ఠించి మౌనధారులై దర్పముగాఁ గూరు చుండియున్న సభాసదులముఖమండలములను దృష్టించి చూచు చుండెను. ఆ విశాలసభామంటపమునం దొక్కహిందువు నైనను వానికగపడలేదు. నిశ్శబ్దముగానున్న యా సభామండ పము నందంతట నాకస్మికముగా "నల్లాహో అక్బర్" అను గంభీరధ్వాన మొక్కమాఱుగా బయలుదేఱెను. ఆ శబ్దముతో సైనికులు నుమ్రావులు నొక్కమాఱుగా లేచి వంగినేలను ముట్టి వందనములు గావించిరి. పిమ్మట నొక్కనిమిషములో సభాస్థానమంతయు మరల నిశ్శబ్దమయ్యెను. కృషికయువకుఁడు చూచుచుండఁగనే యనర్ఘమణిమయభూషితుండును, వామనా కారుండునగుపాదుషహా యొంటరిగా నగుమొగముతో వచ్చి సింహాసనమునఁ గూరుచుండెను. ఔరంగజేబు ముహూర్త

మాత్రమే వహానముగనుండెను. పిమ్మట నాతఁడు సభామండపము ప్రతిధ్వనించునట్లు ధీరగంభీర స్వరముతో సభాసదుల నవలోకించి "ముసల్మాను ఉమ్రావులారా! సనాతనమహమ్మదీయధర్మప్రచారకులారా! మనమింతవఱకును సమగ్ర భారతవర్షమునందు మహమ్మదీయధర్మ మొక్కటియే వ్యాపించునట్లు శ్రమపడి చేసినప్రయత్నము లన్నియు—నేఁడు మాకు వచ్చినవార్తయే నిజమైనచో—గాలిలోఁ గత్తిని విసరినట్లు విఫలములై పోవును. వృద్ధముసల్మానుఫకీ రొకఁడు ముసల్మానుధర్మద్రోహులైన హిందువులపక్షము వహించి బహుసంఖ్యాకులైన యవనవీరుల ప్రాణములను హరించెనని అఫ్‌జుల్‌ఖాను చెప్పుచున్నాఁడు. అందువలన సేనాపతి యీ ముసల్మాను ఫకీరునకుఁ దగినదండనము విధింపుఁడని వేఁడుచున్నాఁడు. కాని మేమట్టియపవాదమును విశ్వసింపఁజాలము. అఫ్‌జుల్‌ఖాను దెచ్చిన యీ యపవాదవృత్తాంతము రుజువుపఱుచుకొననిచో మేమది యమూలకమనియు నసత్యమనియుఁ ద్రోసివేయఁగలము" అనియెను.

వృద్ధుఁడగు సభాసదుఁ డొకఁడు కోపభరితుఁడై లేచి నిలుచుండి "జహాపనా! ఇది యసంభవము. స్వయముగా మహమ్మదుని యవతారముధరించిన యలంగీరుషాదుషహావారి రాజ్యమందు ఫకీరు కాఫరులతోఁ జేరుననుట మేము స్వప్నమునందును విశ్వసింపఁజాలము. అఫ్‌జుల్‌ఖాను తగిన ప్రమాణములను జూపింపవలెను; అట్లు కానిచో నాతనికి విచారణమునందే యుచితమగు రాజదండనము విధింపవలయు" అని పల్కెను.

అఫ్జుల్ ఖాను చేతులు జోడించుకొని "ఆ ఫకీరు సభాస్థానమునందే యున్నాఁడు ఆతనినే యడుగవచ్చును" అనియెను.

ఔరంగజేబు నగుమొగముతో ఫకీరునిజూచి "మీరు ముందటికి వచ్చి యిచ్చటి సభాసదుల సమీపమున నిలిచి ఫకీరను పవిత్ర నామమునను సంభవించిన ఘోరాపవాద కళంకము దొలఁగించుకొనవలయు" ననెను.

ఫకీరు ముందటికి వచ్చి సార్వభౌముని రత్నసింహాసనమున కెదురుగా నిల్వఁబడియెను. సభాసదులందఱు ననిందృమగు నా కాంతిని, నపూర్వమగు నా మూర్తిని దదేకదృష్టితో, జూచుచుండిరి. హాసమయమగు నాతని ముఖమండలమునందలి శ్వేతశ్మశ్రురాశి పవనస్పర్శముచే సంచలించుచుండెను. శుభ్రజటా జూటముచే దీర్ఘమైనయాతని వీరదేహము సగమువఱకు నాచ్ఛాదింపఁ బడియెను. కన్నులయందలి దివ్యోజ్జ్వలకాంతి కడలంటు చుండెను. విశాల లలాటము దివ్యజ్ఞాన గౌరవముచేఁ దేజఃపుంజముల వెలార్చుచుండెను. ఫకీరు తేజోమయ కటాక్షములచే సభాసదుల నిరీక్షించి సాలశాఖా సదృశములైన తన దీర్ఘ బాహువులను బైకెత్తి గంభీరస్వరమున "భారతసార్వభౌమా! సభాసదులారా! వినుఁడు సేనాపతియగు నఫ్జుల్ ఖానుఁడు చెప్పినదంతయు సత్యము. ఎనుబది సంవత్సరములకాలము భగవానుఁడగు మహమ్మదు పవిత్రోపదేశముల నధ్యయనముచేసి వానినుండి నేర్చికొనిన పవిత్ర ధర్మముల ననుసరించి యదూరదర్శియు నీచాశయుండును స్వార్థపరాయణుండు నగు నీ పాదుషహా నిష్ఠుర రాజనీతికి విరుద్ధముగా నస్త్రధారణము చేసితిని. అమితవిక్రమశాలి యగు మొగల

సత్రమూర్తునకు విరుద్ధముగా సంసారత్యాగియు, హీనబలుఁడు నగు నావంటి ఫకీరు చేయు బలప్రయోగము మదించిన యేనుఁగు తుండముపై దోమకుట్టినట్లగును. కాని యీనశ్వర నరదేహమునందు రక్తసంచాలన మెందాఁక నుండునో, ఈ బాహువులయందుఁ బసిబాలుని శక్తివంటి శక్తి యెందాఁక నుండునో యందాఁక నేనిప్పటివలెనే పాపపుణ్యముల నడుమ జరుగుచున్న యుద్ధముల యందుఁ బాపమున కెదురుగ నిలుచుండి ప్రాణములపై నాశవదలి యుద్ధము చేయుచుండెదను. ఇదియే నా కిహపరధర్మసాధనము. ఇది నా యిష్టగురు దేవుఁడగు మహమ్మదుని సత్యసనాతనధర్మ సారోపదేశము" అనియెను.

సభామండప మాశ్చర్యముచే స్తంభితమైపోయెను. పాదుషహా క్షణకాలమూరకుండి గంభీరస్వరముతో మెల్ల మెల్లఁగా "వినుము. కపటాచారి యగు కాఫరునికంటెను నీచుఁడవగు ఫకీరువేషపాషండా! నీ విప్పుడు నీ పాపపునాలుకచే మహమ్మదు నామోచ్ఛారణముగావించి యిక్కడి ముసల్మాను ప్రభువుల కర్ణ కుహరములఁ గళంకితములు చేసితివి. కాఫరు ధర్మధ్వంసులగునీవీరపైనికుల హృదయములయందు విషమయ వేదనను గల్గించితివి. పవిత్రమహమ్మదీయ రాజసింహాసనమునకు ఘోరతరావమానమును గూర్చితివి. అందువలన నీ విచారణమునందు గావించుచున్న భారతసార్వభౌముని యాజ్ఞను వినుము. రేపటి ప్రభాతమున నీ పాపపు నాలుకను ఖండించి ముసల్మాను ధర్మావలంబు లగు ప్రజలసమ్ముఖమున నిన్నుఁ బందికాళ్ళచేఁ ద్రొక్కించెదను" అని యాజ్ఞాపించెను.

సభాసదులెల్లరు దివ్యకాంతిసమన్వితుఁ డగు ఫకీరుని వధనుగూర్చి నరాజాజ్ఞను విని యాశ్చర్యపడి ఖిన్నులైరి. ప్రధానమంత్రి యగు "దిలియార్ ఖాను" లేచి చేతులు జోడించుకొని "జహాపనా! ఈ మనుష్యుఁడు ముసల్మాను ఫకీరుఁడై యున్నసంగతి మఱచినట్లు తోఁచుచున్నది" అనియెను

సమ్రాట్టు కోపకంపితస్వరముతో "దిలియార్! ఊరకుండుము. కాఫరును ముసల్మానని చెప్పువానికి మరణదండనము విధింపవలయు నని 'ఖురాన్ షరీఫ్' నందున్నది" అనియెను.

ఆక్షేపించుట కింకెవ్వరును సాహసింపలేదు. ఉమ్రావులందఱును మౌనగంభీరభావముతోఁ ఫకీరుని యచలిత ముఖమండలమును జూచుచుండిరి. కేవల మఫ్‌జల్ ఖానుని ముఖమునందు మాత్రము హర్షచిహ్నము లగపడియెను. అతఁడు లేచి నిలిచి "ఇఁక నీ ఫకీరువేషపాషండుని యనుచరుఁడగు కాఫరు యువకుని విషయమునఁ దగిన రాజదండనమున కాజ్ఞ దయచేయ వలసియున్నది" అనియెను.

హిందూయువకుని, ఉమ్రావులయెదుటికిఁ దీసికొని రండని పాదుషా యాజ్ఞాపించెను. కృషికయువకుఁడును సభాసదుల యెదుటికి వచ్చి నిలచెను. పాదుషహా యిట్లు చెప్పఁ దొడఁగెను—"మీయెదుట నిలువఁబడిన సుకుమార సుందర యువకుఁడు జాతియందు హిందువుఁడయినను వీరత్వమునందు మీ యందలి ముసల్మాను వీరశ్రేష్ఠునకు సమకక్షివీరుఁడై యుండెనని తోఁచుచున్నది. అందుచే నీతనిని ముసల్మాను

మతమునఁ జేర్చికొని మీవలె నుచ్చపదస్థుని గావింపవలయు నని మా యభిప్రాయము. ఈతఁడు మహమ్మదీయ మత ధర్మ దీక్షితుఁ డయ్యేనేని దినదినము మా సింహాసన గౌరవము వృద్ధి పఱుపఁగలఁడని విశ్వసించుచున్నాము. హిందూయువకుఁడా! ఉమ్రావులకు వందనము చేయుము. నీ యదృష్టము మంచి దయ్యెను. నేఁటిసాయంకాలము నమాజు చేయుటకు ముందు వీరందఱును మహోత్సాహముతో నిన్ను సత్యమగు ముసల్మాను ధర్మమునందు దీక్షితునిఁ జేయుదురు. పిమ్మట నిన్ను బహుమానపురస్సరముగా నుమ్రావుపదవియం దుంచి నీ వీరత్వమునకుఁ దగినట్లు సంభావింపఁగలరు."

నిర్భీకుఁడగు యువకుఁడు మందహాస వదనుఁడై ప్లుత స్వరముతో "భారతసార్వభౌమా! యవనుల పరిచయము హిందూ వీరునకుఁ దగిన బహుమానమే యగును. ఈ బాహువులు రెండును, ఆర్యధర్మమునకు విరోధులైన దానవునివక్షము జీల్చుటకు సృష్టింపఁబడినవి—యవనచరణ సేవకై సృష్టింపఁబడలేదు" అని ఘంటాపథముగఁ బలికెను.

పాదుషహా ఆరక్తనేత్రుఁడై నలుదెసలఁ జూచి క్రోధ విషాదములతో "హా, ఉమ్రావులారా! ఇప్పుడు నేను జాగ్రదవస్థయందు స్వప్నమును గాంచుచున్నాను. కాలభుజంగము పడగపైఁ గాలుంచినట్లైనది: మృగేంద్రుని శిరమున గుంటనక్క గోరుగ్రుచ్చి నట్లైనది. నేనిప్పుడు మేల్కొనఁగల్గితిని. మఱేమి? కటికవానిని బిలిపింపుఁడు" అని స్థిరస్వరముతోఁ బలికెను.

సైనికదళమధ్యమునుండి కాలాంతకమూర్తివలె నున్న కటికవాఁడొకఁడుదీసి కత్తితో ముందజికివచ్చి నిలిచెను.

వృద్ధుఁడగు ముసల్మానుఫకీరు వేగముగా ఫాదుషహా వద్దకు వచ్చి నగంభీరస్వరముతో నానిశ్శబ్ద సభాసదనము మాఱుమ్రోఁగునట్లుగా "వినుము! ఔరంగజీబుఫాదుషా! వినుము! మూర్ఖతకును మేరయున్నది. అదూరదర్శిత్వమునకును బరిణామమున్నది. ఈ వీరయువకుని గర్తబింద వ్రొక్కటి భూమిపైఁ బడిన తక్షణమె నీ తల తెగినమొండెము నేల నాలింగనము చేసికొనునని నిశ్చయముగాఁ దెలిసికొనుము" అనియెను.

ఫాదుషా మహోగ్రుఁడై యాముగటుచు "ఛీ! యున్మత్త ఫకీరా! నేను భారతవర్ష సమ్రాట్టును" అనియెను.

ఫకీరు తీవ్రకటాక్షముతో ఫాదుషహా ముఖమండల మును దృష్టించి చూచి యాతని కన్నుల కెదురుగఁ జేతి వ్రేళ్ళచే నొకటి రెండుసారులు సంజ్ఞచేసి "నీవే సార్వభౌ ముఁడవా? పైకొకసారి కను దెఱచి చూడుము. సమ్రాట్టెవరు?" అనియెను.

ఫాదుషా మంత్రాహతునివలెఁ దలయెత్తిచూచి కన్ను లను దెఱచి రెప్పపాటులేని దృష్టితోఁ దనతలపై నున్న యాకాశమును జూచుచుండెను. మంత్రబలమో కాక మెస్మ రిజమో మేము చెప్పఁజాలము. ఔరంగజీబు పైకే చూచు చుండెను. ద్వాదశచంద్రకిరణములచే దిఙ్మండలము వెలుఁగ గౌరవమయమైన దివ్యకాంతితో, రత్నఖచిత కిరీటముతో శోభించుచున్న యక్బరు సార్వభౌముఁడు జ్యోతిర్మయస్వర్గ

విమానమునఁ గూరుచుండి యుండెను. విమానమునకు నలు వైపులఁ బ్రఫుల్లవదనులుఁ బులకితనేత్రులునగు నసంఖ్య దేవతలు చుట్టుకొని యుండిరి. ఔరంగజేబు మహాశ్చర్య దృష్టులతోను, గలఁతవాఱిన ప్రాణములతోను, శూన్య వీక్షణములతోను, నా రాజరాజేశ్వరమూర్తిని జూచిచూచి, క్రమ్మఱఁదన సభా మండపమువైపునకు దృష్టిని మరల్చి చూచెను. ఏమిచూచెను! చిరత్న రత్నరాజిచేఁ బ్రదీప్త వజ్రమాలికలచేఁ బ్రకాశించు చున్న యీ వింతదర్బారు భయంకర ఘోరాంధకారమున మునిఁగిపోయెను. మఱియు నా యంధకారమధ్యమున నగ్న దేహులును భయంకర వదనులును వికటదంష్ట్రులునునగు దానవు లట్టహాసము గావించుచుఁ గోలాహలము చేయుచుండిరి. మరల నదేమి! ఎదుట నాకాశమునుండి పడిన చంద్రునివలె ధూళిలోఁ బడి దొరలుచున్న దివ్యకాంతి సమన్వితుఁడును దంష్ట్రియునగు షాజహాను బంగారు సంకెలలతో నా బద్ధుఁడై యుండెను. సమీపమునఁ బెద్దన్నయగు "దారా" వీరమూర్తి శూలా రోపితమైయుండెను. ప్రేమాస్పదుఁడగు తమ్ముఁడు షుజానుని ఛిన్నముండెము శూన్యాకాశమున వ్రేలాడుచుండెను. ప్రియ దర్శనుఁడైన తమ్ముఁడు "మురాద్" రక్తమయ శరీరము ధరాతలమునఁబడి పొరలాడుచుండెను. సమ్రాట్టు కెవ్వునఁ గేక వైచి కంపిత కళేబరముతో సింహాసనమునుండి లేచి నిలిచెను. ఉమ్రావులు చూచి యతనికడకుఁ బరుగెత్తుకొని వచ్చిరి. పాదు షహాకు జబ్బుగానున్నదని వైద్యులను దోడ్కొని వచ్చుటకు జనులు దశదిశలఁ బరువెత్తఁజొచ్చిరి, కొందఱాతని బట్టుకొని విశ్రాంతిభవనమునకుఁ గొంపోయిరి. దర్బారుముగిసెను,

8

సాయంకాల మైనపిమ్మట పాదుషహా విశ్రాంతిభవనమున నేకాంతముగాఁ దిరుగుచుండె. సమీపమున "అఫ్జుల్ ఖాను" చేతులు ముకుళించుకొని నిల్వఁబడియెను, పాదుషహా యాతనింజూచి "సేనాపతీ! శత్రువులిద్దఱకును దండవిధానము కాలేదని నీవు మనస్సులోఁ జింతించుచుంటివి గాఁబోలును" అనియెను.

అఫ్—వారిపైఁ దమ కృపాకటాక్షములు ప్రసరించినపిమ్మట వారు శత్రువు లెట్లగుదురు? కాని, వారిద్దఱును రాజశాసన నియమములకు విరుద్ధముగా సంచరించుచున్నారు. ఉమ్రావులకును, ఉద్యోగులకును విరోధముగా సంచరింపఁగూడదని భావించి నేనే కారాగారమునకుఁ బోయి వారిని విడుదలఁ గావించితిని.

అఫ్జుల్ఖానుఁడు సమ్రాట్టు వదనమండలము గంభీరభావము ధరించియుండుట నెఱుంగక నిట్టూర్పు విడుచుచు "ఆ యిర్వురి యదృష్టము నింతమంచిదని నేననుకొనలేదు" అనియెను.

ఔరం—జరిగిపోయినదానికి వ్యసనపడిన నేమిలాభము? నేఁడా వృద్ధఫకీరుని జూచినపిమ్మట నీ వెట్టి యభిప్రాయము గల్గియున్నదో చెప్పుము.

అఫ్—ఆతఁడు పిచ్చివాఁడు; పాషండుఁడు; కాఫర్లుఁడు! నరాధముఁడు!

ఔరం—మేమిప్పుడు నూతనరాజనీతి ననుసరించి రాజ్య ప్రవృత్తుల మగుట యనర్థరమయినదని వృద్ధకకీ తెలుంగుటయే కాక, అగ్బరుషాదుపహా యేర్పాటుచేసి ప్రచారమునకుఁ దెచ్చిన రాజనీతియే మొగలుసామ్రాజ్యమునకు శ్రేయస్కర మైనదని చెప్పుచున్నాఁడు.

అఫ్‌జుల్ ఖాను—ఆ పిచ్చివాఁడేమి చెప్పఁజాలఁడు ? ఏమి తెలిసికొనఁజాలఁడు ? కాఫ రెప్పుడైన ముసల్మానులను ప్రశం సించునా ? గుడ్లగూబయెన్నఁడైన వెలుఁగును మెచ్చుకొనునా?

ఔరం—అయినచోఁ బూర్వము ప్రచారమునందుండెడి రాజనీతి నిబంధనములకంటె మేమిప్పు డేర్పాటుగావించినవే, సర్వోత్తమములనుటకు మీ మనస్సుల నెట్టిసందేహము లేదుగదా ?

ఇచ్చకములాడి, ముఖస్తుతులు చేసి యుబ్బించుస్వభా వముగల "యఫ్‌జుల్" చేతులు జోడించుకొని "జహాపనా ! ఆ విషయమున దేవర యీ పాదసేవకుని మరలఁ బ్రశ్నించుట యెందులకు ? తమవంటి రాజనీతిజ్ఞులు జగమున నెవ్వరున్నారు? అగ్బరుషహా వారియవ్యవస్థవలనఁ గాఫరునకుఁ గన్నులు నెత్తి కెక్కినవి. ఇదివఱకు నిది ముసల్మానురాజ్యమని యెవ్వరు నను కొనుటలేదు. ఇంతకాలమునకు ముసల్మానువంశమునకు సూర్య తేజులై నయలంగీరుషాహుషహా వారవతరించుటచే నంధకారము ద్రోఁధు "ఖురాన్ షరీఫ్" యొక్క వెలుఁగు జగత్తునందంతటను

ప్రకాశించుచున్నది! మీ బాహుశక్తిచేత హిమాలయము నుండి కన్యాకుమారికాగ్రపర్యంతముగల రాజులందఱు దేవర వారికిఁ బాదాక్రాంతులై యున్నారు. మీ యఖండపరాక్రమమువిని రాజపుత్ర స్థానమునందును మహారాష్ట్రదేశమునం దునుగల దుర్ధర్ష హిందూ రాక్షసులందఱును భయవిషాదము లచే జీవచ్ఛవములై యున్నారు. మీ యమానుషధర్మబల ముచేఁ గోటికోటిహిందువులు ముసల్మానులకుఁ బాదాక్రాం తులై పడియున్నారు. మఱియు—

ఔరం—మఱియు? నా బలమగు నొక్క పదాఘాతముచే, స్తుతిపాఠకుఁడగు నఫ్జుల్ ఖాను ప్రక్కయెముకలను చూర్ణము చేయఁగలను.

షాదుషహా అఫ్జుల్ ఖానుని గుండెలపైఁ గాలూని బలముగా నేల కంటఁద్రొక్కి పట్టి "నోరెత్తకు గులామా! నీవంటి ముఖస్తుతిపరాయణులగు వంచకుల దురాలోచనలలోఁ జిక్కికొని మొగల్ సామ్రాజ్యము పాడై పాతాళమునకుఁ బోయినది. నేను రాజనీతిజ్ఞుఁడనా? అందుచేతనేనా యిరువది కోట్ల భారతప్రజలు నా హృదయరక్తమును పానముచేయుట కాతురులై యెదురు చూచుచున్నారు? నేను మూర్ఖులలో మూర్ఖుఁడను. అందువలననే భయప్రదర్శనము చేసెను, ఈ యిరువదికోట్ల ప్రజలను స్వాధీనమునం దుంచుకొనవలెనని యోచించితిని—నేను నరాధముఁడను. నేను మూర్ఖుఁడను—అందువలననే లోకకంటకుఁడనై లోకోత్తరమగు ప్రాచీన రాజవంశమునఁ బుట్టినయీమహారథులను సేవక "గులామను" జాతిగ్యుంధ్ధుఁ

జేర్పవలయునని యాశపడుచున్నాను. వాలుకాసేతువున వారిధి దాటఁగోరుచున్నాను. నాకు విశేషబలమున్నదా? నాచేతితోనే నాబలబాహువులు ఖండించి దూరముగాఁ బాఱవైచితినే. పూర్ణధర్మావతారుఁడనా నేను? స్తుతిపాఠకుఁడా! మిథ్యావాది! అందువలననేనా యీ విశాల రాజ్యమునఁ జెవులు చిల్లులువడఁ జేయునాహాకారరవములుద్భవించినవి! అందువలననేనా నా ప్రియతమసోదరులగు "దారా, సుజా, మురా" దులరక్తముచేతను, బరమారాధ్యుఁ డగుతండ్రి కన్నీటి చేతను, బవిత్రప్రాణులగు హిందూవీరులహృదయ రక్తముచేతను నాయీదురాకాంక్షయనెడిదానవ యాజ్ఞాగ్నిని బ్రజ్వరిల్లఁ జేసితిని!" అనియెను.

భారతసార్వభౌముఁ డశ్రులోచనుఁడై యాకాశమువంక జూచుచు మరల నిట్లు చెప్పఁదొడఁగెను. "రాజకుల గురుస్వరూపుఁడ వగునోయక్బరుసార్వభౌమా! నీదివ్యచక్షువులచే నొకమాఱు తిలకింపుము. నీవంశమునకుఁ గులాంగారుఁడును, నీచాశయుఁడునై పుట్టిన యౌరంగజీబు మూర్ఖతచే బంగారు వంటి భారతవర్షము భస్మమైపోయినది. నీ ప్రియరాజ్యము పాపసాగరమున మునిఁగిపోయినది. మర్త్యలోకమున నీవు ప్రతిష్ఠించిన యానందమయనందనవనమును బిశాచస్వరూపుఁడగు నౌరంగజీబిప్పుడు హాహాకారమయఘోరారణ్యముగా మార్చివైచినాడు"

ఔరంగజీబు మందిరమున నిటునటు వేగముగఁ దిరుగుచు మరలఁ జెప్పఁదొడఁగెను. "లేదు. లేదు. ఇఁక నవకాశము లేదు. ఈ ప్రేతయజ్ఞప్రచండాగ్ని యిఁక నారిపోవునా? త్రికాల

దర్శివి, గురుస్వరూపుఁడవు నగునో ఫకీరా ! నీవు కేవల మనుజ మాత్రుఁడవు గావని తెలిసికొనినాను. నీవు సాక్షాన్మహమ్మద్దేవుని ప్రత్యక్షదూతవై రాక్షసుఁడగు నీయౌరంగజీబు ధర్మము నుగ్గుచేయుటకు స్వర్గమునుండి దిగివచ్చి యిప్పుడీ ప్రదర్శనమును గావించితివి. కాని, దేవా ! ఇప్పటికి ముప్పదివత్సరములకుఁ బూర్వమే యొక్కసారి దయచేసి యీ పిశాచములకు దర్శనమొందుల కీయవైతివి ? నాకిప్పు డవకాశము లేదు. ఈ ప్రచండాగ్నిశిఖలను జల్లార్చుపని నాయత్నమునకు మీరిపోయినది. ఈయగ్ని భరతవర్షమును భస్మము చేయకుండ నారిపోవునది కాదు. ఇఁక నవకాశము లేదు. లెమ్ముగులామా ! ”

షాదుషహా మరల నఫ్జల్ ఖానుని కాలిచేఁ ద్రొక్కిపట్టి యిట్లనెను. “ లెమ్ముగులామా ! లెమ్ము, లెమ్ము. రాక్షససమ్రాట్టునకు నీవు రాక్షసానుచరుఁడవు. ప్రేతయజ్ఞమునకుఁ బూర్ణాహుతినిచ్చి పూర్తి చేయుము. అదిగో వినుము ; దూరమునుండి హిందువుల ఘోరగర్జనములు గగనము నంటుచున్నవి. మహారాష్ట్రుల భీషణకోలాహలమును మేఘగర్జారవసదృశంబగు రాజపుత్రుల హుంకారరవమును నిరస్తముగావించుటకుఁ బ్రయత్నించి చూతము బయలుదేఱుము. కాఫరులరక్త ప్రవాహమునందు ముసల్మానుజాతినౌకలను నడిపింతము. తుదకెట్లయినఁ గానిమ్ము—చరిత్రగ్రంథములయందు రక్తాక్షరములతో నౌరంగజీబునామము లిఖింపఁబడును. యుగయుగాంతరములందును నితిహాసకులు కన్నీరు గార్చుచు నలంగీరుషాదుషహా నిష్ఠురరాక్షసలీల లభివర్ణింపఁగలరు ” అనియెను.

9

సాయంకాలమునకు ముందు కృషికయువకుఁడు, ఆరావళీ పర్వతపాదమూలమున నొంటరిగఁగూరుచుండి చింతానిమగ్నుఁడై యుండెను. రాథోరుసేనాపతి దుర్గాదాసు పర్వతముపై సమప్రదేశమున నుండునని వినియుండెను. కాని, ఆతని కక్కడకుఁ బోవు మార్గము తెలియదు. ఇంచుకసేపటిలో నొక యశ్వారోహకుఁడు తన సమీపమునకు వచ్చుచుండుటను జూచెను. ఆయశ్వారోహకుఁడు పాటపాడుకొనుచు వచ్చుచుండెను. దుర్గమునకుఁ బోవుమార్గము నడిగి తెలిసికొనుటకు యువకుఁ డాయశ్వారోహకున కెదురుగాఁ బోయెను. ఆగంతుకుఁడు నగుమొగముతో "నేను నిన్నే వెదకుకొనుచు వచ్చుచుంటిని. నీవు పాదుషా చెఱసాలనుండి విడుదల నొంది యిక్కడకు వచ్చుచుంటివని యీావఱకే తెలిసికొంటిని. నీవు నన్ను గుర్తింపలేదని తోఁచుచున్నది. నీవించుకసే పిక్కడనే యుండుము. ఇప్పుడే తిరిగివచ్చెదను" అనెను.

కృషికుఁడు చూచుచుండఁగనే యాగంతుకుఁ డించుక దూరమేఁగి తనయుడుపులను మార్చుకొనుటకై ప్రయత్నించెను. ఆతనిసైనికవేషము పోయి నారీవస్త్రము గోచరమయ్యెను. ఇనుప కవచము పోయి జిలుఁగుకంచుకమును ముక్తాహారమును గాన వచ్చెను. కటిబంధమునుండి కత్తిపోయి కాంచీభూషణము గాన వచ్చుచుండెను. తలపై నుష్ణీషము దీయఁగానే కేశకలాపము బయల్వడి చంద్రవదనమును, నీలోత్పల

నయనయుగళమును, ఉన్నతవక్షమును జుట్టుకొని వెనుకవైపు నుండి యెడుగుఁదమ్ముల నంటుచుండెను ; ఆహా ! ఎంతచిత్రము! ఆసాంద్రనీలమేఘముపైనున్న యాపూర్ణచంద్రుని కృషికుఁడు మఱియొకసారి సందర్శింపఁ గలిగెను. స్వప్నమున గాంచిన స్వర్గలోకరమణియు, నిర్జనసముద్రప్రదేశమందును, గాళిందీనదీతీరము నందును సాక్షాత్కరించిన సౌందర్యరాశియు నిదియేకాదా ? అవును : ఆమోహినీమూర్తి యిదియే !

రమణియుఁ దనయెదుట నున్న శాల్మలీవృక్షసమున్నత శాఖపైకి లీలామాత్రముగా నెక్కి తన పైనికవస్త్రాదుల నాకొమ్మకుఁ గట్టి చెట్టునుండి దిగి కృషికకుమారుని వద్దకు వచ్చి నవ్వుచు నవ్వుచు " నిప్పుడు నన్ను గుర్తింపఁగలవా ? చెప్పుము చూతము ! నేనెవ్వరినో " అనియెను.

కృషికయువకుఁడు—నీవు సురలోకసుందరివే !

రమణియే నోటికిఁజెఱఁగు మాటుచేసికొని నవ్వుచు "స్వర్లోకసుందరినే. కాని, యీ పాడుమొగమునందు నీవు సుర సుందరీలక్షణము లేమి కనిపెట్టితివి ? " అనియెను.

కృషికుఁడు ప్రత్యుత్తర మీయకుండుటను జూచి "నీ విప్పుడనినట్లు నన్నెప్పుడును బిలువకుము. విలాసకుమారి యని నన్నుఁ బిలుచుచుండుము. నేను చిన్నప్పటినుండియు మంచివస్తువులను గన్నప్పుడెల్ల నలంకరించుకొనుటకే యాస పడుచుండెడిదానను. అందువలన నాతండ్రి నన్ను విలాస కుమారి యని పిలుచుచుండెడివాఁడు " అని చెప్పి రమణి తన

చీరను జూచుకొని మెల్లఁగా నవ్వుచు "నీయవస్థయందును గూడ నా కలంకారములమీఁదనే యాశ. దాని కేమి—ఇక్కడ నీవొంటరిగాఁ గూరుచుండి యేమి యోజించుచుంటివి?" అని యడిగెను.

కృషి—రాఠోరుసేనాపతి దుర్గాదా సీపర్వతశిఖరమునందు వాసము చేయుచున్నాఁడని యెఱుంగుదును. కాని, యేస్థలమునందున్నాఁడో, యక్కడ కెట్లు పోవలయునో యెఱుంగను.

రమ—దుర్గాదాసుకడకుఁ బిలుచుకొని పోవుటకే నిన్ను వెదకుకొనుచు వచ్చితిని. ఆతఁడు పర్వతదుర్గము నందున్నాఁడు రమ్ము! అచ్చటి కేఁగుదము. కాని నీవక్కడ రాజకుమారియగు నంబాలికను జూడఁజాలవు.

కృషి—(చకితుఁడై) అట్లయినచో రాకుమారి యెక్కడ నున్నది? ఆమె రాఠోరుసేనాపతిదుర్గమునందు నరుంధతీదేవితో నుండుటలేదా? ఆమె యిపు డెచ్చటి కేఁగినది?

రమ—(నవ్వి) ఎందుకు? రాజకుమారితో నీకేమి పని యున్నది? నీవు వీరుఁడవు—యోధుఁడవు — ఆమె యబల, స్త్రీ, నీవు దరిద్రకృషికుఁడవు—ఆమె రాజనందని.

రమణి యిట్లు చెప్పుచుండఁగా నామెహాసప్రఫుల్లవదనమండలము గంభీరభావమును దాల్చెను. మరల నామె యిట్లు చెప్పఁదొడఁగెను. "నీవామెను ప్రేమించుచుంటివని నేనెఱుంగుదును. కాని, యిది ప్రేమించుటకుఁ దగినసమయమా? దౌష్ట్యము. నీకు స్వర్గమునకంటెను మేలైన నీ భారతభూమిని

యౌవనపదదళిత ! మగుచున్నప్పుడు నీహృదయము ప్రేమార్ద్ర మగుచున్నదా ? నీవు క్షత్రియవీరుఁడవు గావా ? నీకు నలు దెసలఁబిశాచములచేఁ ద్రొక్కఁబడుచున్న యార్యుల హాహా కారధ్వనులు వినఁబడుచుండ నీమనసు రమణీదర్శనమున కాస పడుచున్నదా ? ”

కృషి—రాజకుమారి యంబాలిక యెక్కడ నున్నది ?

రమణి మరల నవ్వెను. ఆమె గంభీరభావ మానవ్వులో మరల నదృశ్యమైపోయెను. నీలతరంగిణిలోని నల్లని గాంభీర్య చ్ఛాయ సురభిళపవనస్పర్శమునఁ గల్గిన యలలలో మరలఁ గలిసిపోయెను. విలాసకుమారి నవ్వి “ మరల నదేమాటయా ? నేను కొన్నినాళ్లనుండి దుర్గాదాసుదుర్గమున నివసించుచుంటిని. అంబాలిక వలన నీ సమాచార మంతయుఁ దెలిసికొనియుంటిని. కాని, యిప్పుడీ విపత్కాలమునందు నీవు వనితాగత ప్రాణుఁడ వైనచో యుద్ధము చేయువా రెవ్వరు ? సేనాపతి దుర్గమునకుఁ బోవుటకు ముందుగ నీవు నాకడ నొకప్రతిన సేయువలయును ” అనియెను.

కృషి-ఏమిప్రతిజ్ఞ సేయువలయునో చెప్పఁగోరుచున్నాను.

రమ—యుద్ధము ముగియునందాఁకఁ బ్రదికరణ శుద్ధిగాఁ గేవల శత్రుసంహారమునందే మనస్సుంచెద ననియు శత్రు సంహారమైనఁగాని ప్రేమయందు మనస్సు చొరనీయనియుఁ బ్రతిజ్ఞ సేయువలయును.

కృషి—దేవీ! అనేకదినములనుండి శత్రువదమహా మంత్రమునందే దీక్షితుఁడనై యుంటిని. శరీరపతనపర్యంతము నా మంత్రమునే సాధనచేయుదును.

రమ—అయినచో నడువుము. నిన్ను రాఠోరుసేనాపతి మాతృగృహమునకుఁ గొంపోయెదను.

యిరువురును బర్వతసమ్ప్రదేశ మార్గమునుండి బయలు దేఱిరి. అంతటను నిశ్శబ్దముగా నుండెను. ఆకాశ ప్రాంతము నందుఁ జంద్రుఁడు నిశ్శబ్దముగా నవ్వుచు రమణీసుధాంశువద నమునందు సుధారాశిని బ్రవహింపఁ జేయుచుండెను. కృషి కుఁడు సంపూర్ణచంద్రకిరణ ప్రసారమునఁ బ్రకాశించుచున్న యా సుందర రమణీవదనమండల మాకస్మికముగాఁ గృషికుని యంతరంగమున దూఱి, చిరకాలమునుండి నిద్రించుచున్న యతని చిన్ననాఁటి జ్ఞప్తిని బయలుపఱిచెను. ఆతఁడు తన చిన్ననాఁడొకప్పు డిట్టి నిర్మలమైన వెన్నెల రాత్రియందు ఈ పోలికనున్న బాలికావదనమును జూచినట్లు జ్ఞప్తికివచ్చెను. తోడనే కృషికయువకుఁడు చకితుడై "మిమ్మింతకుఁబూర్వ మెచ్చటనైన నేను చూచియుంటినా?" అని యడిగెను.

రమ—ఆనాఁడు నిర్జన ప్రాంతమునందును, గాళిందీనదీ తీరమునందును జూచినసంగతి మఱచిపోయినట్లున్నది.

కృషి—అంతకుఁ బూర్వము - అనేకములకు వెనుక, చిన్ననాఁడు మిమ్ముల నెక్కడనో చూచినట్లున్నది. ఎక్కడఁ జూచితినో జ్ఞప్తికివచ్చుటలేదు.

చంద్ర కిరణములచేఁ బ్రకాశించుచున్న యా రమణి రమణీయ ముఖమండల మప్పు డంధకారచ్ఛాయచే నల్లవడి పోయెను. ఆమె క్షణకాల మూరకుండి "నీవు పొరపాటు పడుచున్నావు. నా వంటి నిర్భాగ్యురాలి నెవ్వరినో-దాని కేమి యదియట్లుంచుము—ఎదుటఁజూడుము. రాథోరు సేనాపతి రక్త పతాక గానవచ్చుచున్నది. నీ ప్రతిజ్ఞను మఱవకుము—మొదట యుద్ధము—పిమ్మటఁ బ్రేమ" అనియెను.

ద్వితీయ ఖండము

1

విలాసకుమారి—అదిగో! వినుము; శంఖధ్వని వినుపించుచున్నది. దుర్గమధ్యమునందున్న మాతృమందిరములో మంగళారాత్రికము లారంభము లయ్యెను. వీరవరా! ఇక్కడ నించుకసే పాఁగుము. దూరమునసుండియే మంగళారాత్రికముల నారసి ప్రాణములఁ జల్లఁబఱుచుకొని మఱియుఁ బోవుదము.

అది శంఖధ్వనియా? శంఖధ్వని యంతమధురమైనదా? శంఖధ్వనినుండి యిట్లు రాగాలాపనము సేయవచ్చునా? శంఖధ్వనినుండి యింతటి యమృతము ప్రవహించునా? శంఖధ్వని ప్రేమికుని చిత్తము నిట్లున్మత్తము గావించునా? అది వీణారవమై యుండనోపు! కాదు. వీణాతానమై యుండవలయును. వీణాతాన మంతగంభీరమైనదా? వీణారవము వీరుని ప్రాణము నిట్లు పారవశ్యము నొందించునా? వీణాతాన మొక్కమాఱుగా నిట్లు సప్తమస్థానమునకుఁ బోవునా? వీణనిట్లుద్భ్వించినచోఁ

దంతి తెగిపోదా? అపూర్వమగు నా శంఖధ్వని కృషికుని దేహమందు రోమాంచితము గావించి, తరుణిహృదయ తప్త రక్తమును నాళములనుండి ప్రబలవేగమునఁ బ్రవహింపఁజేసి యాకాశశూన్యహృదయమునందును, బర్వతవక్షమునందును, బ్రతిధ్వనిత మయ్యెను. ఆ ఖండరవముతో సంగీతమునకు లీలా నికేతనమై, జగత్తునకుఁ బ్రేమరసమును బ్రవహింపఁజేయునదై యొప్పుచున్న సుందరమనోజ్ఞ మధురకంఠస్వరము చేరియుండె నని యువకుఁ డెఱుంగఁడు.

క్రమముగా నా విశుద్ధశంఖధ్వానము కామినీకలకంఠ స్వరముచే జీవకళాస్ఫూర్తి నొంది భాషగాఁ బరిణమించెను. కృషికుఁడు చూచుచుండఁగనే పండ్రెండుగురు సుందరీమణులు శంఖములనూఁదుచు మందిరమునుండి బయటికి వచ్చిరి. వారి వెనుక ననేక నారీమణులు చేతులతోఁ జప్పట్లుఁ జఱచుచు, నోటితోఁ బాడుచువచ్చి మందిరమున కెదుటనున్న విశాలాంగణ మున నిలిచిరి. కొలఁది సేపటిలో వారిసంగీతము నిలిచిపోయెను. ఇంకను నదియేమి? ఆ వినవచ్చునది నారీమణుల సంగీత ప్రతి ధ్వనియా, లేక దానికిఁ బ్రత్యుత్తరమా? అంగనల సంగీతము ముగియుటకుఁ బూర్వమే, భయంకరము, గంభీరము నగు భేరీ రవముతోఁగలసి కరవాలముల ఝణఝణత్కార శబ్దముల యందుఁ బ్రతిధ్వనించుచు మఱియొక సంగీతధ్వని వినవచ్చెను. అమృతమయమగు కల్లోలినీ ప్రవాహ కలకలధ్వని యాకస్మి కముగా గంభీరసముద్రగర్జారవంబుగాఁ బరిణమించినట్లయ్యెను.

కృషికయువకుఁ డాశ్చర్యముతోఁ జూచుచుండఁగా మందిరమునకు మఱియొకపార్శ్వమునుండి కాలమేఘస్వరూపులగు శతాధికవీరు లుజ్జ్వలకరవాలములఁ ద్రిప్పుచు ఘోరగంభీరగీతములఁ బాడుచు యుద్ధప్రాంగణమునందలి రణోన్మత్తులగు వీరులవలె నృత్యము లొనర్చుచు మందిరాంగణమునకు వచ్చిరి. కృషికుఁడు మంత్రముగ్ధునివలె నట్లే చూచుచుండెను.

*** పాట ***

కడుపు చల్లఁగాఁగోటి బిడ్డలను ♦ గంటివిగదవే తల్లీ!
ఖడ్గకోటిచే శత్రుశిరంబుల ♦ ఖండించితివేతల్లీ!
అరికపాలములహారంబులునీ ♦ వఱుతఁదాల్తువేతల్లీ!
భరమగుదురముననీకుఁజావనిన ♦ భయములేదఁటే తల్లీ!
వదనసుధానిధి జలదాంతరమున ♦ వాఁడినదేమే తల్లీ!
ముదముసహాసజ్యోత్స్నలముజ్జగ ♦ ములనలరింపవె తల్లీ!
జయజయ! త్రింశత్కోటిదేవతల ♦ జన్మభూమిలేవమ్మా!
భయహారిణి! భాగ్యరాశి! పావని! ♦ భరతమాత! రావమ్మా!

వెన్నెలలో వెలుంగుచున్న శైలశృంగమునం దార్యవీరులు వీరపదఘట్టనంబుల నారావళీపర్వతములు ప్రకంపింపఁ జేయుచు గంభీరసంగీతనినాదంబులచే గగనతలంబుఁ బ్రతిధ్వనింపఁ జేయుచుఁ బ్రేమరంగమున నృత్యముసేయ నారంభించిరి. కత్తులను బైకెత్తి సంఘర్షణము గావించుచు "కడుపు చల్లఁగా" అని పాడఁదొడంగిరి.

కృషికుఁడు చూచి క్షిప్రహస్తముతోఁ గత్తి నొఱవెటికి జ్ఞానశూన్యునివలెఁ బరువెత్తుకొనిపోయి మాతృమందిరమున జరుగుచున్న యీ మహోత్సవమునఁ జేరికొనియెను.

౨

హిందూవీరులు గిరిదుర్గమునుండి పోయి యవనశిబిరముల నాక్రమింపవలయును. కాని, దుర్గరక్షణమునకై యెవరి నుంచి పోవలయును? దుర్గాదాసు వెంటనే దక్షిణాపథమునకుఁ బోవలసి యుండెను. దుర్గమునందనేక రాజకులాంగనలుండిరి. ఈ విపత్కాలమునందు, ఈ యవనవిజృంభణసమయమునందు, ఈ గురుతర భారమును వహించుటకుఁ దగిన వీరశ్రేష్ఠుఁ డెవ్వఁడు? దుర్గాదాసుని యభిప్రాయమున హోరవతీ రాజకుమారుఁడగు విజయపాలుఁ డీగౌరవపదమునకుఁ యోగ్యుఁడుగా నుండెను. కాని, యీ పదవియం దాతని నిల్పినచోఁ దక్కిన రాజకుమారుల నవమానించుట యెట్లగును? విశేషించి విజయపాలునకు వంశగౌరవము వీరత్వము నున్నను, నాతఁడు జనసమాజమున సన్మానభాజనుఁడై యుండలేదు. ఆతఁ డసమసాహసికుఁడైనను జనులాతని సామాన్యముగా జ్ఞానశూన్యుఁడని భావించుచుండిరి. ఘనకార్యము నల్పకార్యము నాతనికి సమానములే. ఇంతియే కాక, ఆతఁ డపరిమితముగా నల్లమందును సేవించుచుండెను. అనేకు లాతని శుద్ధమూర్ఖునిగాఁ బరిహసించుచుందురు. మఱికొందఱతనిఁ బిచ్చివానిగాఁ బరిగణించి యుదాసీనభావమునఁ జూచుచుండగా. రమణు

లందఱు నాతని నీలదేహకాంతిని, లంబోదరమును గూర్చి యనేక కుత్సితవినోదములు గావించుచుందురు. బిల్లులాతనిని "నల్లగొండా" యని పిలుచుచుందురఁట. ఈ సందర్భమునఁ గర్తవ్య కార్యనిరూపణము గావించుట కష్టముగాఁ దోఁచి దుర్గాదాసు రాజమహిషి యరుంధతీదేవి వద్దకుఁబోయి స్థితిగతులు విన్నవించెను.

రాజకుమారియు, నంబాలికయు నచట నుండిరి. రాజమహిషి దుర్గాదాసునిఁ జూచి "సర్వశ్రేష్ఠుఁడైన వీరునిపై మా రక్షణభారము నుంచుఁడు" అని పలికెను. కాని, శ్రేష్ఠవీరుఁ డెవ్వఁడో నిర్ణయించుట యెట్లు?

ప్రభాతసమయమున, దుర్గమున కరక్రోసుదూరమున నది కవ్వలిభాగమున నొకశిబిరము స్థాపింపఁబడియెను. దుర్గమధ్యమున నున్నత శైలశృంగముపై రక్తవర్ణపతాక యెగురుచుండెను. శిబిరమునకు సమీపమున బహుజనులు గుంపుగూడిరి. ఎల్లరు నుత్సుకనయనములతో దూరమునందు బర్వతశిఖరమునఁ బక్షివలెఁ గాలిలో నెగురుచున్న రక్తవర్ణపతాకను జూచుచుండిరి, అందఱి యెదుటను రాథోరుసేనాపతి దుర్గాదాసు నిలిచియుండెను. దుర్గముపై నిలిచి రమణీమణులందఱుఁ గౌతూహలముతో శిబిరమువంకఁ జూచుచుండిరి. విజయపాలుఁ డశ్వారోహియై దుర్గాదాసున్నచోటికి వచ్చి నల్లమందును సేవించుటచే నెఱ్ఱవాఱియున్న కన్నులతో నలుదెసలఁ జూడఁ దొడంగెను. దుర్గాదాసు గంభీరస్వరమున వీరశ్రేష్ఠులతో నిట్లనియెను—"వినుఁడు; రాజస్థానరాజవంశమునఁ బుట్టిన వీరగ్రేసరులారా! నేను దుర్గమునందు లేనప్పుడు రమణీమణు

లను, రాజకుమారికలను, రాజమహిషిని సంరక్షించుభారము వీరశ్రేష్ఠుఁడగు విజయపాలునిపై బెట్టి పోవలయునని భావించితిని. కాని యందుల కాక్షేపణలుండుటచేఁ మిమ్మందఱి నేఁటి యీ వీరప్రదర్శనమునకుఁ రాఁగోరితిని. పర్వతశృంగముపై గానఁబడుచున్న రక్తవర్ణపతాకను, అందరికంటెముందు రాజగు విజయపాలునికంటె ముందుగా నెవ్వరు స్వహస్తములతోఁ బట్టుకొందురో అట్టివారి వీరప్రదర్శనమునం దందఱికంటె వీరశ్రేష్ఠులని పరిగణింపఁబడుదురు. కుమారవిజయపాలుఁడు దుర్గపాలనాధ కారమునుండి తొలఁగింపఁబడును. మీలో నెవ్వరైనను వీర విజయపాలునకుఁ బ్రతిద్వంద్వులై జయలాభమును గోరువారున్నచో ముందఱికిరావచ్చును. అశ్వారోహకులై విజయపాలునితోఁ బోయి యెదుటనున్న పర్వతశృంగములను దాఁటి, యడ్డముగాఁ బ్రవహించుచున్న నది నీఁదుకొనిపోయి యన్నిటికంటె నెత్తుగానున్న శైలశిఖరమున కెక్కి రక్తపతాకను బైకెత్తి చూపవలయును.

అతికష్టమును బ్రాణాపాయకరము నగు నంతటి శ్రమను సహించి కేవల శౌర్యప్రదర్శనమునకు మాత్రము ముఁదంజ వేయు వారెవ్వరు? ంయులకును బెదరులేని యసమసాహసికుఁడగు విజయపాలుని నీ దుస్సాహసిక కార్యమునం దోడించుట యసంభవము. ప్రయత్నము విఫలమైనచోఁ బరిహాసపాత్రులై స్త్రీల నగుబాటులకుఁ బాలుగావలసివచ్చును. అందువలన రాజవంశము వారెవ్వరును ముందంజ వేయరైరి.

దుర్గాదాసుఁడు, సేనాధిపతులను రాజకార్యోద్యోగులున్ను నిలిచియున్న దిక్కునకుఁ జాలసేపటివఱకుఁ జూచెను,

అందఱును మునుపటివలెనే కదలక మెదలక యుండిరి. అప్పుడు రాథోరు సేనాపతి యోర్పుతో నుండఁజాలక దుఃఖముచేతను, నభిమానముచేతను గర్జించుచుఁ గంపితస్వరమున నిట్లనియెను— "రాజపుత్రుండు శౌర్యప్రదర్శనమునకు భయపడి వెనుదీయునని నే నింతకుముం దనుకొనలేదు. అయినను నా కింకను నాశ వదలలేదు. సమస్త సైన్యాధిపతులారా! వినుఁడు; దర్శకులారా! వినుఁడు! ముసలివారైనను, యువకులైనను, బాలకులైనను, నున్నతవంశమువారైనను, నీచవంశమువారైనను— అందఱు వినుఁడు! మీలో నెవ్వరి నరములయందైనను రాజపుత్ర రక్తమున్నచో ముందఱికి రండు. లేనిచో నేఁటి రాజపుత్ర వీర ప్రదర్శనమే యంత్య ప్రదర్శనము కాఁగలదు. కోటివీరులకుఁ దల్లియైన రాజపుత్ర స్థానముయొక్క పుత్రగౌరవ మొక్క వీరుని విజయమునందుఁ బర్యవసానముఁ బొందుచున్నది. చూడుఁడు! దూరమున, మాతృమందిరోన్నత శిఖరమునకుఁ బైభాగమున రక్తపతాకకుఁ బార్శ్వమునం దార్యరమణీమణులు విజయమాలికను జేఁబూని నిలిచియున్నారు."

దుర్గాదాసు మాట ముగియకుండఁగనే నలుదెసల నుండియుఁ గోలాహలము ప్రబలి కరతాళధ్వనులు వినవచ్చెను. శిబిరమున కవ్వలిపార్శ్వమునుండి నూఁగుమీసములవాఁడును సుందరాంగుఁడు నగు బాలసైనికుఁ డొకఁడు నగుమొగముతో గుఱ్ఱమును బరుగెత్తించుకొనుచు వచ్చి యశ్వముపై నుండియే దుర్గాదాసున కభివందన మాచరించి, విజయుఫాలుని పార్శ్వమున నిలిచెను.

విజయపాలుఁడు సహాస్యవదనముతో సైనికుని నాపాక మస్తకముఁ జూచి యాతని యశ్వమును విడుచుటకై కనుబొమలచే సంజ్ఞచేసెను. ఇరువురి గుఱ్ఱములును వేగముతో బయలువెడలెను. అపరిచితుఁడగు నాగంతుకునితో వెడలిన విజయపాలుఁ డోడిపోవుట యసంభవముకాదని చూపఱులు నిశ్చయించుకొనుచుండిరి. ఏలన ! ఆతని గుఱ్ఱము విజయపాలుని గుఱ్ఱమును ముందఱికిఁ బోనీయకుండఁ దానించుకయు వెనుకపడకుండ దానికి వెంట వెంట, గుట్టల నెక్కి మెట్లపైఁ బరుగువాఱి వేగముగాఁ బోవుచుండెను. కొలఁదిసేపటిలోనే యిరువురును గొండనెక్కి దుర్గపార్శ్వమునందున్న పతాకాస్థానమునకు దిగువనున్న శిఖరము వఱకును సమానముగాఁ బరుగెత్తిరి. అంతవఱకు నెవ్వరును వెనుకపడలేదు. అక్కడనుండి పైశిఖరమున నెక్కుట చాలఁగష్టము. ఆయాసమున పశయించుకొనుట కందిరువురును నిలిచి గగనతలమునం దెగురుచున్న ధ్వజపటమును జేరుట కతికష్టమైన యున్నతశిఖరమును నిరాశానయనములతోఁ జూచుచుండిరి. వారిరువురు నొకరివంక నొకరు చూచుకొని గుఱ్ఱములను ముందఱికిఁ వదలిరి. కొంచెము దూరమేఁగి చూచినప్పటికిఁ బైకిఁబోవుట యసంభవముగాఁ గన్పట్టెను. గుఱ్ఱము ముందఱికిఁ బోయినంతదూరమును మరల వెనుకను జాఱి వచ్చుచుండెను. మాతృమందిరము పైభాగము నుండి చూచుచున్న రమణీమణులు, ఆ యిరువురివీరుల దురవస్థను గని నవ్వుచుండిరి. క్రింద దూరమునుండి దుర్గాదాసు కేకలువైచి చెప్పుచున్నమాటలు వారిరువురకును వినఁబడుటలేదు. కృషికుఁ డా నిరర్థక ప్రయత్నమును విఘ్నఫలమైనన్ని

యెంచుచుండఁగా మందిరాగ్ర భాగమునుండి యొక గులాబి పూవు వానిపైఁ బడియెను. కృషికుఁడు తలయెత్తి పైకిఁ జూచెను. మందిరపుఁ బైభాగమునం దొకపార్శ్వమున నిలుచుండి విలాసకుమారి మోమును జెఱఁగుచే మూసికొనినవ్వుచు శిఖరమున కుత్తరదిక్కును సంజ్ఞచేఁ జూపించెను. కృషికుఁడు శృంగమున కుత్తరదిశగాఁ బోయి చూడఁగా నచ్చటినుండి పైకిఁబోవు టంతకఠినముగాఁ దోఁచలేదు. ఆతఁడు మనస్సునందే విలాసకుమారికి వందనము గావించి యించుకసేపటిలోఁ బతాకవద్దకుఁ బోయెను. విజయపాలుఁడు తనమనసున, సైనిక యువకుఁడు నిరాశఁజెంది చేఁతగాక మెల్లఁగా జరగిపోయెనని యనుకొనెను. కాని, యాకస్మికముగా నలువైపులనుండియుఁ గోలాహలము వినఁబడి తలయెత్తి పైకిఁజూచెను. సైనికయువకుఁడు పతాకయొద్ద నిలిచియుండెను. విజయపాలుఁ డభిమానముతోడను క్రోధమువలనను గుణ్ణమును జబుకుతోఁ గొట్టి కొండనెక్కించుటకై ప్రయత్నించెను. మరల గోలయయ్యెను. పైనున్న సైనికయువకుఁడు “ ఇదిగో చూడుఁడు. ధ్వజపటము నా చేతియందున్నది ” అని కేకవేసెను.

విజయపాలుని గుణ్ణమునకుఁ గాలుజాఱెను. స్థూలకాయుఁడగు విజయపాలుఁ డాత్మరక్షణముఁ గావించుకొనుటకు రెండుచేతులతో నొకరాతిపలకను బట్టుకొనియెను. నలువైపుల నుండి కరతాళధ్వనులు, హాసకలకలా రావములును బయలు దేఱెను.

3

అరుణపతాకను గరమునం దుంచుకొని తరుణాస్సైని కుండు రమణీరత్నముల కెదురుగాఁ బ్రఫుల్లవదనుఁడై నిల్వఁబడియెను. రాజకుమారికయైన యంబాలిక చేతియందు విజయమాలిక యలరారుచుండెను. రాజమహిషి యరుంధతి విజయమాలికచే యువకుని సత్కరింపుమని యాజ్ఞాపించెను. కృషిక యువకుఁడు రాజమహిషి కభివందన మాచరించి నేలపై మోకాళ్లనాని చేతులు జోడించుకొని భక్తిభావముతో నమృతమయకిశోరమూర్తి కెదురు దూరమున నిలుచుండి తన హృదయమందిరమునఁ జిన్ననాఁటి నుండియుఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడి యున్న యా దేవీమూర్తిని గన్నెత్తిచూచెను. అంబాలికయుఁ దక్షిణవారికంటె నించుక ముందుగా నిలుచుండెను. సంశయముచేతనో, సంతోషముచేతనో, లేక యాసచేతనో, లజ్జచేతనో, ఆనందముచేతనో, కాక యభిమానముచేతనో యామె శరీరము రోమాంచితమై హృదయము కంపింపసాగెనుఁ. రాజమహిషి మాలికను వేయుమని మరల నామెను హెచ్చరించెను. అంబాలిక కృషికయువకుని సమీపించి కంపితకరములతోఁ బుష్పమాలిక నెత్తి పట్టుకొనెను. ఆ సమయమునఁ జూపఱులలో నొక్కఁడు బిగ్గఱగా "ఆగుము, రాజకుమారీ! ఇంచుకాఁగుము" అని కేకవేసెను.

జసల్మీరు రాజకుమారుఁ డగు కేసరీసింహుఁడు, అందఱకెదురుగా వచ్చి నిలిచి సగర్వముగా "రాజస్థానవంశమునఁబుట్టిన మహావీరులారా! రాజరమణీమణులారా! యువన దండయాత్రలకును, రాజ్యవిప్లవములకును లోనై యున్న యిట్టి

సమయము నందును, స్వాతంత్ర్యముతో పాటుగా నమూల్య ధనమైయున్న మన జాతిగౌరవమును రక్షించుకొనుటకే ప్రయత్నించుకొను చుంటిమి గదా! అట్టి మనమిప్పుడు, కులశీల గోత్రము లెఱుంగఁ బడని, యొక నీచవంశబాలకునిపై రాజరమణీరక్షణ భారముంచి పోవలసినగతి మనకుఁ గల్గినదా! రాజాధిరాజగు జయసింహుని తనయ యంబాలిక యొక దరిద్ర కృషికయువకుని కంఠమునఁ బుష్పమాలిక నలంకరించుమహోత్సవముఁజూచుటకై మనమిప్డు డిక్కడకుఁ జేరియుంటిమా?" అనియెను.

విజయపాలుఁడు ముందఱికివచ్చి రాజకుమారి యంబాలిక ముఖమును జూచి నవ్వుచు "జయపుర రాజనందని యీ కృషిక యువకుని కంఠమును బుష్పమాలికచే నలంకరించుట కంగీకరించినను—రమణీమణులమాట యటుండనిమ్ము—రాజపుత్ర వీరుఁ డెవ్వఁడైన నందుల కాక్షేపింపక యుండఁజాలఁడు" అనియెను.

క్రోధలజ్జాభిమానములచే రాజకుమారి పల్లవాధరము ప్రకంపమొందసాగెను; ముఖమండల మెఱ్ఱవాఱెను; కనుదమ్ముల నీరునిండెను. ఆమె సగర్వముగా రాజమహిషివంకకుఁ దిరిగి చూచెను. చూపరులలో నొకఁడు "రాజమహిషీ! రాజకుమారిని వెనుకకుఁ బిలువుము" అని కేకవేసెను.

రాజమహిషియు నీ సందర్భమునఁ దానేమి చేయుట కును దోఁపక, తన ప్రక్కనున్నవారివంక నొక్కతడవు చూచి, రాజకుమారిని వెనుదిరిగి రావలయునని సంజ్ఞచేసెను. అప్పుడు రాజకుమారి తాలిమియు, ధైర్యమును, స్థైర్యమును దన్ను విడనాడఁ దన మనోభావమును వెల్లడించుట కుద్యమించి మోమును బైకెత్తి వికసితనయనములతోఁ గంపితాధరముతో నలుదెసలఁ దిలకించెను. అప్పటికిని గృపికయు పెం డామె చరణప్రాంతమునందు నేలపై మోకాళ్లనూని చేతులు జోడించుకొని యూర్ధ్వనయనుఁడై, సత్కారమునుబొందు నాశతో నెదురుచూచుచు, భక్తుఁడు పవిత్రమంత్రములచే దేవీప్రతిమకుఁ బ్రాణప్రతిష్ఠఁగావించి పిమ్మట నామూర్తి కెదురుగా భక్తిభావముతో ముక్తినొసంగుమని వేఁడుచున్నట్లు నిలిచి యుండెను.

ఒకనదిలో నొకదోనెపైఁ గూర్చుండి పోవుచున్న బాలిక, ప్రియముతోఁ దనతలలో ధరించుకొనిన సుందరకుసుమము గాలిచే దూలి జలమునంబడి తరంగములపైఁదేలి కొట్టుకొని పోవుచున్నపు డాపువ్వు నా బాలిక యెట్లు చూచునో యట్లే, ప్రియకాంతు నీలోకమున విడిచి పరలోకమున కేఁగిన యొక యువతీమణి మరలఁ గొన్నినాళ్ల కొకనాఁటిరాత్రి, ప్రాణకాన్తునివలె నీ పాపపు మర్త్యలోకమున జీవించియున్న తన యౌవన కాలపుఁబ్రియుని స్వప్నమునందు సురసుందరీ రూపమున నక్షత్రము వలెఁ దోఁచి మాయమైపోయినప్పుడు దాని ప్రియుఁడు కన్నులు విచ్చి యెట్లుచూచునో యట్లే,

అంబాలికయు నిరాశానయనములతో గృపికయువకుని బ్రీతితోఁ గటాక్షించి చంచలనేత్రములతో నలువైపులఁ గఠోరదృష్టులఁ బరఁగించుచుఁ జేతిలోని పుష్పమాలికను జిదురు పలుగాఁ ద్రుంచి పాఱవైచి చంచలచరణములతో జరజర దుర్గములోనికి నడచిపోయెను.

విజయపాలుఁడు బిగ్గఱగా నవ్వుచు జసల్మీరు రాజ కుమారుని జూచి "రాజకుమారా! ఇప్పుడు తెలిసినదా? అంగనల నిఘంటువునందు దీనికే ప్రేమయని యర్థము" అనియెను.

4

దుర్గరక్షణభారము విజయపాలుని కొసఁగబడియెను. కృపికయువకుఁడును నితరసైనికులవలెనే యాతనికిసహాయముగా నాతని యధీనముననుండునట్లు నియమింపఁబడియెను. అందుల కాతఁ డసమ్మతుఁడు గాలేదు. అవమానితుఁడ నైతి ననియు ననుకొనలేదు; తాను సామాన్య సైనికుఁడగుటచేఁ దనకా గౌరవ పదవి నొసంగఁజాలరని యాతఁడు మొదటనే యెఱుంగును.

మఱునాఁడు రాజపుత్రరాజులును, సైన్యాధిపతులును, సైనికులును దమకనుగూపములగు వీరవేషములతో దర్పితులై వచ్చియుండిరి; దుర్గమునుండి బయలుదేఱుసమయమునఁ జేరియున్న వీరమండలమును దుర్గాదాసు కలయఁజూచెను. జసల్మీరు రాజకుమారుఁడగు కేసరసింహుఁడు మాత్ర మక్కడకు రాలేదు.

కేసరసింహుఁ డప్పుడు నిర్జనమైయున్న తన మందిరమున నొంటరిగాఁ గూరుచుండి చింతానిమగ్నుఁడై యుండెను; దుర్గాదాసు తన్ను బిగ్గఱగాఁ బిలుచుచుండుట విని, లేచి మెల్లమెల్లఁగా నంతఃపురమునఁ బ్రవేశించి యంబాలిక శయన గృహద్వారమునకు వచ్చి నిలుచుండి యోజించుచుండెను. ఒక పరిచారిక యాతనిఁగని గదినుండి యీవలికి వచ్చెను; ఆతఁ డామెనుజూచి "అంబర రాజకుమారి యెక్కడ?" అని యడిగెను; పరిచారిక తన చేతి వ్రేలిని గదివంకకుఁ జూపించెను.

రాజ—ఆమె యేమి చేయుచుండెను?

పరి—లోని కేఁగి తెలిసికొనుఁడు.

రాజకుమారుఁడు లోపలికిఁ బోయి చూచెను. అంబాలిక యొంటిగాఁ గూరుచుండి యసంపూర్ణమైన యొక చిత్రపటమును దూలికచేఁ బూర్తి చేయుచుండెను. రాజకుమారుఁడు లోనికి వచ్చుట యామె యెఱుంగదు. ఆతఁడు చప్పుడగున ట్లడుగులనిడుచు నడచెను. అయినను రాజకుమారి యనన్యమనస్కయై చిత్రపటమునే చూచుచుండెను. కేసరసింహుఁ డిఁక సహింపఁ జాలక పరుషభావముతో "రాజకుమారీ!" అని పిలిచెను.

రాజకుమారి చకితయై, నేలపైనున్న చిత్రపటము నెత్తికొని యాతనివైపునకు దిరిగిచూచెను. అప్పుడాయువరాజు "రాజనందనీ! ఏకాగ్రచిత్తముతోఁ గూరుచుండి యెవ్వరిచిత్రమును జిత్రించుచున్నావు?" అని యడిగెను.

రాజకుమారి లేచి నిలువఁబడి నేలపై దృష్టులను బఱపుచు "మీరిట్లేల దయచేసితిరి?" అనియెను.

యువ—(మరల) ఎవ్వరిచిత్రమును వ్రాయుచున్నావు? నీచవంశజుఁడగు నాసైనిక కృషికయువకుని చిత్తరువునా?

ఈసారి రాజకుమారిక తాలిమ తప్పిపోయెను. ఆమె లజ్జయప్పుడు రోషాభిమానములుగాఁ బరిణమించెను. పూర్ణాయత లోచనయై యామె కేసరసింహునిజూచి "మీరూహించినది నిజమే. ఇది కృషికునిచిత్తరువే యగును. నేను చిరకాలమునుండి చిరప్రయత్నముచేసి, చిరపరిశ్రమచే నా తరుణసైనిక వీరమూర్తిని జిత్రింపఁ బ్రయత్నించుచున్నాను.

యువ—ఛీ! రాజనందినీ! ఆ పటమును జెఱచిపాఱవేయుము.

రాజకుమారి ముక్తాఫలములఁ బోలు వదనములచేఁ బెదవులఁ గఱచుకొనుచుఁ జేతిలోని చిత్రపటమును వక్షమునఁ జేర్చికొని గద్గదస్వరముతో "లోకములో జనులు తమప్రియ వస్తువు నోడిలో దాఁచికొందురు. చెఱచి పాఱవేయరు" అనియెను.

యువ—అట్లయిన నా యనుమానము సత్యమే జనులు నీ విషయమునఁ బుట్టించిన యపవాదము నిజమే.

అంబాలిక—రాజకుమారా! జనులు పుట్టించిన యపవాద మేమిటి?

యువ—అంబరరాజకుమారి యొక కృషికయువకుని జూచి విముగ్ధయైనదని చెప్పుకొనుచున్నారు.

అంబా—యువరాజా! వీరపురుషుని వీరత్వమునకు ముగ్ధయగుట క్షత్రియాంగనకు ధర్మముగాదా! ఇది నిందాపాత్రముగాదు. స్తుతిపాత్రముగాదా? ఇప్పుడు తెలిసినది. నాడు కృషికసైనికునకు బహుమానముగాఁ బుష్పమాలిక నర్పించు సమయమున నన్నవమానించితివి. మఱియొకసారి యట్లు చేయుట కభిలషించుచుంటివా యేమి?

రాజకుమారి యభిమానముతోఁ గన్నీరు నించుచు నటనుండి వెడలిపోఁ బ్రయత్నించెను. కేసరసింహుఁ డామె కెదురేఁగి యడ్డునిలిచి "రాజకుమారీ! వినుము. నేను నీవద్దకు వచ్చినకారణ మింకను నీకుఁ దెలుపలేదు" అనెను.

అంబా—వేగముగాఁ జెప్పుఁడు.

యువ—నిన్ను నాకిచ్చి వివాహము చేయువలయునని యోధపురరాజమహిషి యభిలషించుచుండె నని నీ వెఱింగి యుండవచ్చును. మొదట నేను నిన్నుఁ గాంచినప్పు డామాట కంగీకరింపనైతిని. కాని నేనీ దుర్గమునకువచ్చి నీ యలౌకిక సుధామధురమూర్తిం గాంచిననాఁడే యున్మత్తుఁడనై యాత్ర రాజమహిషియొద్దకుఁ బోయి వెనుకటి నీ వివాహ నా సమ్మతిని దెల్పితిని, కాని నీ బంధుల కంగీక

అంబా—యువరాజా! జరిగిపోయిన ప్రాఁతకథలతో ఫలమేమి? మీకు నన్నిచ్చి వివాహముచేయుట యసంభవమని యనేకపర్యాయములు రాజమహిషివలన వినియున్నాను. నేను నల్లే యామెతో విన్నవించుకొనియున్నాను.

యువ—రాజనందినీ! నిన్ను మఱియొకసారి కడసారి యడుగుట కిక్కడకు వచ్చియుంటిని. ఈ జీవితమున నీ యిరువదియైదు వత్సరముల కాలమును నా కెదురుపడు శత్రువులను జయించు చింత దక్క యన్యచింత యెఱుంగను. కాని నిన్నుఁ జూచినది మొదలు నేను పిచ్చివాఁడనైతిని. అదిగో, చూడుము! దుర్గపార్శ్వమున వీరులందఱును యుద్ధమునకు బయలుదేఱ సిద్ధముగానుండి నాకొఱ కెదురు చూచుచున్నారు. ఇప్పుడు చెప్పుము! అంబాలికా! నీవు నా పాణిగ్రహమున కంగీకరించి నచో నిరుపమానందమున నీ వీరులతోఁ బోయి యుద్ధమున సహాయము చేసెదను. నీ వంగీకరింపనిచో నీ వఱకు నా హృదయమున నాటికొనియున్న శత్రు సంహారదీక్షాలతను నా చేతులతో సమూలముగాఁ ద్రెంపివైచి యీ జన్మమున వీరధర్మమున కిప్పుడే తర్పణము వదలెదను. మఱియు—మఱియు నని చెప్పుచు యువరాజధోవదనుఁడై యూరకుండెను. అంబాలిక యభిమానముతో "మఱియు నేమి" అనియెను.

యువ—నా హృదయమున నెలకొన్న పైశాచిక ప్రతిజ్ఞనగూర్చి చెప్పుటకు నోరురాకున్నది. కాని, నే నున్మత్తుఁడను. ఉన్మత్తునకు మానావమానము లెక్కడనుండును? ఉన్మత్తున

కాత్త్రాభిమాన మెందులకు ? అయినచో వినుము. రాజనందనీ ! నా ప్రతిజ్ఞను జెప్పుచున్నాను—నేఁడు మొదలొక సంవత్సరము లోపల నీవు యువరాజుతోడ పైఁ గూర్చుండియుండుటను జూచి తీరుదును. నిన్ను——ఈ కనకపారిజాతతిలకను నందనకాననము నుండి నరకమునకుఁ దన్ని పాఱవైచెదను.

అప్పుడు యువరాజు కేసరసింహుని పిరసుందరమూర్తి యాకస్మికముగాఁ గాలభుజంగరూపమును దాల్చినను. అంబర రాజకుమారి యంతగా నాశ్చర్యపడలేదు. ఆమె యించుక భయాశ్చర్యములతో యువరాజు మోమును క్షణకాలము చూచి "ఛీ, క్షత్రియరాజకుమారా ! స్వర్గధామమునఁ బిశాచము పుట్టునని స్వప్నమునందును ననుకొనలేదు. నేను మరల జెప్పుచున్నాను వినుము. నేను నిన్నుఁ బెండ్లి యాడుట యసంభవము" అనియెను. కేసరసింహుఁడు ప్రత్యుత్తర మీయకుండఁగనే యచ్చోటు వదలి దుర్గాదాసువద్దకుఁ బోయి "నాకొఱకు నిరీక్షింపనక్కఱలేదు. మీరుబయలుదేఱవచ్చును. నాకు వేఱొకపని యున్నది" అని చెప్పెను. కేసరసింహుఁ డొంటరిగా నాఁటిసాయంకాలమే యవన సేనాపతియగు నఫ్ జుల్ ఖానువద్దకుఁబోయి యాతనికి వందనము గావించెను.

5

దుర్గాంతఃపురమునం దొకగదిలో నేఁడువత్సరముల యీఁడుగలబాలిక యొకతె కరతాళములఁ గావించుచు నిట్లు పాడుచుండెను.

"ప్రేమజలధిలో మునిఁగినవారలు ♦ భేదవాదముల నెంతురఁటే!
ప్రేమపదంబునఁ గులశీలంబులు ♦ పెద్దతనంబులు నిలుచునఁటే!"

అక్కడనున్న కొందఱంగన లాగీతమును విని నవ్వసాగిరి. వారిలో నొకతె పరుగెత్తుకొనిపోయి యా బాలికనోరు తనచేతితో మూసి "ఓసి పాడుముండా! ఊరకుండవే. అంబాలిక విన్నచో ననర్థక మగును" అనియెను.

అంబాలిక గదిలో నొకపార్శ్వమున గవాక్షమునొద్ద నిలుచుండి గీతమునాలకించుచుండెనని లోపలనున్న వారెఱుంగరు. ఆమె విలాసకుమారితో నాగదికి వచ్చుచున్నప్పు డాగీతమును విని "విలాసకుమారీ! నీవు నమ్మవేమో, వినుము. ఆ సంగీతము నన్నుఁగూర్చియే పాడుచున్నట్లున్నది. ఇక్కడ నిలుచుండి యించుక వినరాదా? ఇంకను నెంతయో పరిహాసముండియుండ వచ్చును. రాజమహిషి కృపికునకుఁ బుష్పమాల నర్పింప నాజ్ఞ యిచ్చినది మొదలు నన్నుఁగూర్చి యిట్టి హాస్యప్రహాస్యములు జరుగుచున్నవి" అనియెను.

విలా—నీ వా యన్నిటికి నట్టి యభిప్రాయముతోఁ జెవియొగ్గ నేల? మనమును నచ్చటికేపోయి యదివిందము నడువుము.

అంబా—వలదు. నాతోడు ! మనమక్కడకుఁ బోవలదు. మఱికొంచెము సేపాఁగి విందము.

గదిలోనిబాలిక పెద్దవారిగద్దింపులకు వెఱచి పాట మానివేసెను. కాని, యచ్చట నాఁడువాండ్ర ప్రసంగములు మాత్రము జరిగిపోవుచునేయుండెను. వారిలో నొకతె "అక్కా ! సరేకాని, అది పిల్లగనుక దానినోరు మూసితివి గాని, యూరందఱినోరును మూయఁగలవఁటె ;" అనియెను.

మఱియొకతె—అబద్ధముకాదు. అది యందఱుఁ జెప్పుకొనుచున్నమాటయే.

ఇంకొకతె—ఎవ్వరినిగూర్చి ? నేను వినఁగూడదాయేమి?

మఱియొకతె—అంబాలిక ప్రేమనుగూర్చినమాటయే

ఇంకొకతె—ఆప్రేమ యెవరిమీఁద ?

మఱియొకతె—ఆ తియ్యతియ్యనిమాటలు, ఆ చక్కని కన్నులు, ఆ మేలిమిబంగారురంగుగల ఆ కృషికకుమారుని మీఁద.

అప్పుడందఱును "పకపక" నవ్వనారంభించిరి. అందువలన బాలిక యుత్సాహ మతిశయించి యామెమరలఁ బాడనారంభించెను.

"విష్ణుపదంబున వెలసినజాహ్నవి ♦ విషనిధిఁజేరఁగ లేదఁటవే
వీరకన్యయరుక్మిణి గొల్లని ♦ విభునిగఁజేకొన లేదఁటవే"

అంబాలిక కన్నీరుగార్చుచు విలాసకుమారిఁజూచి "వింటివా ? నేను చెప్పినమాట యసత్యమో నిజమో నీవే చెప్పుము" అనుచు, విలాసకుమారిచేయి పట్టుకొని దూరముగానున్న

యొక్క నిర్జన మందిరమునకామెను దీసికొనిపోయి "సఖీ! ఇటుకూర్చుండుము ; నీతో నేకాంతముగా నొకసంగతి చెప్పవలసియున్నది" అనియెను.

విలా—కోపము పోయినదా?

అంబా—పోనీ నీవే చెప్పుము. అందఱు నిట్టిమాటలాడుచున్నచో నెవ్వరికిఁ గోపమురాదు?

విలా—(నవ్వి) ప్రేమను బెంపొందించుకొనవలసినచో వానినన్నిఁటిని సహించుకొనవలయును.

అంబా—(కన్నుల నీరునిండ) సఖీ! నీవును నన్నుహాస్యమాడుచున్నావా? నా యదృష్టము ; నేను నీతోఁ జెప్పకొనవలసిన దొకమాటయున్నది. నీతోఁగాక యింకెవరితోఁ జెప్పకొనను? నిన్నుఁ జూచినదిమొదలు నీపై నాకు సోదరీప్రేమ గల్గినది. నీ వొకసారి సైనికయువకునికడకేఁగి "నామీఁద దయయుంచి, యీ దుర్గమును విడిచిపోవుటకు వేఁడుకొనుచున్నానని మాతనితోఁ జెప్పుము. మఱియు—

అకస్మికముగా రాజకుమారివిశాలనయనములు భేధించుకొని యశ్రుధారలు ప్రవహింపఁజొచ్చెను. మరల నామె చెప్పఁదొడంగెను. "నాది మఱియొకభిక్ష—ఈ జన్మమున మరల నాతఁడు నన్నుఁ జూడవలదనియు నాతనితోఁ జెప్పుము"

ఇట్లు చెప్పచు నంబాలిక విలాసకుమారి కంఠమును గాఁగిలించుకొని యామెయెదపైఁ దనమోమువాల్చి వెక్కివెక్కి యేడువనారంభించెను. విలాసకుమారి తన చీరచెఱఁగుతో నామె కన్నులఁదుడుచుచు "నాతనిమఱచిపోవుట శక్యమా?" అనియెను.

రాజకుమారి దర్పముతోఁ దలయెత్తి చూచి "సఖి! ఏమంటివి? మఱచిపోవుట శక్యమా? అట్లయిన జెప్పెద వినుము. నీకు మొదటినుండియుఁ జెప్పెదను. నేఁటికిఁ బదివత్సరములకుఁ బూర్వము — మాయమ్మ స్వర్గస్థురాలగుటకు ముందు—మీ వారు మహారాజును దర్శించుట కేఁగెను. ఆనాఁడు "రాజసముద్ర తీరమునందు విరియఁబూచిన యశోక వృక్షముక్రింద నొకసారి—ఒకసారి మాత్రమే—యాతనిఁ జూచియుంటిని. అప్పుడు నేను—ఇదేమిసఖి?"—అనియెను.

విలాసకుమారి తనకంఠమునకుఁ జుట్టుకొనియున్న యంబాలిక చేతుల నాకస్మికముగా విడిపించివైచి లేచి నిల్వఁబడియెను. అంబాలికయు నామె యెఱ్ఱవాఱిన మోమును జూచి "ఇదేమి సఖి! నామీఁదఁగోపము వచ్చినదా? లేక విసుఁగుగా నున్నదా? అసహ్యమా?" అని యడిగెను.

విలాసకుమారి మరల నంబాలిక నాలింగనముచేసికొని "రాజనందినీ! మన్నింపుము! అనేకదినములనుండి నా హృదయమున నొకవ్యాధి సంభవించెను. ఆకస్మికముగా హృదయమునందొకజ్వాల బయలుదేఱి యించుకసేపు ప్రజ్వరిల్లి పిమ్మట నుపశమించుచుండును. కాని, యిఁకముం దిట్లు కాకుండఁజూచుకొని యెదను—నీవు చెప్పవలసినదానిని జెప్పుము. రాజసముద్రసరోవర తీరమున నీవాతని నొకసారి చూచి యుంటివి. పిమ్మట నేమి జరిగినది?" అని యడిగెను.

అంబాలిక విలాసకుమారిముఖమును జూచి క్షణకాల మూరకుండి మరలఁ జెప్పఁదొడంగెను—"హా సఖీ! అప్పుడు నేను బాలికను. ప్రేమయన నాకేమి తెలియును? కాని యది మొదలుకొని పవలును రాత్రియు, జాగరణమునందును, స్వప్నమునందు నా తరుణారుణమూర్తిని హృదయమునందు నిల్పుకొని ధ్యానించుచున్నాను. నన్ను ముట్టుకొనవలదు; నన్నుజూచిన నసహ్యముగానుండును; ఇఁకముందు నన్ను రాజకుమారి యని పిలువవలదు. సఖీ! నిజము చెప్పుచున్నాను వినుము—నాఁడు మొదలు నాయీశరీరము హీనవంశసంభవుఁడగు నా దీన కృషిక బాలకుని ప్రేమమునఁ బరిపుష్టమైనది. ఈ ప్రాణమాతనిని జ్ఞప్తి యందుంచుకొనుటచేత నిలిచి యున్నది. ఆతనియందలిప్రేమ నా శరీరమునందలి ప్రతిరక్తబిందువునందును గలిసిపోయినది. ఇంకను వినుము. సఖీ! ఆబూ పర్వతమునుండి తిరిగివచ్చుచున్నప్పుడు ఫకీరునిమందిరమునఁ బండ్రెండువత్సరములనాఁటి యా బాలుఁ డాకస్మికముగా జాగ్రదవస్థలో స్వప్నమును గాంచినట్లు భువనమోహన మహేంద్ర రూపముతో మరల నాకుఁ బ్రత్యక్షమై నాకాళ్లపై బడియెను. పార్శ్వమునందు రాజమహిషి నిలిచియుండెను. నే నాశ్చర్యముతోడను, ఉల్లాసముతోడను, లజ్జతోడను జైతన్యహీననై నేలపై వ్రాలితిని. ఇప్పుడు నీవు చెప్పుము. సఖీ! ప్రాణ మీదేహమున నంటికొనియుండువఱకు నాతని మఱచిపోవుట యెట్లు? మఱునాఁడు—సఖీ! వినుము! దారిలో నిన్నూర్గురుయవనులు మమ్ముల నాక్రమించిరి. దివ్య

తేజో విరాజితుఁడగు నా వీరయువకుఁడు తన ప్రాణముల నర్పించుటకు సంసిద్ధుఁడై యొక్కసారి తన వికసితనయనములతో నన్నుఁజూచి పిమ్మటఁ దానొక్కఁడే శస్త్రపాణియై వెడలి యా యిద్దురు యవనవీరుల నెదుర్కొనియెను. ఆ సుకుమారవక్షమునుండి రక్తపానముచేయుట కేకకాలము నందే యిద్దర్గురు నిశితఖడ్గము లెగయుటఁజూచి నేను మూర్ఛితనై రాజమహిషి యంకతలమునఁ బడితిని. నిష్ఠురుఁడగు దుర్గాదాసును, గఠినచిత్తయగు రాజమహిషియు నాతని శత్రువుల నిశితకరవాలముల కొప్పగించి నన్నుఁ గొంపోయిరి. సఖీ! ఇన్నిదినములకుఁ దరువాత, దానికంతకును ప్రతీకారముగా నే నాతని మఱవవలయునా ?"

విలాసకుమారి యంబాలికను ముద్దుపెట్టుకొని, "ఇట్టి నీవాతని నెప్పటికిఁ గంటఁబడకుండ వెడలిపొమ్మని యెట్టు గుండె బాయిచేసికొని చెప్పఁగల్గితివి ? ఈ జన్మమున నీవాతని నింకఁ జూడనని ప్రాణమునెట్లు దిట్టపఱచుకొని చెప్పఁజాలితివి ?" అనియెను.

అంబాలిక మరల విలాసకుమారికంఠమును గౌఁగిలించుకొని యామెవక్షమును గన్నీటిచేఁ దడుపుచు "హా సఖీ! నేను రాజరాజేంద్రునితనయను—అతఁడో ? నీచకులంబునఁ బుట్టి నేలను దున్నుకొను దీన హీనకృషికుఁడు" అనియెను.

6

అంబాలిక కోరినట్లే కృషికయువకుని బిలిచి విలాసకుమారి రాజకుమారియాజ్ఞ నెఱింగించెను. కృషికయువకుఁ

డామెయాజ్ఞ నంగీకరించి తెల్లవాఱఁగనే దుర్గమును విడిచి పోయెదనని చెప్పెను. ఆనాఁటి యర్ధరాత్రివేళ దుర్గపార్శ్వము నందస్తమించుచున్న శుక్రుని యల్పకాంతిలో నంబాలికయు విలాసకుమారియు నొక తాతిగుట్టపై నిలిచియుండిరి. కృషిక యువకుఁడు వారియొద్దకు వచ్చి చేతులు మోడ్చి "రాజనందినీ! మీ యాజ్ఞానుసారముగా దుర్గమును విడిచిపోవుచున్నాను కాని, నన్ను క్షమించినచో నొక్కమాట నడుగఁదలంచితిని. నేను మీయెడల నెట్టియపరాధమును గావించితినో సెలవీయఁ గోరుచున్నాను" అనియెను.

రాజకుమారి ప్రత్యుత్తర మీయలేదు. ఆ చీకటిలోఁ గృషికయువకునకుఁ దెలియకుండ రాజకుమారి కన్నులనుండి యశ్రుధారలు ప్రవహించి పోవుచుండెను. కృషికుఁడు మరల "అయినచో నేనిచ్చోటు విడిచిపోవలయునా?" అని యడిగెను.

రాజకు—(మెల్లఁగా) సాధ్యమగునంత వేగముగా—ఆలస్యముచేయుట యావశ్యకముగాఁ దోఁచుటలేదు.

కృషి—అయినచో మరల నెన్నినాళ్లకు దర్శింపవచ్చును?

అంబా—మరల వచ్చి నన్నుఁజూచిన ప్రయోజనమేమి?

విలా—యుద్ధము ముగిసినపిమ్మట రాజకుమారి నీ యవన విజయమునకు బహుమానపురస్సరముగా వరపుష్పమాలికచే నిన్నలంకరించును.

అంబా—సఖీ! నీకిది వేళాకోళమునకు సమయమా? పొమ్ము! వీరవరా! ఇచ్చట నకారణముగ నిలువవలదు.

కృషికుఁడు రాజకుమారి కభివాదన మాచరించుటకు ముందఱికివచ్చెను. అంబాలిక చీరచెఱఁగుచేఁ గన్నీటిని దుడుచుకొనుచు "వీరశ్రేష్ఠా! వినుము! నీవు—" అనియెను.

అంతలోఁ గృషికయువకుఁడు వెనుదిరిగివచ్చి రాజకుమారియెదుట నిలిచెను. రాజకుమారియు "నీవొకదినమున నన్ను శత్రువులనుండి రక్షించుటకై నీప్రాణముల నర్పించుటకు సిద్ధుఁడవైతివి. అందులకు బదులు నాయీయుంగరమును నీకిచ్చుచున్నాను" అని చెప్పి తన వ్రేలియందున్న వజ్రపుటుంగరమును దీసి కృషికుని చేతియందుంచెను. కృషికునికరమునకు రాజకుమారీకరస్పర్శమాయెను. అకస్మికముగా వసంతమలయ మారుతముచే మాధవీలత తూఁగాడినట్లు రాజకుమారి తనూలత నిలువెల్లఁ గంపించెను. వేసవికాలఁపుఁ బ్రదోషసమయమున మందగామినియగు నదీప్రవాహముచేఁ జలించు మృణాళయుగళమువలె నామె భుజములు రెండును గంపించెను. ఉషఃకాలము నందలి పద్మమువలె నామె ముఖపద్మ మించుక రాగరంజిత మయ్యెను. మఱియు నాసమయమున నెట్లో యిది మనకుఁ దెలియకుండఁగనే యొకసారి—ఒకసారిమాత్రము—రాజకుమారి యధరము సశబ్దముగాఁ గృషికయువకుని యధరమును స్పృశించెను. రాజకుమారియుఁ జకితయై వెంటనే వెనుకకుజరిగి నిలుచుండెను. విలాసకుమారి నవ్వుచు నంబాలిక ముఖమువంకఁ జూచెను. కృషికుఁడు "రాజనందినీ! ఆజ్ఞయైనచోఁ జిరకాలమునాఁటి యొకమాటను జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుచున్నాను" అనియెను.

అంబాలిక తలయెత్తి కృషికయువకుని గాంచి పిమ్మట దృష్టులను వాల్చి నేలను జూచుచుండెను. కృషికుఁ డిట్లు చెప్పఁ దొడంగెను. "నీకు జ్ఞప్తియుండవచ్చును. నేటికిఁ బది వత్సరములకుఁ బూర్వ మొకనాఁడు రాజసముద్రసరోవరతీర మునఁ గింశుక వృక్షాగ్రశాఖయందున్న వికసితకుసుమమును నీవు నాకుఁ జూపినప్పుడు "ఎత్తుకొమ్మపైఁ బూవు నెవ్వరును గోయలేరా?" యంటివి. "మఱియు—" ఇంతలో వెనుక నుండి యెవ్వరో నవ్వుచు "మఱి—ఎత్తుకొమ్మపై నున్న పూవు తనంతటనే తొడిమ వీడి జాఱి చేతఁ బడినచోఁ జెట్టు నెక్క వలసినకష్ట ముండదు" అనినట్లయ్యెను.

విలా—(ఆశ్చర్యముతో) ఇంతరాత్రివేళ నల్లగొండ (విజయపాలుఁడు) యిక్కడ కెట్లువచ్చెను?

విజయపాలుఁడు సమీపమునకు వచ్చి నవ్వుచు "నల్ల గొండ యీనాఁడు కృషికయువకుఁడు జయపుర రాజకుమారి ముఖమును ముద్దాడి యుంగరములు మార్చుకొనుటఁజూచి చరితార్థుఁడగుటకు వచ్చినాఁడు" అనియెను. విలాసకుమారి యంబాలికచేతిని బట్టుకొని యక్కడనుండి వెడలిపోయెను. విజయపాలుఁడు నవ్వుచుఁ గృషికయువకుని భుజముపైఁ జేయి వైచి తట్టి "వీరత్వమును రసికత్వమును నాయందుగాక మఱి యెందు నేకాధారము నొందలేదని నేననుకొనుచుంటిని. కాని, నేఁడు నిన్నుఁజూచి యన్నిఁటి యందును నేను నీకోడిపోయితినని యొప్పుకొనుచున్నాను" అనియెను.

7

కృషికుఁడు గిరిదుర్గమునుండి వెడలిపోయి ఫకీరుని సన్నిధిని నివసించుచుండెను. సమాచార మేమైనఁ దెలిసినచో వెంటనే పోయి యుద్ధమున సహాయము చేయనై యుండెను. రెండుమాసములైనపిమ్మట నొకనాటి సాయంకాల మంబాలికయు విలాసకుమారియు దుర్గసమీపమున నున్న నదీతీరమున నిలిచి మాటాడుకొనుచుండిరి.

అంబ—నాకు సరిగాఁ జెప్పుము? ఎప్పుడు మనమిక్కడ నుండి నాథద్వారమునకుఁ బయలుదేఱుదము? మీనమేషములను లెక్కింపక బయలుదేఱుదినము సరిగాఁ జెప్పుము. నే ననేక ప్రకారములుగాఁ బ్రార్థించి యీ మన ప్రయాణమునకు రాజమహిషి నంగీకరింపజేసితిని. నీవు నిష్కారణముగాఁ గాల విళంబనము చేయుచున్నావు. మనము వేగముగా నిక్కడనుండి వెడలిపోవలయును. దయయుంచి త్వరపడుము.

విలా—కొన్నాళ్లు చూతము. యవనయుద్ధపర్యవసానము చూడనలదా? నాథద్వారమందిరమునకుఁబోయి సన్యాసినీవేషములఁదాల్చినంత మాత్రమున దుఃఖమంతయు నివారణ మగు ననుకొంటివా?

అంబా—(నిట్టూర్పువిడిచి) సఖీ! ఆ పవిత్ర స్థలమున రాధాశ్యాముని పవిత్రప్రేమప్రవాహము ప్రవహించుచుండునని వినియున్నాను. అక్కడ శోకతాపాదు లుండవఁటగాదా? అక్కడ కేఁగిన స్త్రీపురుషు లాత్మవిస్మృతు లగుదురఁట.

విలా——సఖీ! కళవళపడవలదు. నీయాస ఫలించును. అదియేమి?—ఆకోలాహల మేమి?

ఆకస్మికముగా దుర్గమునం దొక కోలాహలము బయలు దేఱెను. సైనికుల భుజాస్ఫాలనశబ్దమును, నారీరోదనధ్వను లతోఁ గత్తుల ఝణఝణత్కారధ్వానములును వినవచ్చెను.

విలా——యవనసైన్యము దుర్గము నాక్రమించినది. రాజకుమారీ! నడువుము! మన మక్కడకుఁ బోయి విజయ పాలుఁడు దుర్గము నెట్లు రక్షించుకొనునో చూడవలయును.

అంబా——ఈ యసమసాహసములతోఁ బ్రయోజన మేమున్నది? యవనసైన్యము మనపైఁ బడినచో మనలను రక్షించు వారెవ్వరు?

విలా——నీతో నేనుండెదను. ఈకత్తి నీవద్దనుంచుము! నారీకరమునం దాయుధమున్నచో శత్రు వామె నేమిచేయఁ గలఁడు?

ఇట్లు చెప్పి విలాసకుమారి తనయుపుపులలోనుండి నిశిత కరవాల మొకటి పైకిఁ దీసి రాజకుమారికకొసంగి, యామె చేయి పట్టుకొని నిస్సంశయముగా ముందునకుఁ బోవుచు "చూడుము. దుర్గసైనికు లట్టహాసములు చేయుచు నలుదెసలఁ బరువులిడు చున్నారు. అదేమి? దుర్గదక్షిణ భాగమున విజయ పాలుఁడు యుద్ధము లేకుండఁగనే బందియై సంకెలలోఁ జిక్కి కొని యడవి పందివలె నడచుచున్నాఁడు!" అనెను.

వాస్తవముగా విజయపాలుఁడు యుద్ధము చేయకుండఁ గనే బందీయయ్యెను నేఁ డాకస్మికముగా ఘూఘనులు వచ్చి

దుర్గమును ముట్టడింతురని యెవ్వరు నెఱుంగరు. సైనికు లం దఱు నిశ్చేతనులై నిశ్చింతులై యుండిరి. విజయపాలుఁడును నల్లమందును దృప్తికరముగా సేవించి దుర్గముఖద్వారమున నా సాయంసమయమున, నా వేసవి చల్లగాలిని నిశ్చింతగాఁ బరుండి మెలఁకువలోనే గాఢనిద్రాసుఖము ననుభవించుచుం డెను. మొదటఁ గ్రమముగా జోగువచ్చి యా జోగులో నల్ల మందుమహిమచే నాతఁ డొక యపూర్వస్వప్నమును గాం చెను. కలలో దేవదేవుఁ డొసంగిన దివ్యదృష్టిచేత యవన సేనాపతి సైన్యముతో వచ్చి యానాఁడే దుర్గమును ముట్ట డించినట్లును, ఆసంగతి యితరుల కెవ్వరికిఁ దెలియనట్లును, దానుమాత్రము తన దివ్యదృష్టివలనఁ దెలిసి కొన్నట్లును, వారు వచ్చినప్పుడు తాను దన యసాధారణ వీరత్వమందఱి ముందుఁ బ్రదర్శించి, విశేషించి యంగనలయెదుటఁ బ్రదర్శించి వారి నాశ్చర్యపడునట్లు చేయవలయునని యోజించి స్త్రీజన మున్న దిక్కునకుఁ బోయి వారియెదుట భుజాస్ఫాలనము చేయుచు, నిప్పుడు మీరు నల్లగొండ యెంతటి వీరుఁడో తెలి యుదురుగాక, ఆనాఁడు దైవయోగముచే నొక కృషికున కోడిపోయితినని నన్నుఁ బరిహాసించితిరి. ఈనాఁడు నే నసహాయ శూరుఁడనై వేయిమంది యవనవీరులు వచ్చినను బొడిచి గెలు తునని చెప్పినట్లును, అందుల కంగనలు, నీవొంటరిగా నందఱు శత్రువుల నెట్లు జయింపఁగలవు ? నల్లమందుమత్తు తలకెక్కి నదా యేమి ? యని నవ్వుచున్నట్లును, అందులకుఁ దాను గర్వముతో భుజా స్ఫాలనము గావించుచుఁ, గొండక్రిందఁ

జూచుడు ! ఎంతమంది యవనులు వచ్చియున్నారో యని చెప్పఁగా విలాసకుమారి, "నల్లగొండ యొక్కఁడును నందఱు యోధులతో యుద్ధము చేయఁజాలఁడు. కృపికయువకుని సహాయముగాఁ దీసికొని పోవలయు" నని హెచ్చరించినట్లును, దానునవ్వుచు "నల్లగొండ యాఁడువారిమాటలకు భ్రమించు వాఁడు గాఁడు. ఈ సారి జయ మాలకుఁ బాత్రుఁడెవ్వరో యంబాలికయే నిశ్చయించుఁగాక" యని చెప్పి దుర్గమార్గ మున నొకచెట్టున నిలుచుండి యా యిఱుకు దారినుండి యొక్కొక్కఁడుగా వచ్చుచున్న శత్రువులను నఱికి పాఱవేయ వచ్చునని యోజించినట్లును గలగాంచెను. కల యింకను ముగియలేదు. కాని, విజయపాలుఁడు స్వప్నమునందు శత్రు వులను దునుమాడవలయునని యోజించుచుండఁగా నల్లమందు మత్తు వీడి మెలఁకువ వచ్చెను. మెలఁకువ వచ్చి చూడఁగా నాతని స్వప్నము యథార్థమయ్యెను. నలుగురు యవనులు మెల్లఁగా నాతని మంచము నొద్దకు వచ్చి యాతని స్థూల కాయమును జూచి వారిలోవారు పరస్పరసంజ్ఞలు గావించు కొని, యొకఁడాతనిక త్తినిదీసి మంచము క్రిందఁ బాఱవైచెను. మఱియొకఁడాతని కాళ్లకు సంకెలలు వేసి మంచమునకు బిగిం చెను. ఇంకొకఁ డాతని చేతులకును మెడకును సంకెలలు దగి లించి మంచమున కంటఁగట్టుటకుఁ బ్రయత్నించు చుండెను. ఆ సమయమున మెలఁకువగన్న విజయపాలుఁడు. తానింకను గలఁగాంచుచున్నట్లెను యూహించుకొనుచుండెను. ఒక యవనుఁడు తాను నిలిచియున్న చెట్టుసామీప్యమునందలి గుట్టయెక్కి వచ్చినట్లును, అప్పుడాతనితలఁ ద్రుంచుటకుఁ జేత్తి

నెత్తఁ బోయినట్లును—చేతియందుఁ గత్తిలేనట్లును, చేయెత్త లేకపోయినట్లును, క్రమముగా నొకరివెంట నొకరు చాలమంది యవనులు దుర్గమువంకకుఁ బరువెత్తుకొని పోవుచున్నట్లును, వారి నెదుర్కొనుటకుఁ దాను లేవఁబోవఁ దనకాళ్లురాక సంకెలలోఁ జిక్కుకొని యున్నట్లును, గుండెపై నేదియో బరువు న్నట్లును గలఁగాంచెను.

అంతలో నాతనికి నిద్రభంగమై మెలఁకువవచ్చెను. ఆఁడువారి రోధన ధ్వనులను సైనికుల కోలాహలధ్వనులును నాతని చెవులలోఁ బడెను. అతఁ డెట్టివాఁడైయున్న తన కన్నులనువిప్పి చూడఁగా, దుర్గము నలుదెసల యవనసైనికు లతో నిండిపోవుటయేకాక తనతలవైపు నల్వురు యవనసైని కులు నవ్వుచున్నట్లును దెలిసికొనియెను. అతఁడు "నాకత్తి యేదీ?" అనుచు లేవఁబోయెను. అక్కడనున్న యవనసైని కులలో నొకఁడు "కాఫర్! నోరెత్తక పడియుండుము. కాలు చేతులకు సంకెలలు దగిలింపఁబడియెను" అనెను.

విజయపాలుఁడు క్రోధాశ్చర్యములతోఁ జీత్కారము సేయుచు "ఓరీ, యవనా! నాయొద్దఁగూడ మోసమా! చేతికిఁ గత్తినిచ్చి యుద్ధముసేయుము" అని యఱవఁజొచ్చెను.

"నీ యుద్ధవైశద్య మిప్పుడే తెలిసికొనెదను" అనుచు నా యవనులలో నొకఁడు విజయపాలుని వంకఁ గత్తినెత్తి పట్టుకొనియెను. మఱియొకఁడాతనిచేయి పట్టుకొని నిరస్త్రుఁడగు వీరుని జంపరాదని చెప్పి "కాఫరుఁడా! మేము కరుణించి నీప్రాణములను నిల్పియుంచితిమి. వ్యర్థముగా నఱచెదవెందు లకు?" అనియెను,

విజ—పాపిష్ఠియవనుఁడా! నీదయ నాకక్కఱలేదు. కత్తినిచ్చి నాతో యుద్ధము సేయుట నీకు భయమైనచోఁ గత్తిని నీవే పుచ్చుకొని యూఁడువారేమ్పుచున్న స్థలమునకుఁ నన్నుఁ బోనిమ్ము.

యువ—మరల హెచ్చరించుచున్నాను. అఱవవలదు—అఱచుట మానకున్నచో నిప్పుడే నీ ప్రాణములు తీసికొని యెదను.

విజయపాలుఁడు— పిచ్చివానివలెఁ బండ్లు పటపటఁ గొఱికికొనుచు యవనుఁడు "పిచ్చివాఁడా! ఆతఁడు చెప్పిన దేమి? యుద్ధము చేయవలదు. యవనుని యమాలయమునకుఁ బంపవలదు. కేకలు వేయవలదు! ఇంతేనా? ఓ యవనుఁడా! నీ యిష్టమేమి? సంకెలలతో నిచ్చటనే యుండుమనియా? అధముఁడా! సంకెలలు దీయువఱకు నేను గేకలు వేయుచుఁ బర్వతమంతయుఁ బ్రతి ధ్వనించునట్లు చేయుదును" అనియెను. యవనులు నల్వురును బిగ్గఱగా నవ్వసాగిరి. విజయపాలుఁడు తన సైనికులఁగూర్చి "సైనికులారా! మీరు వేగముగా వచ్చి నా సంకెలలను విడిపింపుఁడు. యవనుల్క యమసదనం బునకుఁబంపి నా పగదీర్చికొందును" అని కేకలు వేయసాగెను.

విజయపాలుని కేక యెక్కడకును బోలేదు. ఎవ్వరు నక్కడకు రాలేదు. దూరమునందున్న యంబాలికా విలాస కుమారికల చెవుల కా గందరగోళము వినఁబడియెను, కొండ లను భేదించు నల్లగొండని చీత్కారమును, రణకోలాహల మును, నారీమణుల హాహాకారమును, ఆ యవనులనవ్వులలో నణఁగిపోవుచుండెను.

అంబా—సఖీ : బయలుదేఱుము. అక్కడఁ గాలహరణము సేయుట మంచిదిగాదు. అదిగో, చూడుము ! యవనాశ్వరోహకుఁడు మనవంకకే వచ్చుచున్నాఁడు.

విలా—యవనుఁడుగాడే. సఖీ! యవన వేషధారియైన హిందువుఁడే.

యవన వేషధారి యు వారిసామీప్యమునకు వచ్చెను. అంబాలిక చేతియందున్న కత్తి చటాలునఁ గ్రిందఁ బడిపోయెను. 'యవన వేషధారి' జసల్ మీరు రాజకుమారుఁడగు కేసర సింహుఁడు !

కేస—రాజకుమారీ ! ఇప్పుడైన నేఁ జెప్పినదాని నొప్పుకొనుము. ఇప్పుడు నిన్ను యవనులబారినుండి తప్పించి నాపాప ప్రయత్నమునుండి మరలెదను.

విలా—(చకితయై) యవనులను దీసికొనివచ్చినదినీవా?

కేస—(వికటహాసముతో) అంబర రాజకుమారి నడుగుము చాల దినములకుముందుగనే యంబాలికకు నాపైశాచిక ప్రతిజ్ఞ తెలియఁబఱచి యుంటిని.

అంబా—అంబర రాజకుమారి నీవంటి పిశాచసదృశుని వరించుటను నాశ నీకింకను మిగిలియున్నదా !

కేస—అయినచో నాపైశాచిక వ్రతమే పూర్తి గానిమ్ము. హుస్సేనాలీ, ఖొదాద్, పీరుభక్ష్ ! మీరీరమణిని వెదకుచున్నారు గాదా ? ఆమె యిక్కడనే యున్నది. మేనా సవారి నిటుతీసికొని రండు.

చాలామంది ముసల్మానులు పరుగెత్తుకొని వచ్చిరాజకుమారిని జుట్టుముట్టిరి. కేసరసింహుఁడు యవనసైనికులచేఁ జుట్టుకొనఁబడిన యీ యపార్థివదేవమూర్తిని జూచి నా ప్రతిజ్ఞ నెఱవేఱినది. ఈ రమణి పారిపోకుండఁ జూచుకొనుభారము మీది, నేనిప్పుడే పోయి మీ నవాబు కీవార్త నెఱింగించెదను.

8

పర్వతమునకు మూఁడుక్రోసులదూరమునందున్న యొక నిర్జనమార్గమునఁ గొందఱు బోయవాండ్రొక మేనాసవారిని మోసుకొని పోవుచుండిరి. సవారితోఁ గొందఱు కాలుబంట్లును, ఒక గుఱ్ఱపురౌతును బోవుచుండిరి. గుఱ్ఱపురౌతు పాఠకులకుఁ బరిచితుఁడైన పీరుభక్షుఁడు ; పల్లకియందున్న వారంబాలికా విలాసకుమారికలు. ఎంతయో రాత్రి గాలేదు. కృష్ణపక్షసప్తమీచంద్రుఁడప్పుడే యుదయించుచుండెను. విలాసకుమారి పల్లకి తలుపులను దెఱచి, పీరుభక్షుంగూర్చి "ఖాన్‌సాహేబ్ ! మీరు పిలిచినంతనే మనఃపూర్వకముగా నేను మీతో వచ్చుటచేత మీమనస్సులో ననేకభావములు పుట్టియుండవచ్చును. మీ కెన్నియో సందేహములును గల్గియుండవచ్చును. నా మనస్సునందేదియో దురభిప్రాయముండవలయుననియు, మేము దుర్వర్తనము గలవారమనియు, నందుచే మేము గులత్యాగినులమై వచ్చుచున్నారమనియు మీరు యోజించుచున్నారేమో ? కాని, నారీహృదయమునందు నాటి యున్న ప్రేమ మతిబలవత్తరమైనది. కావునఁ దమ్ముఁ

ప్రేమించు వారి కంగనలు తమ ప్రాణముసైన నర్పింపఁగలరు. ఇట్లని మొట్టమొదట భావించియుండలేదుఁ గాఁబోలును" అనియెను.

పీరు—(గద్గదస్వరముతో) ప్రాణప్రియా! నారీ ప్రేమమును నేను బాగుగ నెఱుఁగుదును. దానికి మా ఖురాను నందు "ఇష్కు" అని చెప్పఁబడియున్నది. నా ఘ స్తిష్కమునందును నా మనసునందును, నా నరములయందును, నా యెము కలయందును గూడ నా "ఇష్కు" జ్వాలయై జ్వలించు చున్నది.

విలా—ఖాన్ సాహెబ్! మీ కెందఱు భార్యలు?

పీరు—మొత్తము ముగ్గురికంటె నెక్కుడుమంది లేరు. దానికై నీవు విచారింపనక్కఱలేదు. వారందఱు నీకుఁ బరి చారికలై యుండఁగలరు. నీ పాదసేవ చేయఁగలరు. ఒక్కతె తల దువ్వును; ఒకతె యలంకరించును; ఇట్లే వారు నీకు వలయు నుపచారము లొనరింపఁగలరు.

విలా—వారు మాంసమును దిందురు—ఉల్లిపాయలు తిందురు. నేను వారితోఁ గూడి యెట్లుండగలను? కాని, మీకు దయయున్నచో నాకేమియు భయములేదు. అయినచో నన్నె ప్పుడు "నిక్కా" (పెండ్లి) చేసికొందురు?

పీరు—రేపటియుదయమునకు నవాబు శిబిరమునకుఁ జేరుదుము. నీ స్నేహితురాలిని నవాబున కొప్పగించి పిమ్మట నిన్ను మసీదునకుఁ గొంపోయి "షరా" (పెండ్లిమంత్రము) చదివించెదను.

విలా—నవాబుశిబిర మెంతదూర మున్నది? ఎంతసేప టిలో మన మక్కడకుఁ బోఁగలము?

పీరు—ఎంతో దూరము లేదు. ఇక్కడ కు త్తరముగాఁ "బాళి" యను గ్రామమున్నది. నవాబా గ్రామమునందు న్నాఁడు.

విలా—దుర్గసైనికులు వచ్చి మార్గమధ్యమున మనల నడ్డగించి మమ్మువిడిపించుకొని పోయినచో నేమిచేయవలయును?

పీరు—హృదయేశ్వరీ! ఆ భయ మేమియును లేదు. దుర్గ సైనికులువచ్చి యడ్డుకొనఁగలరను భయముచేతనే తిన్నని మార్గమున సైనికులందఱినంపి మిమ్మీ కొండగుట్టలనడుమ నుండి యరణ్యమార్గమునఁ దీసికొనవచ్చుచుంటిని.

విలా—మీ నవాబు పేరేమి?

పీరు—అఫ్‌జుల్ ఖాను.

ఆకస్మికముగా విలాసకుమారి ముఖమండల మెఱ్ఱవడి పోయెను. "ఖాన్‌సాహేబ్! నాకు దప్పిక యగుచున్నది. ఈ చేరువలో నీరుదొరుకునా?" అని యడిగెను.

పీరు—దప్పియైనచో నిప్పుడే నీరుదెచ్చి యిచ్చెదను. తినుట కాహారముగూడ నున్నది. ఇంచుక వ్రేల్చినమాంసము గూడఁ గలదు.

విలా—రామరామ! హాస్యమునకై యనుచున్నారా?

పీరు—(ఇంచుక సందియముతో) కాఁగూడదా? నన్ను బెండ్లియాడుటకు సందేహమున్నదా?

విలా—మనకింకను పెండ్లి కాలేదుగదా? "నిక్కా" చేసికొనకుండఁగనే మీ చేతి నీరెట్లు త్రాగుదును? రేపు పెండ్లి యైనపిమ్మట నేమిచేసినను జేయవచ్చును. కాని—

పీరు—ప్రాణప్రియా! వలదు—నేను మఱచియిట్లంటిని. మనతో హిందువులెవ్వరును లేరుగదా! నీకు నీరుదెచ్చి యిచ్చువారెవ్వరు?

విలా—ఆ కనఁబడుచున్న పుష్కరిణికి నన్నుఁ గొంపోయినచో నేనే నీరుద్రావుదును, తరువాతఁ దిరిగి రావచ్చును.

విలాసకుమారి యంబాలికచెవిలో నేమేమో చెప్పెను. పీరుభక్షు బోయలను ప్రతీహారులనుజూచి, ఇక్కడనే యుండుఁడని చెప్పి విలాసకుమారితో సరోవరముచెంతకై పోయెను. ప్రకృతి స్థిరగంభీరభావముతో నిశ్శబ్దముగా నుండెను. వికటాకారముతోఁ బ్రేతమువలె నున్న యా పీరుభక్షుని, రమణీకులమునకు రాజ్ఞివలెనున్న విలాసకుమారినిఁ జూచిచూచి భూమ్యాకాశము లావిరుద్ధ దృశ్యమునకు వింతపడి నిశ్చేష్టితములైనవో యనునట్లు నిస్తబ్ధములై యుండెను. చంద్రుఁడును కలువకన్నెయు నొండొరులం జూచుకొనుచు నవ్వుకొనుచుండిరేమో యనునట్లగుపడుచుండెను. కమలము లసహ్యముతోడను లజ్జతోడను మొగములు ముడుచుకొని వెన్నెల తెరచాటునుండి మాటాడకుండఁ దొంగి చూచుచున్నట్లుండెను.

విలా—చేతితో నీరుద్రావుటయెట్లు? నాకొక తామరాకును దెచ్చి యిమ్ము నీరు లోతుగా లేదనుకొందును,

వీరు — నీరు లోతుగా నున్నను నే నీదఁగలను. నీటి లోని కైనను, అగ్నిమధ్యమున కైనను. ఆకాశముమీఁది కైనను, నీ వెక్కడకుఁబోవుమనినను నీయాగులాము సిద్ధముగానున్నాఁడు.

విలా — మీరు గుఱ్ఱముతో దిగనక్కఱలేదు. నేను మీ గుఱ్ఱపుకళ్ళెమును బట్టుకొనియుండెదను. గుఱ్ఱముపైనుండియే వంగి, నీటిలోనున్న తామరాకు నందుకొనుఁడు. అంతే కాక సిగ్గుచేఁ దలవంచుకొనియున్న పద్మకుసుమమునుగూడఁ గోసికొనిరండు. జాగ్రత్తసుండీ! పువ్వు గోయునపుడు ముండ్లు గ్రుచ్చుకొని చేతికి గాయమగునేమో?

విలాసకుమారి గుఱ్ఱపుకళ్ళెమును బట్టుకొనియెను. వీరుభక్షు ముందఱికివంగి పద్మమును గోసియిచ్చెను. తామరాకు గోయుటకై క్రిందికి వంగెను. విలాసకుమారియు వంగియున్న వీరుభక్షుని కంఠముపై గుఱిచూచి కాలితో బలముగా నొక తన్ను దన్నెను. వీరుభక్షుఁ గంభీరజలములఁ బడి, గంభీర స్వరముతో నఱచుచు "హా! సైతాన్!" (పిశాచి) యనియెను.

విలాసకుమారి రెప్పపాటుకాలములోఁ బీరుభక్షుని గుఱ్ఱమునెక్కి దుర్గాభిముఖముగా మాయమైపోయెను.

విలాసకుమారి యింతకుముం దొకసారి కృషికకుమారుని వెంటఁబెట్టుకొని కొండనెక్కిన మార్గమునఁబోయి యక్కడ గుఱ్ఱము నాఁపెను. ఆమె యక్కడ నొక శాల్మలీ వృక్షశాఖకు మగదుస్తులను దగిలించియుంచిన మాట చదువరులకుఁ జ్ఞప్తియందుండవచ్చును. అక్కడ విలాసకుమారి పురుషవేషమును ధరించి మరల గుఱ్ఱముపై నెక్కి బయల్వె

చేతెను. కొంతదూరముపోయి చూడఁగా నా కొండదారియందు రక్తధారలును, అందందు యవన మృతదేహములును, తెగి పడిన మొండెములు నా మెకుఁ గాన వచ్చెను. ముందటి కేఁగిన కొలఁదిని మార్గము శవమయమై గుఱ్ఱము నడచుట కష్టమగు చుండెను. ముందుపై పించుకదూరమున నరకళేబరములు కొండగుట్టలవలె గుట్టలుగుట్టలుగాఁ బడియుండెను. అంతమంది యవనులను జంపినవారెవ్వరు? ఆప్రక్క నదియేమి? అచల యున్న యా శవములనడుమ దివ్య తేజోధారియైన యా ముస ల్మానుఫకీరు! అతఁ డాశవమధ్యమున నొంటరిగా గూరుచుండె నేమి? విలాసకుమారి మంత్రముగ్ధవలెనై నిశ్చలదృష్టితోఁ జూచుచుండెను. ఫకీరు చైతన్యవిహీనమగు నొక దేహము నెత్తి తొడపై నుంచుకొని యౌషధమును బూయుచుండెను. కొయ్యవలె నున్న యా దేహమంతలోఁ జైతన్యమునొంది కన్నులు తెఱచెను. అరవిచ్చియున్న యా కన్నుల కెదురుగా ఫకీరు తన వ్రేళులను రెండుమూడుసారులు త్రిప్పి మధుర కంఠస్వరమున నిర్జనపర్వతప్రదేశమంతయుఁ బ్రతిధ్వనించు నట్లు "లెమ్ము! వత్సా! నీవు బ్రతికియుంటివి" అని పిలిచెను.

అమృతమయమగు నా కంఠస్వరము చైతన్యమునొం దెనో యన్నట్లుగా, నచేతనమగు నా దేహము నిద్రనుండి మేల్కొంచినట్లు లేచి నిల్వఁబడియెను. ఆశ్చర్యముపై నాశ్చ ర్యము! ఆతఁడు కృషిక సైనికుఁడు!

కృషి—ఈనాఁడు యవనయుద్ధమున నా యాయువు తుదముట్టినదని యెఱింగి వచ్చి మీరు నాకుఁ బ్రాణదానము చేసితిరి,

ఫకీ—వత్సా! మనుష్యుని మృతదేహమునకుఁ బ్రాణము పోయుట మనుష్యునకు సాధ్యమా! గాఢనిద్రలోఁ బరుండి యున్న వానిని మేలుకొల్పితిని. దుర్గమును ముట్టడించిరని విని నేను వలదను చున్నను నీ వొంటరిగా వచ్చుటను జూచి సంశయమనస్కుఁడనై నీ వెన్నంటి వచ్చితినిఁ మృతకళేబరములమధ్యమున నీవు మూర్ఛితుఁడవై పడియుంటివి.

కృషి—మీరు దయతోఁ బ్రాణములనిచ్చి బ్రతికించిన యీ శరీరమువలనఁ నేదైన నొకయుపకారము గావలయును. దొంగలు పల్లకి నెచ్చటికిఁ దీసికొనిపోయిరి? వేగముగా సెలవిండు.

ఫకీ—నేను పల్లకిని జూడలేదు.

కృషికుఁడు కళవళముతోడను, క్రోధముతోడను నోరు దెఱచి "ఐనచో నా రాక్షసులు సురసుందరియగు నా యంబాలిక నే మార్గమున నెచ్చటకుఁ గొంపోయినదియు నాకుఁ జెప్పువారెవ్వరు?" అని యడిగెను.

విలాసకుమారి ముందఱికి వచ్చి "నేను—నేను చెప్పఁగలను. నాతండ్రియగు నీ గురుదేవుని యాశీర్వాదముచే స్థితిగతులన్నియుఁ దెలిసికొని కౌశలముతోఁ యవనుల చెఱనుండి తప్పించుకొని, యీ వార్త నెఱింగించుటకై వేగముగా దుర్గమునకు వచ్చుచుంటిని" అనియెను.

కృషికుఁ డాశ్చర్యవిలాసములతో విలాసకుమారి ముఖమండలమును జూచి "అట్లైనచో దేవి! బయలుదేఱుము. నాకు మఱియొకసారి యవనయుద్ధక్షేత్రమునకు మార్గము చూపింపుము" అనియెను.

9

పీరుభక్షుం కష్టముతో జలములినుండి లేచిచూడఁగా నా తని ప్రాణప్రియతో గుఱ్ఱముగూడ నదృశ్యమైపోయెను. ఆ నిరాశా ప్రేమికుఁడు శరీరము మిక్కిలి నొచ్చుచుండుటచే నిట్టూర్పువిడిచి యశ్వవాహినియగు నా పిశాచింగూర్చి యు నేకమధుర నామములతోఁ బొగడుకొనుచుఁ బల్లకియున్న చోటికిఁబోయి, తనయను వరులంగాంచి, సాధ్యమగునంతవేగ ముగా కాఫర్ సుందరిని నవాబుశిబిరమునకుఁ దోడ్కొనిపోవ లయునని. నాలసించినచో నా పిశాచి మరల వచ్చి మనల నా పన్నులఁ జేయునవియుఁ జెప్పి "ఆహాహా! అంతటిపిశాచిని నేను స్వప్నమందైనఁ గని విని యెఱుంగను" అనుకొనియెను,

రాత్రి గడచిపోయినది. సవారి ముసల్మానుశిబిరమునకు వచ్చిచేరెను. అంబాలిక "ఇప్పుడుపాయమేమి? విలాసకు మారి సవారిదిగి పీరుభక్షునితోఁ బుష్కరిణికిఁ బోవుచున్నప్పుడు వేగముగా దుర్గమునకుఁ బోయి వార్తనెఱింగించి వచ్చి మధ్య మార్గమునసే నన్నుద్ధరించెదనని చెప్పియున్నది. ఆమె యిప్పుడె క్కడయున్నది? ఎవ్వరును రాలేదు! ఇఁక ప్రాణములను విడు చుటకంటె వే ఉపాయములేదు" అనుకొనుచుఁ జురియను దీసి చేతఁబట్టుకొని యాకాశమువంకఁ జూచుచు "దైవమా! ఆత్మహత్య మహాపాతకమని వినియుంటిని. దీననాథా! యవ నులబారినుండి తప్పించుకొనుట కింకొకయుపాయ మేమియు గానిపించుటలేదు" అని యనుకొనియెను.

చప్పుడు చేయుచు నెవ్వరో సవారితలుపులను దెఱచిరి. అంబాలిక నడచిపోవుచుఁ దొంగిచూచెను. వెలుపలఁ గేసరసింహుఁడును, అతనిపార్శ్వమున వికటాకారయవనుఁ డొకఁడును నిలిచియుండిరి. కేసరసింహుఁ డుచ్చస్వరముతో "యవన సేనాపతీ! విధాత యీ కనకపారిజాత తిలకను నిజముగా నరకమునఁ బాఱవేయుటకే సృజించెనా?" అనియెను.

అఫ్‌జుల్‌ఖాను కేసరసింహుని మాటలను గ్రహింపక "నిజముగా నా ప్రాణము లున్నంతవఱకు నీకు ఋణపడియుండెదను. పాదుషావారికిఁ జెప్పి నీకుఁ దగినబహుమానము—"

మాట ముగింపకుండఁగనే కేసరిసింహుఁడు వికటహాసము చేయుచు "బహుమానమా? యవనసేనాపతీ! అయినచో నాకిక్కడనే యీ సుందరియెదుటనే బహుమానము నిమ్ము. నీ శిబిరమునం దిప్పు డిక్కడ నెంతమంది సైనికులున్నారు?" అనియెను.

అఫ్‌జుల్—ఇన్నూఱుమంది మాత్రము. తక్కినవారిని నీతో దుర్గము నాక్రమించుటకుఁ బంపియుంటిని గాదా! వారిం కను దిరిగి రాలేదు. నీవీమాట యెందుకడిగితివి?

కేస—అఫ్‌జుల్‌ఖాను! ఇన్నూఱు సృగాలములతో నొక కేసరి యుద్ధము సేయుట నీ వెప్పుడైనను జూచియుంటివా?

అఫ్—లేదు—నీమాటలు నా కర్థమగుట లేదు.

కేసరసింహుఁడు కత్తి నోటనుండి తీసి గట్టిగఁ బట్టికొని రెండవచేత నఫ్‌జుల్‌ఖాను మెడపట్టి వంచి హసితసింహమువలె గర్జించుచు "ఓ సృగాలములారా! మీరందఱును నేకమై యీ కేసరి బలమును బరీక్షింపుఁడు. కానిచోఁ జూడుఁడు. ఇదిగో కేసరి మీ సేనాపతి వక్షముంజీల్చి రక్తమును గ్రోలుచున్నాఁడు" అనియెను.

కేసరసింహునిఁ బట్టుకొనుటకై నలుదెసలనుండి సైనికులు పరుగెత్తి వచ్చిరి. కేసరసింహుఁ డఫ్‌జుల్‌ఖాను కుత్తుక వీడి "సురసుందరీ! అంబాలికా! ఈ హృదయమును దహించుచున్న భయంకరానుతాపాగ్నిని శాంతింపఁజేయుటకై యీ కేసరి సృగాలనఖాఘాతములచేఁ బ్రాణములు విడిచి, తన పైశాచిక ప్రతిజ్ఞకుఁ దగిన ప్రాయశ్చిత్తము గావించుకొనును" అని కేకవైచి చెప్పెను.

ఇన్నూర్గురు ముసల్మానుసైనికుల యిన్నూఱు నిశిత కరవాలములనడుమ నసహాయ శూరుఁడగు రాజపుత్రవీరుని కరవాల మొక్కటియే ప్రబలపరాక్రమముతో భీషణశబ్దమును గావించుచుఁ జక్రాకారమునఁ దిరిగిపోవుచుండెను. శవములపై శవములు పడిపోవుచుండెను. మొండెములపై మొండెములు పడుచుండెను. అయినను యుద్ధమునకువిరామములేదు. క్షత్రియ వీరునిచేతిలోఁ దిరుగుచున్న ఖడ్గమునకు విశ్రాంతిలేదు. నేఁడే కేసరి సృగాలములన్నిటిని సంహరింపకుండ నిలుచునట్లగపడుటలేదు.

ఆకస్మికముగా దూరమునుండి "పొమువ్వుఁడు పొమువ్వుఁడు" అను హిందూవీరుల కేకలు వినఁబడఁజొచ్చెను. కేసర

సింహుడు తిరిగి చూచునంతలో విజయపాలుడును, గృహిక యువకుడును దుర్గమునందలి సైన్యమును దీసికొని యుద్ధరంగమునకుఁ బరుగెత్తి వచ్చుచుండిరి. కేసరసింహుఁ డుచ్చస్వరముతో వికటాట్టహాసమును జేయుచు "మీరు దూరముగా నిలిచి చూచుచుండుఁడు; కేసరి యొక్కఁడే మిగిలియున్న శృగాలముతో యుద్ధము చేయఁగలఁడు" అనియెను.

విజ—(నవ్వి) ఎవ్వరితో యుద్ధము చేయుదువు? అదిగో చూడుము. నీ నక్కలన్నియుఁ బాఱిపోవుచున్నవి. అయ్యయ్యో! నాకు సంకెలు వేసిన యీ నక్కలకుఁ దగిన ప్రతీకారము చేయవలయు ననుకొంటిని; పాఱిపోవుచున్న శత్రువును సంహరించుట క్షత్రియధర్మము గాదు.

కేసరసింహుఁ డావంకఁ దిరిగి చూచెను. ముసల్మాను సైనికులు రణరంగమునువీడి పాఱిపోవుచుండిరి. ఆతఁడు క్రోధసంక్షుభితహృదయుఁడై గర్జించుచు "పాఱిపోవుచున్న యవనసైనికుల ముందటిభాగమునకుఁ బరుగెత్తుకొనిపోయి రెండు చేతులను బైకెత్తి వారి నడ్డగించెను. ఆతని కుడిచేయి తెగి క్రిందఁ బడిపోయెను. మరలఁ బరుగెత్తుకొనిపోయి యెడమ చేతితో వారి నడ్డగించెను. ఆతని రెండవచేయియు రెండు తుండెములై క్రిందఁ బడిపోయెను. అయినను కేసరి సృగాల యుద్ధమును విరమింపలేదు. మరలఁ బరుగుత్తుకొని పోయి శత్రువులను గాలితో నాక్రమించెను. ఆ సామీప్యమునందు ఛిన్నమస్తకమగు కేసరసింహుని సుకుమార వీరదేహము వసుమతీవక్షమున వ్రాలెను. కేసరి సృగాల యుద్ధము

ముగిసినది. రాజపుత్రవీరుని భయంకరపాపమునకు భయంకర ప్రాయశ్చిత్త మయ్యెను. హిందూవీరుఁడు సమ్ముఖయుద్ధమున శత్రుకరవాలములచే నశ్వర నరదేహమును వీడి శాశ్వతానంద ధామమునకు వెడలిపోయెను.

10

అఫ్ జుల్ ఖాన్ చాలదూరము పరుగెత్తుకొనిపోయి వెను దిరిగి చూచెను. ఒక యాశ్వికుఁడు మాత్రము వానిని వెన్నంటి వచ్చుచుండెను. ఖానుసాహెబు మఱింత వేగముగాఁ బరుగెత్తు కొని పోయి తన ప్రాణములను గాపాడుకోవలయునను నాశతో మిట్టపల్లములను తాయిఱప్పలను గణింపకుండ గుఱ్ఱమును వాయువేగముతోఁ బరుగెత్తింపఁజొచ్చెనుఁ అతఁడట్లు కొంత దూరము పోయి మరల వెనుదిరిగి చూచెను, అతివేగముఁతో వెన్నాడి పరుగెత్తుకొనివచ్చుచున్న యా రౌతుముఖము చూచు నప్పటి కాతని కించుక ధైర్యము గలిగెను. ఆ యాశ్వికుని మొగము బాలుని ముఖమువలె నుండెను. ఒక బాలునితో యుద్ధముచేయుట కాతనికి భయములేదు. ఇంతలో బాలునికి సహాయముగా నెవ్వరురాఁజాలరు. ఖానుసాహెబు నలుదెసలు పరికించిచూచెను. ఎవ్వరు వచ్చుటలేదు. అంతలో బాలుఁడాత నిని సమీపించెను. అఫ్ జుల్ ఖాను కాఫర్ యువకుఁడా! అన్యాయముగా నా చేతిలోఁ బ్రాణముల నర్పించుటకు వచ్చి తివా ?" అనియెను.

కాఫ—మూర్ఖుఁడా ! నేను యువకుఁడనుగాను. నేనాఁడు దానను. పాఱిపోక నిలిచి యొక్కసారి కాఫరుకాంతతో యుద్ధముఁ గావింపుము.

అఫ్‌జల్ ఖాను భయముతో వెనుతగ్గి సందేహించి కాఫర్ కుమారుని మోముఁ బరీక్షించి చూచెను. కాఫర్ యువకుఁడు తలపైనున్న పాగను దీసి దూరముగా బాఱవైచెను. కాల మేఘ మధ్యమునుండి కానవచ్చు పూర్ణచంద్ర బింబమువలె నీలచంచలాలక జాలాంతరాళమునుండి కామనీకమనీయ ముఖమండలము గానవచ్చెను. విలాసకుమారి " సేనాపతీ ! ఇప్పుడు నన్ను గుర్తించితివా ? నేనెవ్వరు ? " అని యడిగెను. యవన సేనాపతి భయాశ్చర్యములతో భువనమోహినియైన శచీదేవి వలెనున్న యా సుందరీమణి నవలోకించి తెల్లవాఱినమోముతో వికృతినందినస్వరముతో "విక్రమసింహునితనయవా ?" అనియెను.

విలాసకుమారియు నొక్కపరుగునఁబోయి యాఁడుసింగమువలె నఫ్‌జల్ ఖాను నొడిసిపట్టుకొని వంచి మఱియొకచేత నిశితకరవాలమును బైకెత్తి " విక్రమసింహునితనయ నేఁడు తన పితృహంతకుని రక్తముతోఁ బితృతర్పణము సేయును. సాధ్యమైనచో నాత్మరక్షణము నారసికొమ్ము " అనెను.

ఖానుసాహేబు వడఁకుచుఁ జేతిలోనికత్తి విలాసకుమారి కుత్తుకకుఁ గుఱివెట్టి విసరెను. కాని, యువనసేనాపతి ఖడ్గ మా సురేశ్వరి కంఠముపైఁ బడకపూర్వమే యాతని ఛిన్నమస్తకము విలాసకుమారిచేతిలోఁ బడియెను. ఒక్క ముహూర్తములో—

ఆనాఁడు కేసరికిని సృగాలమునకును జరిగిన యపూర్వయుద్ధము నందుఁ జేరిన హిందూవీరులందఱును— నిశుంభసంహారిణియగు సింహవాహినివలె శత్రురక్తముతోఁ గెంపువాఱిన భీషణ ఖడ్గముతోడను, శోణితసిక్త శరీరముతోడను, ఆజానులంబిత కేశకలాపముతోడను, దానవ భిన్నమస్తకము హస్తమునం దాల్చి వచ్చుచున్న యా వీరనారీమూర్తి నాశ్చర్యముతో నవలోకింపసాగిరి.

11

మఱునాఁటి ప్రభాతమున విజయపాలుఁడు సైన్యసమేతుఁడై యంబాలికను విలాసకుమారిని వెంటఁబెట్టుకొని వగాత్ర మందిరమునకు వచ్చి కృషికకుమారుని యనుపమాన శౌర్య ప్రతాపములు దశదిశలఁ బ్రసరింపఁజేసెను. ఆనాఁడు దుర్గము నందంతటను దరుణసైనికవీరుని ప్రశంసతక్క వేఱుప్రస్తావనే లేదు. ఆతఁడెవ్వఁడు? ఎక్కడనుండి వచ్చెను? అను నాలోచనలే విశేషముగా బయలుదేఱెను. సైనికులందఱు గుంపులు గుంపులుగా జేరి, నల్లమందు మొదలగు మత్తుపదార్థములను జక్కగా సేవించి దివ్యజ్ఞానసంపన్నులై పైవిషయములను దర్కించి సిద్ధాంతీకరింప జొచ్చిరి. ఒకఁడు, “ఆ యావనుఁడు పూర్వజన్మమున విఖ్యాత రాజవంశమునఁ బుట్టియొక బ్రాహ్మణుని శాపముచే నేఁడిట్టి నీచవంశమునఁ బుట్టినాఁ” డని నిర్ధారణము గావించెను. మఱియొకఁడు, “అట్లుగాదు, నీవుచెప్పినది తప్పు. నీవు నల్లమందు మత్తుచేఁ గనకుండ వినకుండ మనసునకు వచ్చినట్లెల్ల మాటలాడు చున్నావు. ఆతని

యథార్థచరిత్రము నెఱుంగఁదలంచినచో నేను చెప్పెదను వినుము. ఆ కుమారుఁడు విజయపాలునోడించి పతాకఁజేతఁ బట్టుకొని మందిరాగ్రభాగమునుండి దిగివచ్చుచున్నప్పుడు నేనతనిసంగతు లన్నియుఁ దెలిసికొంటిని. అన్నా! అతఁడు మనుష్యుఁడు గాఁడు—భూతపుత్రుఁడు. మాఱువేషముతో వచ్చి కృషికకుమారుఁడనని చెప్పుకొనుచున్నాఁడు" అని యెను. ఒక ముదుసలిమార్వాడి "మీరందఱును బిల్లలు! మీకీసంగతి తెలియుట యెట్లు? నేను వృద్ధఫకీరువద్దకుఁబోయి తెలిసికొనివచ్చితిని. ఫకీరొకనాఁడు స్వర్గమున కింద్రునికడకుఁ బోయి యౌరంగజేబు పాదుషాను సంహరించుట కాతని సాయము గోరెను, సురేంద్రుఁడు స్వయముగా వైకుంఠము నకుఁబోయి విష్ణుని బ్రార్థించి, యీ బాలవీరుని దీసికొనివచ్చి యవనవధ గావించుటకు ఫకీరునితోఁ బంపించెను. అతఁడు మనుష్యుఁడు గాఁడు. దేవతాకుమారుఁడు" అనియెను.

విలాసకుమారి ముగ్ధాంగనలనందఱి గుంపుగాఁ జేర్చి కృషికవీరుని శౌర్యవృత్తాంతమును సవిస్తరముగా నొక్కొక్కటిగాఁ జెప్పఁదొడఁగెను. "అసహాయుఁడగు నీ వీర కుమారుని ఖడ్గాఘాతములచే ననేకయవనుల ఛిన్నమస్తకములు ధరణీతల మునఁ బడి పొరలఁ జొచ్చెను. ఆరావళీపర్వత సమభూమియందు శత్రురక్తనదులు ప్రవహించిపోయినవి. అతని యసమాన వీరత్వముచేతను, అసాధారణసాహసముచేతను నంబరరాజకుమారి శత్రువులబారినుండి తప్పింపఁబడినది. అట్టివీరు నెవ్వరైన నెచ్చట నైనఁ జూచియున్నారా? ఆనాఁడు మాతృమందిరమున మాతృ దేశారాధనకై చేరిన రాజస్థాన రాజవంశవీరులలో నొక్కఁడైన

నజ్ఞాతకులశీలుఁడును నీచవంశ సంభూతుఁడునగు నీ తరుణానై నిక వీరునకు సాటివచ్చినవాఁడున్నాఁడా ?'' అని చెప్పి విలాసకుమారి విషాదముతో రాజమహిషివంకకు ముఖమును ద్రిప్పి మరల నిల్లునిరొను. కాని యిప్పుడు మనము చింతింపవలసినవిషయ మొకటి కలదు—ఇక్కడ నట్టివీరునకు సత్కారపూర్వకముగా బహుమాన మొసంగుమాట యటుండనిండు. ఒక్కసమాదర వాక్యమైన లేకపోయెను ! మనమందఱమును వీరరమణులమటఁ ! మనవీరగర్వమునకుఁ మదిమొదలు లేదు. మనవీరులనుగూర్చియు నెంత పొగడుకొనినను మనకుఁ దనివితీఱదు '' అనెను.

రాజమహిషి '' ఇప్పుడా కృషికుఁ డెక్కడ నున్నాఁడు ?'' అని యడిగెను.

విలాసకుమారినవ్వి అంబాలికవంకఁజూచుచు '' ఆతఁడిక నీ దుర్గమున నుండుట కవకాశము లేదు. ఆకారణమున నాతఁడు నల్లగొండయనుజ్ఞను దీసికొని యెక్కడికో వెడలిపోయెను. పోవు నప్పు డాతనికి నల్లగొండకు నేకాంతముగా నేదియో సంభాష ణము జరిగినట్లున్నది. నల్లగొండ నరిగినచో సంగతులన్నియుఁ దెలియఁగలవు '' అనియెను.

రాజమహిషి విజయపాలుని దీసికొనిరమ్మని యొకపరిచా రిక కాజ్ఞాపించెను. విజయపాలుఁడు వచ్చుచు దూరమునుండియే, '' నేనానాఁడు యవనులచేఁజిక్కి శృంఖలాబద్ధుండనైన సంగతిఁ దలపెట్టి వీరు నన్నుఁ బరిహాసము లాడుటకుఁ బిలిచియుందురు '' అనుకొనుచు వారియెదుట రాజమహిషి యుండుటంజూచి యిం చుక ధైర్యముతోవచ్చి రాజమహిషి కభినందనము చేసెను.

రాజ—ఆ కృషికుఁ డెక్కడ నున్నాఁడు?

విజయ—ఆతఁడు మార్గమధ్యమునుండియే వెడలి పోయినాఁడు.

రాజ—అతఁ డెవ్వరు? ఆతనివృత్తాంత మేమైనఁ దెలిసినదా?

విజయ—తఱచితఱచి యడుగఁగా నాతఁడు తనకు "మీవారు" నందు దుఃఖినియగు తల్లి యొకతె యున్న దనియుఁ దానొకవత్సరముఁ దిరిగి యామెయొద్దకుఁ బోవుటకు వాగ్దానము చేసితిననియు, నావత్సరము నిన్నటితోఁ బూర్తి యగుటచే నిక్కడకు రాఁజాల ననియుఁ జెప్పి వెడలిపోయెను.

రాజ—నీవుసు శీఘ్రముగా మహారాణాజయసింహుని జూచుటకుఁ బోవలసియున్నదిగాదా? అక్కడకుఁ బోయి నప్పుడు నీవా వీరబాలకుని వృత్తాంతముఁ దెలిసికొనవలయును.

విజయపాలుఁ డంబాలికను జూచి నవ్వుచు "నిశ్చయ ముగా నేనాతని నిక్కడకుఁ దీసికొనివచ్చెదను. అంబర రాజ కుమారి మరల నాతనికొక విజయమాలికను సంసిద్ధము చేసి యుంచవలయును"

మూఁడవదినము ప్రాతఃకాలమున విజయపాలుఁడు రాణా జయసింహునిఁ జూచివచ్చుటకు నుదయపురమునకు బయలు

డేఱి పోయెను. ఆనాఁడే యంబాలికయు సన్యాసినీవేషము దాల్చి రాజమహిషి యెంత చెప్పినను వినక, యాజన్మబ్రహ్మచారిణియై యుండవలయు నని నిశ్చయించి యొకపరిచారికను మాత్రము వెంటఁ బెట్టుకొని నాథద్వారమునం దున్న సన్యాసాశ్రమమునకు వెడలిపోయెను. విలాసకుమారియు నామెతో వెడలిపోయెనని వేఱు చెప్పనక్కఱలేదు.

12

నాథద్వారమున రాధామాధవాలయమునకు సమీపమునఁ బ్రవహించుచున్న బూనానదీతీరమునందు సన్యాసిను లిద్దఱు నిలిచి యుండిరి; ఇరువురును సుందరీమణులు; ఇరువురును యువతీమణులు. ఇరువురును సమవయస్కులు. కాని వారుధరించిన యుడుపులు మాత్రము వేఱువేఱుగా నుండెను. ఆ యిరువురి ముఖమండలముల నవలోకించినచో వారికి వేఱువేఱుభావము లున్నట్లగుపడుచుండెను. ఒకతె ఖిన్నవదనయై నదీతరంగములపైఁ బ్రకాశించుచున్న యస్తమిత సూర్యుని రక్తవర్ణమూర్తిని స్థిరదృష్టితోఁ దిలకించుచుండెను. మఱియొకతె యుజ్జ్వల నేత్రములతోఁ దన నెచ్చెలిమోము నవలోకించుచు మెల్లమెల్లగా నేదియో పాడుకొనుచుండెను. ఆ రమణీమణిని సన్యాసాశ్రమమునందు గాక మఱియొకచోఁ గాంచినచో నామె సన్యాసిని యని యనుకొనఁజాలము. ఆమె

ధరించిన సన్నని యెఱ్ఱచీరలోనుండి యీయామె యాకుపచ్చని కంచుక మగపడుచుండెను. ఆమె కుటిలకుంతల జాలము వేణీ బద్ధమై పాదముల పర్యంతము వ్రేలాడుచుండెను. ఆమెపాట లాధరము తాంబూలరాగరంజితమై యొప్పారుచుండెను. ఆమె యంగకములు పుష్పమాలాలంకృతమై పొలుపొందు చుండెను. ఆ యున్నతవక్షమున మాలతీహారమును, ఆ గురుతర ఘనాగ్రమున నశోకపుష్ప కాంచీభూషణమును, ఆ కర్ణ ద్వయమున శిరీషకుసుమములును హస్తమున లీలాకమలము నలరారుచుండెను. సన్యాసాశ్రమమున నలంకారములు ధరింపఁ గూడదు. ఆకారణమున నీ సుందరీమణి పుష్పాలంకృత యైన ట్లగపడుచున్నది. ఎవ్వరో బలవంతముగా నామెను సన్యాసాశ్రమమునకు దింపినట్లు తోఁచుచున్నది. కాని, యీయామె చెలి మాత్రము వాస్తవిక సన్యాసినియే. ఆమె కోమల శరీరము కావిచీరచేఁ గప్పఁబడియుండెను. ఆమె వెన్నెరులు చిక్కులు పడి ధూళిధూసరితములై యుండెను. ఆమె వదన చంద్రమండలము విభూతి రేఖాలంకృతమై యుండెను. అయ్యో! పుష్ప సుకుమారమగు నా దేహము కఠోర యోగసాధనమును సహింపఁగలదా! విధాత యీ నవీన సన్యాసిని దేహమును గోమల కనకకమలముచే సృష్టించెనా యేమి?

విలాసకుమారి యంబాలికను జూచి "రాజనందినీ! సన్యాసిని గావలయునను వాంఛ తీఱినది. ఇఁక నడుపుము! నిన్నిఁక రాజరాజేశ్వరిగా నలంకరించెదను" అనియెను.

అంబా—సఖీ! నీ పరిహాసము లింకను మానవా?

విలా - హాస్యముగాదు. చెలీ! ఇదివఱకును నీకుఁ జెప్పకుంటిని; కాని, యిప్పుడు చెప్పుచున్నాను. వినుము మనము గిరిదుర్గమునుండి యిక్కడకుబయలు దేఱిననాఁడే విజయ పాలుఁడును మహారాణా జయసింహుని దర్శనమునకు బయలు దేఱినమాట జ్ఞప్తియందున్నదా? అతఁడక్కడ కెందులకేఁ గెనో నీ వెఱుంగుదువా?

అంబా—ఆ ప్రస్తావమువలనఁ బ్రయోజన మేమి?

విలా—చెప్పుచున్నాను వినుము. రాజమహిషి యరుంధతీ దేవి నిన్ను మహారాణా జయసింహుని కుమారుఁడగు నమరసింహున కిచ్చి వివాహము చేయువిషయమున మాటాడుటకై విజయసింహుని బంపియున్నది. విజయపాలుఁడు వ్రాసినయుత్తరము నాకు నిన్ననే వచ్చినది. దానిం జదివినచో సంగతులన్నియుఁ దెలియఁగలవు.

అంబాలిక విషాదముతో నిట్టూర్పువిడిచి "సఖీ! నేను రాధానాథుని చరణకమలములయందు నా జీవనము నర్పించు కొంటిని, ఇఁక నీ మాటలన్నియుఁ నా కెందులకు?

విల—చెలీ! నీవు నేఁడు సకలప్రపంచమును విడిచి సన్న్యాసిని వైతివి. కాని నీ వెవ్వరిని మఱువవలెనని రాధాశ్యాము నాశ్రయించుచుంటివో, యాతనిమీఁది ప్రేమవిశ్వాసములు నీ యంతరంగమును విడిచిపో లేదు.

అంబా—సఖీ! నీ వెఱుఁగవు. ఆ ప్రేమము రాధానాథుని యనంతప్రేమతోఁ గలిసిపోయినది.

విలా—(నవ్వి) అందువల్లనే నేను చెప్పుచున్నాను. రాధా నాథుఁడు నీ హృదయమునందలి యర్ధభాగమును మాత్రమే గైకొనుట కిష్టపడఁడు. నీ యల్ప హృదయమునందలి యర్ధ భాగము నా కృషికయువకుని, కిచ్చి శేషార్ధభాగమును రాధా శ్యాముఁడు గైకొనుటకై సమ్మతింపఁబోఁడు, అందులకు నిదర్శ నముగా విజయపాలుఁ డుదయపురము నుండి వ్రాసిన లేఖ నాకర్ణింపుము.

విలాసకుమారి విజయపాలుని యుత్తరము చదువ నారంభించెను. "మీ వారు మహారాణా నా విన్నప మంగీక రించెను. ఆతని కుమారుఁడగు సమరసింహునకు నూతన సన్యాసినియైన యంబర రాజకుమారి నిచ్చి వివాహము జరిగించుట కాజ్ఞయిచ్చెను. ఆమెను శీఘ్రముగాఁ దీసికొని వచ్చుటకై వరునిపక్షమువారు వరునితో నాథద్వారమునకు వచ్చెదరు. వారివెంట నేనును మహా సంరంభముతో ననేకు లను దీసికొనివచ్చెదను. ఆ కృషికయువకునిగూడఁ దీర్చికొని వచ్చెదనని రాజకుమారి కెఱిఁగింపుము. రాజకుమారి యాతనికి నొక పుష్పమాలికను సిద్ధముచేసికొని యుండుగాక!

ఇట్లు,

నల్లగొండ యను విజయపాలుఁడు"

అంబాలిక కన్నుల నీరునిండ రాధానాథునిమందిరము నవలోకించుచు "సఖి! నీవే చెప్పుము! త్రిలోకాధినాథుఁడైన

రాధానాథుని చరణదాసిని మర్త్యలోక రాజకుమారుఁ డెవ్వడైన ముట్టఁగలఁడా ?" అనియెను.

విలా—(నవ్వుచు) చెప్పనేమి ? ఇంకెన్నో నాళ్లులేదు, దాని కేమి ? రాజనందనీ ? యొకసారి సెలవిమ్ము—ఆగీతగోవింద సంగీతమును మఱియొక్కసారి పాడెదను వినుము.

అంబా—క్షమింపుము. సఖీ ! ఇక్కడకు వచ్చినది మొదలు నీ గీతగోవిందసంగీతమువలన నా యొడలు తాపమెత్తుచున్నది.

విలాసకుమారి నగు మొగముతో "సఖీ ! హే, కేశీమథనముదారం"—అని పాడఁదొడంగెను.

అంబాలిక కోపముతో నక్కడనుండి లేచి మందిరములోనికి వెడలిపోయెను.

తృతీయ ఖండము

1

నాథద్వారమున విలాసకుమారిని, అంబాలికను బాలకు లేనాఁడు చూచియుండిరో, ఆనాటికిఁ బదిసంవత్సరముల క్రిందట, వేసవికాలమునందొకనాఁడు పగలు రెండుజాముల వేళ యుదయపుర రాజ ప్రాసాదమున, మహారాణా జయసింహుని పట్టమహిషి కరుణావతీదేవి విషణ్ణవదనయై తల వాల్చి మంచముపైఁ గూరుచుండి యుండెను. కొన్నినాళ్ళనుండి యామెకు మనస్స్వాస్థ్యము లేదు. ఆమె కేకపుత్రుఁడైన యమరసింహుఁడు పద్రెండేడ్ల యీడుగల వాఁడు రెండుమాసముల క్రిందట జరిగిన "యాహేరియా" మహోత్సవమున వేటకుఁబోయి వచ్చినది మొదలు మనస్స్వస్థత చెడి మలినవదనుఁడై మతి లేక మసలుచుండెను. వేళకు సరిగా భోజనము చేయఁడు, ఎవ్వరితోడను మాటలాడఁడు; పిలిచినఁ బలుకఁడు. ఒకనాఁటి యర్ధరాత్రమున శయనమునుండి లేచి యొంటరిగాఁ బోయి రాజసముద్రసరోవరమునఁ గూరుచుండెను. రెండుమాసములనుండి రాజమహిషి రాజవైద్యుల నందఱను పిలిపించి యడుగు

చున్నను దనయుని చిత్తవికారమునకుఁ దగిన కారణము తెలియకయ్యెను.

చిన్నభార్య యగు కమలాదేవియుఁ గరుణావతీదేవి మంచమున కించుక దూరమున నిలువుటద్దమున కెదుటఁ గూరుచుండి తలదువ్వికొనుచు మెల్లఁగా బాడుకొనుచుండెను. ఆమె వెనుకఁ బరిచారిక యొకర్తు నిలిచియుండెను. ప్రజారాజ్య రాజవంశమునఁ బుట్టి కమలాదేవినిగూర్చి చరిత్రములయందు, "అభిమానముగల రాణి; గర్వముగల రాణి" యని నిర్దే శింపఁబడిన విషయము పాఠకు లెఱింగియుండవచ్చును. కమలా దేవి కేశవిన్యాసము గావించుకొని తాంబూలరాగరంజితాధర ప్రతిబింబము నద్దములోఁ జూచుకొనుచుఁ గరుణావతినిగూర్చి "అక్కా! నీ వెవ్వరిమాటను వినక నీకుఁ దోచినదెల్లఁ జేయుచుందువు గాని నా మాట విన్నచో నీ పాటి కన్నియుఁ జక్కఁబడియే యుండునుగదా!" అనియెను.

కరు—చెల్లెలా! ఏ మాట?

కమ—నామాట విన్నచోఁ జెప్పెదను. అక్కఱలేని వారికిఁ జెప్పి యరణ్యరోదనము చేయుట యెందులకు?

కరు—చెల్లెలా! వినకుందునా! అమరుఁడు నా కెట్టి కొమారుఁడో నీకు నట్టికొమారుఁడే—అతఁడు నా కడుపునఁ బుట్టెననుమాటయే గాని నీ తనయుఁడు గాఁడా?

కమ—నే నట్లే యనుకొనుచున్నాను. కాని, లోకు లట్లనుకొందురా! దానికేమి—నేఁజెప్పునది వినుము. ఇఁకఁ గాలహరణ మొనరింపక పిల్లవానికి శీఘ్రముగాఁ బెండ్లి చేసి

తీఱవలయును. ఒకనాఁడాతని బలవంతముగా నేనడుగఁ దాను రాజసముద్రతీరమునందొక సుందర బాలికను జూచితిననియు నాఁటి నుండియు మనస్స్వివిధముగా నున్నదనియుఁ జెప్పి యున్నాఁడు. కావున మనము శీఘ్రముగా నొకసౌందర్యవతిని బిడ్డకుఁ బెండ్లి గావించినచో నాతనికిఁ జిత్తస్థైర్యము గలుగఁ గలదు.

కరు—(ఆశ్చర్యముతో) పెండ్లివలననే స్వస్థత చేకూరినచో నింత యాలోచన యెందుకు ?

కమ—(అభిమానముతో లేచి నిలిచి) నేను చెప్పినది మీమనసునకు నచ్చదు. ఆసంగతి నేనుబాగుగ నెఱుఁగుదును.

కరు—చెల్లెలా ! కోపపడకుము. నీవు చెప్పినదే నేనును జెప్పుచున్నాను. వివాహమైనచో నారోగ్యము గలుగును. కాని, యాతఁడు రాజసముద్రతీరమునందుఁ జూచిన బాలిక నెక్కడఁ దేఁగలము ; ఆమె యెవ్వరో తెలిసికొనుట యెట్లు ?

కమ—అక్కా ! మీరిప్పుడే క్రొత్తగా నాకాశమునందుండి దిగివచ్చినట్లుగా మాటలాడుచున్నారు. ఆ బాలిక గానిచో లోకములో నిఁక సుందరబాలికలే లేరా ? ఉదయపుర మహారాణి వారి కుమారునకు, ఏలోపములేని సుందరవతి దొరకనే దొరకదా ? సేనాపతి విక్రమసింహునితనయ విలాస కుమారికంటె నందకత్తెను నే నెందును జూచియుండలేదు, నాతోడు. నామోము చూచియైనను విక్రమసింహుని కుమారిక నంగీకరించి మనబిడ్డకు వివాహము చేసితీరవలయును. మీరుగూడ నామెను జూచియే యుందురేమో ?

కరు—లేదు. నేనెప్పుడు నా బాలికను జూచియుండలేదు.

కమ—ఆహా! ఆమె సామాన్యబాలికయా! ఆమె సాక్షాద్వీణాపాణి యగు శారద. నే నొకసారి పుట్టినింటి కేఁగు నప్పుడు విక్రమసింహుఁడు నాతో వచ్చుచుఁ దన బిడ్డనుగూడ వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చెను. విశేషముగాఁ జెప్పనేల? అక్కా! మాఱుమాట చెప్పక నాకోరిక నెఱవేర్పుఁడు. విలాసకుమారిని మన యమరునకుఁ బెండ్లి గావింపుఁడు ఇట్లు గావించినచో నిఁక నీ జన్మమునం దెప్పుడును మీతోఁ గయ్యమాడను . మీ మాటను జవదాఁటను.

కరు—విక్రమసింహుని తనయను మన కుమారునకుఁ బెండ్లిచేయుటకు నా కేమియు నభ్యంతరములేదు. కాని, రాణా వారింత చిన్నవయసులోఁ దమ కుమారునకు వివాహము గావించుటకు సమ్మతింతురా?

కమ—ఆ భారము నాపైఁ బెట్టుడు. రాణావారంత గ్రుడ్డిగా నున్నారా!—బంగారువంటి బిడ్డదేహము నానాటికిఁ గృశించిపోవుచుండుటఁ జూడకయే యున్నారా? అంతమాత్ర మాలోచింప కున్నారా? పెండ్లియైనచో బిడ్డ కారోగ్యము గలుగఁ గలదని వారికిఁ దెలియదా?

కరుణావతిమనసులో "వారికట్టిబుద్ధిని బుట్టించుటకు నీవే తగినదానవు" అని యనుకొని, (ప్రకాశముగా) "సరియే; వారును సమ్మతింపవచ్చును. కాని, యమరుఁ డందుల కంగీకరించునా?" అనియెను.

కము—వలదు—అక్కా ! మీ కాళ్ళకు మ్రొక్కెను ఈ శుభకార్యమున కడ్డుపెట్టవలదు. నేనిప్పుడేపోయి మహారాణా వారికీ సమాచారము మనవిచేసి వారిసమ్మతిని బడసివచ్చెదను.

చంచలబుద్ధియు, సరళచిత్తయు, గర్వస్వభావయునగు రాణి తానుజెప్పినట్లు రాణాజయసింహు నొప్పించి శీఘ్రముగా శుభకార్యమాచరింపవలయునని యోచించి, వేగముగా జయ సింహుని శయన గృహమునకుఁ బోయి, బంగారుమంచముపై శయనించి నిద్రించుచున్న భర్తను తట్టి లేపి నిద్రాభంగము గావించెను.

2

అజమీరున కించుక దూరమునఁ గొండపై నొక పురాతనదుర్గ ముండెను—దాని కిప్పటికిని "అచలగడ" మనిపేరు. రాజపుత్ర సేనాపతియగు విక్రమసింహుడు కొంతసైన్యముతో నా దుర్గమున వాసము చేయుచుండెను. విక్రమసింహునకుఁ బదునొకండు వత్సరముల యీడుగల దేవయానను కొమార్తె తక్క మఱి సంతానములేదు. దేవయాన వస్త్రభూషణాదుల నలంకరించుటకు విశేష ప్రియము గలదగుటచేఁ దండ్రి యామెను విలాసకుమారి యని పిలుచుచుండెను. విక్రమసింహుని భార్య విలాసకుమారి పుట్టిన వత్సరమునందే స్వర్గస్థురాలయ్యెను. భార్య గతించిన పిమ్మట విక్రమసింహుఁడు మరల వివాహము గావించుకొనలేదు. అది మొదలు పదిసంవత్సరముల కాలము తనబిడ్డను విమువకుండ నాదరములతోడను ప్రేమతోడను బెంచుచుండెను. ఆమె తనపేరు విలాసకుమారి యన్ని

యుదివఱకుఁ బాలకులకుఁ జెప్పియున్నది. రాజపుత్రవీరులు తమ పుత్రులకు నభ్యసింపఁజేసెడివిద్య లన్నింటిని విక్రమసింహుఁడు విలాసకుమారికి నేర్పించెను. స్వయముగా సంస్కృతవిద్య నభ్యసింపఁజేసెను. శస్త్రవిద్యనుగూడ స్వయముగా నేర్పుటయే కాక సమయము వచ్చినప్పుడెల్ల నామెను యుద్ధరంగము నకును దీసికొని పోవుచుండెను.

సాయంకాలమున సైన్యాధిపతి సౌధమునఁ గూరుచుండి యుండెను. విలాసకుమారి తండ్రివెన్నున కానుకొని నిలుచుండి సువాసనతైలము నాతని నెరసిన తలవెండ్రుకలకురాచి దువ్వెనతోఁ జిక్కుఁ దీయుచుఁ "బంగ్రేంజేండ్ల బాలున కెంతటి సాహసము! ఆతఁడు పెద్దవాఁడైనచో నెట్టివీరుఁడగునో చెప్పఁజాలము" అనియెను.

విక్ర—(నవ్వి) బిడ్డా! నీ నోటినుండి యీ మాట లెన్నిసారులు వింటిని?

విలా—అప్పా! మాటిమాటికి నా కా బాలుఁడు జ్ఞప్తికి వచ్చుచున్నాఁడు. ఆ హోలియా మహోత్సవమున నీ ప్రాణముల నాతఁడు కాపాడినాఁడు. అందువల్లనే నా కాతనిపై నంతటి ప్రియము—అడివిపందితో నీవు పెనఁగులాడుచుండఁగా నీ చేతిలోని కత్తి జాఱిపడినప్పుడా బాలుఁడు కత్తిపట్టుకొని నీ కెదురుగా నిల్వఁబడనిచో నడవిపంది నీ పొట్టను జీల్చియుండదా అప్పా! ఆతని నొకసారి చూడవలయునని యున్నది.

విక్ర—తల్లీ! దాని కింతటివిచారించ నేల? ఈసారి రాణాను దర్శించుటకుఁ బోవునప్పుడు, కుమారామరసింహుని జూపించెదను. ఇదియేమే తల్లీ! నామోముపై నింతచెమురు జాఱుచున్నది.

విలాసకుమారి తెల్వి దెచ్చికొని తండ్రిమోముపైనున్న చెమురును దుడుచుచు "అప్పా! అయినచో బయలుదేఱ రాదా? ఈనాఁడే పోయి రాణాను జూతుము" అనియెను.

ఆసమయమునఁ బరిచారిక యొకర్తువచ్చి "రాజమహిషి కమలావతీదేవి దేవరయానను జూడవలయునని పరిచారికతోఁ బల్లకిని బంపి యుండెను" అనియెను. విలాసకుమారి యాశ్చర్యమునఁ దండ్రి నవలోకించి "రాజమహిషి నన్నుఁ జూచుటయెందులకు?" అని యడిగెను. వృద్ధసేనాపతి నవ్వుచు "నమరసింహునకు నిన్ను వివాహముచేయుదురని తోఁచు చున్న" దనియెను.

3

పరిచారిక పల్లకిని వెంటఁబెట్టుకొని కమలాదేవిమహాలు నకుఁ బోయెను. కమలాదేవి పరుగెత్తుకొని వచ్చి విలాసకుమారి నెత్తికొని మాటిమాటికి కామె మోమును ముద్దాడుచు "నీ విక్కడ కెందులకు వచ్చితివే బిడ్డా!" అని యడిగెను.

విలా—తామునన్నుఁ బిలిపించినారని—

కమ—నీవు నన్నెఱుఁగుదువా? నేనెవ్వరినో చెప్పకో ఘాతము!

విలాసకుమారి యామెయొడినుండి దిగి "మీరురాణి" అనియెను.

కమలాదేవి విలాసకుమారిని మరలఁ గౌఁగిలించుకొని ముద్దాడుచు "నీమాటలు నాచెవుల కెంతయింపుగా నున్నవి! నేను రాణినని నీకెట్లుదెలిసినది? నీవును రాణివయ్యెదవా? త్వరగాఁ జెప్పుము. రాణియగుట నీకిష్టమేనా?" అనియెను.

విలా—ఇష్టమున్నచో రాణి నయ్యెదనా?

కమ—నేను నిన్ను రాణిని జేసెదను. అదినీకుఁదెలియునా? వట్టిరాణి గాదు—రాణులపై రాణి—మహారాణి. ఆ సింహద్వారమువంకఁ దిరిగి చూడుము! అక్కడకుఁ బోవుచున్నవా రెవ్వరు? ఆతని నెప్పుడైనఁ జూచియుంటివా? త్వరగాఁజెప్పుము.

విలా—కుమార అమరసింహుఁడు.

కమ—నీ వెట్లెఱుఁగుదువు?

విలా—మాతండ్రిగారి వలన నాయనసంగతి చాల సారులు వినియున్నాను. ఆహేరియా మహోత్సవ దినమున మాతండ్రిగారి ప్రాణము లాయన కాపాడినారు.

కమ—నిన్నాతని కిచ్చి పెండ్లి చేసినచో నీవేమయ్యెదవో యెఱుంగుదువా?

కమలాదేవి జరగఁబోవుసంబంధమునుగూర్చి తెలియఁజేయఁబోఁగా, బాలిక దానిని గ్రహింపఁ జాలక రాణి తనను బరిహాసము చేయుచున్నదని భావించి సిగ్గుచేఁ గన్నుల నీరు పెట్టుకొనియెను,

కమ—అదేమీ! కన్నుల నీరుపెట్టుకొనుచున్నావు? రాణివయ్యెదవు. చందమామవంటి భర్తదొరుకుచున్నాఁడు, ఇఁక విచారమెందులకు? పదునాల్గుజన్మములు తపస్సు చేసినను అట్టి భర్త దొరకునా? అమరుఁడు నీవంకఁ దిరిగిచూడలేద నియా నీ కన్నుల నీరు గ్రమ్మినది? అందులకా యిది? పెండ్లి నాఁడు శుభదృష్టిసమయమున నాతఁడు నిన్నెంతటి ప్రేమతోఁ జూచునో నీకే తెలియును.

విలా—శుభదృష్టి యనఁగా నేమి రాణీ!

కమ—మరలనన్ను రాణీ యనుచున్నావా? ఇక్కడ నుండి నన్ను "అమ్మా!" యనిపిలువుము. రాఁబోవుపౌర్ణమ నాఁటిరాత్రిశుభదృష్టి యనఁగా నేమో నీవే తెలిసికొందువు నేనెంతయో ప్రయత్నించి నిన్నుఁ బిలిపించితిని. ఇటురమ్మ! నిన్ను మాయక్కగారి వద్దకుఁ దీసికొనిపోయెదను. నీచంద్రుని వంటిముఖమును, చుక్కలవంటిపండ్లను జూచినఁగాని యామె కుఁదెలియదు. అక్కగారివద్దకు వెళ్ళినవెంటనే యామెకు. నమస్కరింపుము. మఱవవలదు. మఱచినచో మహారాణి కోప గించుకొనును. మహారాణిగారిని దొడ్డమ్మయని పిలువుము. ఆ సంగతి మఱవకుము. నన్ను అమ్మ యని పిలువుము.

కమలాదేవి విలాసకుమారిచేయి పట్టుకొని పట్టమహిషి మహలునకుఁ దీసికొనిపోయెను.

4

పూర్ణిమారాత్రి—అచలగడమున నలు దెసల జనులు గుంపులుగూడి యుండిరి. అనేకులు వచ్చుచుఁ బోవుచుండిరి. విక్రమసింహుని తనయ దేవయాననిచ్చి మహారాణాజయసింహుని కొమారుఁడగు నమరసింహునకు నేఁడు వివాహము గావించెదరు. సాయంకాలమునందే మంగళవాద్యఘోషములు ప్రారంభము లయ్యెను. విశేష సంరంభముతో వరుని బంధువర్గము వారందఱును వివాహమండపమునకువచ్చిచేరిరి. రాత్రి రెండవజామునముహూర్త సమయమయ్యెను. రాజపుత్రసేనాపతి విక్రమసింహుఁడు రాజాధిరాజ కుమారునకుఁ గన్యాప్రదానము గావించుటకై యనుపమానానందముతోఁ దనతనయ నంకతలమునఁ గూరుచుండఁ బెట్టుకొనియెను. మహారాణాజయసింహుఁడును దనకొమారుని ముందుంచుకొని సుఖాసీనుఁడై యుండెను. సర్వేశ్వరమూర్తి యగుసాలగ్రామము నడుమనుంచి పురోహితుఁడు పవిత్రమంత్రములఁ బఠింపఁదొడంగెను. బాలిక మేలిముసుఁగునుండి తనభవిష్యజ్జీవనాధీశుఁడైన యమరుని ప్రవిమలముఖకాంతిని ప్రేమవికసితనయనములతోఁ జూచుచుండెను. బాలుఁడగునమరసింహుఁడు దనభవిష్యజ్జీవనసహచరివంకఁ జూడఁజొచ్చెను. అతనిముఖమున స్మృతిచిహ్నములు ప్రకటితము లగుచుండెను. వివాహమునకుముందే యాతనిమనసున ననేకసందేహములు పుట్టియుండెను—తనతండ్రి తనకుఁ బెండ్లి చేయుచున్నబాలిక రాజసముద్రతీరమునఁ దానుజూచిన లావణ్యమయియగు బాలికయై యుండదనియుఁ, దన పినతల్లి కమలాదేవి తనను సమాధానపఱచుటకై యసత్యము లాడి

యుండ వలయుననియుఁ, దానువివాహమున కంగీకరింప నను భయమున నసత్యప్రవాదముఁ బుట్టించి యుండవచ్చుననియుఁ, దాను సేనాపతి తనయను బెండ్లియాడుట కిచ్ఛగింపనను సందేహమున నమరసింహుఁడు రాజసముద్రతీరమునఁ జూచియున్న బాలిక విక్రమ సింహుని తనయయే యను నసత్యప్రవాదము ప్రజలలోఁ బుట్టించినను బుట్టించియుండవచ్చుననియు, నీవిధముగా ననేకములగు సందేహములు పరంపరలుగా నాతని మనసున బయలుదేఱెను. కాని, యా సందేహములన్నియుఁ దొలఁగి యాతనిమనస్సు నందలి స్ఫురణచిహ్నములు మోమునఁ దోఁచుచుండెను. అమరసింహుఁ డాబాలికను జూచెను. బాలికముఖమండలము మేలి ముసుఁగుచే నావృతమైయుండెను. కాని, యా మొకాంతిమయ శరీరము రాజసముద్రతీరమునఁజూచియున్న బాలికదేహమువలెనే సుందరలలిత సువర్ణలతను బోలియుండెను—అట్లే శరత్కాల శుభ్రసుధాంశుకిరణసదృశవర్ణము — అట్లే చంపకకోరకసమానాంగుళములు ; అట్లే తరుణారుణాబ్జసన్నిభచరణయుగళము ; పురోహితుఁడు మంత్రపఠనమును ముగించి వధూవరుల కరములను బట్టుకొని వారి నంతః పురమునకుఁ దీసికొనిపోయెను. శుభదృష్టి లగ్నసమయము సమీపించెను. రమణీమణులు వధూవరుల నొండొరులకున్ముఖులుగా నిల్పి మంత్రపూతములైన చీనిచీనాంబరముల నిరువురితలపై నునిచి, బాలిక మోముపై నున్న మేలిముసుగుఁగూడ్చి భార్యాభర్తలు చూచుకొనుఁడని పాడఁదొడఁగిరి. బాలిక యరచూపుతో వరునివదనమును జూచి

మోము వాల్చుకొనియెను. అమరుఁడు వధువుమోముఁ జూచి చకితుఁడై యించుక వెనుకకు జరిగి నిలుచుండెను; మరల నామె వదనము నొకసారి యాతఁడు తేఱిపాఱఁజూచెను. ఆకస్మికముగా ఘంటానాదమును, రమణీమణుల యానంద సంగీతకోలాహలధ్వనియు నణఁగిపోవునట్లమరుఁడు "ఇదేమి, ఈమె యామె కాదు!" అని బిగ్గరగాఁ గేకవైచెను.

"ఇదేమీ, ఇదేమీ! పెండ్లికొడుకు పాఱిపోవు చున్నాఁడు?"

అమరుఁడు వేవేగముగ నచ్చటినుండి యావలికిఁ బోవుచుండెను. ఆతనిఁ బట్టి నిలుపుట కనేకు లాతని వెనుకఁ బరుగెత్తుకొని వచ్చిరి. బాలుఁడు కత్తినెత్తి పట్టుకొని "జాగ్రత్త! ఎవ్వరును నన్ను ముట్టుకొనవలదు" అని గద్దించి పలికెను.

అమరసింహుఁ డీవలికివచ్చి గుఱ్ఱముపైనున్న రౌతును బడఁద్రోసి యాగుఱ్ఱము నెక్కి యుదయపురమువంకకు వేగముగాఁ బరుగెత్తించుకొనిపోయెను.

5

దినములు గడచినవి, మాసములు గడచినవి, వత్సరములు గడచినవి. కుమార అమరసింహుని చిత్తవికార మాదినమున నాదినము వృద్ధియగుచుండెను. రాణా జయసింహుఁడు కుమారునిపై మిక్కిలికోపించెను—అసంపూర్ణమైన వివాహమును సంపూర్ణము గావించుకొమ్మని కొమారున కాజ్ఞాపించెను

రాణి కరుణావతి తనబిడ్డ తండ్రియాజ్ఞ నతిక్రమించినవాఁడగు నేమోయని భయపడి కులపురోహితుని బిలిపించి జరిగిన సమాచారము లన్నియు నాతని కెఱింగించెను. పురోహితుఁడు మహారాణావద్దకుఁ బోయి యనేక శాస్త్రేతిహాసవచనముల నుదాహరణపూర్వకముగాఁ జెప్పుచు "బాలుఁడు వయసు వచ్చినపిమ్మటఁ దనంతటతానే వివాహము సంపూర్తిగావించు కొని భార్యను బరిగ్రహింపవచ్చును. మీవారు రాజవంశము నందుఁ బుట్టినవారిలో నెవ్వరైన నెప్పుడైన ధర్మపత్నిని బరిత్య జించినవా రున్నారా ?" అని చెప్పెను.

ఒకనాఁడు పట్టమహిషి యగు కరుణావతి యొంటిగఁ గూరుచుండి విచారించుచుండెను. కమలాదేవి యామెదగ్గఱకు వచ్చి "ఇప్పుడైనను నేనుజెప్పినట్లు వినినచో మరల విచారింప నక్కఱలేదు. నామాట వినరాదా ?" యనియెను.

కరు—(విసుఁగుతో) మరల ననఁగా నేమి ?

కమ—విలాసకుమారిని దండ్రియింటిలోనుండి తీసికొని వచ్చి కొన్నినాళ్లు మనయింట నుంచుకొనవలయును. అందు వలన నైన నమరునిచిత్తము తిరుగునేమో ? నేను జెప్పునది మీకు నచ్చుటలేదు కాఁబోలును.

కరు—నీమాట వినుటచేతనే తుద కిట్లయినది.

అభిమానినియగు కమలాదేవి రోషగర్వములతో "నా మాట వినుటచే నిట్లైనదా ? మీ రమరునకుఁ దల్లియు, నేను బగదానను నైతినా ? తెలిసినది, కావలయుననియే నేను

మీచే నిట్టి చెడ్డకార్యమును జేయించితినిగా! ఆ త్రిలోకసుం దరిని మీ కుమారుఁడు మెచ్చుకొనఁడని నేను కలఁగంటినా? వ్రేళులు లెక్కపెట్టుట నాకేమి తెలియును. నే నేమైన జ్యోతిష మెఱుఁగుదునా!" అనియెను.

కరు—జరుగవలసిన దేమియో జరిగియేపోయినది. ఇఁక మీ యాలోచనములతోఁ గార్యమేమున్నది?

కమ—(కన్నీరునించుచు) ఆమాట నిజమే. మీరు తొమ్మిదినెలలు మోసి యాతనిఁ గడుపారఁ గన్నవారు. మీరే యాతనికిఁ దల్లి. మేమందఱ మాతనికిఁ బరాయివారమే. నేను మందభాగ్యురాలను. బిడ్డలులేని గొడ్డుదానను. నామాట వినువారెవ్వరు? ఇఁక నిక్కడనుండుట నాకిష్టములేదు. ఉండ జాలను—ఉండియుఁ బ్రయోజనము లేదు. ఇప్పుడే రాణావారి కెఱిఁగించి నా పుట్టినింటికిఁ బోయెదను. నన్నుఁ బంపి వేయుఁడు. ఉన్నవారి నుండనిమ్ము. నేనుండుట భూమికి భారము. ఇదంతయు నా పురాకృతకర్మము! నా నుదుట సుఖము వ్రాయలేదు. నవ్వువారియెదుట జాఱిపడ్డట్లయినది నా యదృష్టము!

ఇట్లనుకొనుచు సంతతధారగాఁ గన్నీరుగార్చుచుఁ గమలాదేవి రాణాయొద్దకు వెడలిపోయెను. అక్కడ జయసిం హునకును గమలాదేవికిని జరిగినసంభాషణము మనకు వినఁ బడలేదు. ఏమి జరిగెనో మనకుఁ దెలియదు. కాని, మఱు నాఁడే ప్రభాతసమయమున మహారాణా జయసింహుఁడు రాజ్యభారము మంత్రులపై బెట్టి కమలాదేవితో జయసముద్ర

మునొద్దనున్న యేకాంత ప్రమోద భవనమునకు వెడలి పోయెను. రాజపుత్ర సేనాపతి విక్రమసింహుని తనయకును యువరాజగు నమరసింహునకును జరిగినవివాహము సాంగము గాకుండ నడుమ నాఁగిపోయిన సమాచారము దేశమందంత టను వ్యాపించెను. దానితోపాటు విలాసకుమారి నిరుపమాన రూపలావణ్య విశేషములును లోకప్రసిద్ధి నొందెను. యవన సేనాపతి యఫ్‌జుల్‌ఖానుఁ డీజనప్రవాదమునందలి సత్యముఁ దెలిసికొను కుతూహలముతో విక్రమసింహుని దర్శించునెప మున నొకనాఁ డచలగడమునకు వచ్చి విలాసకుమారిని జూచెను. విలాసకుమారి వయస్సప్పుడు పదునాలుగువత్సర ములు. ఆ యనాఘ్రాతపుష్పము నాఘ్రాణించుటకై యాతని హృదయము పరితపింపఁజొచ్చెను.

6

కొన్నినాళ్లైన పిమ్మట నొకనాఁటిరాత్రి విలాసకుమారి తండ్రిగదిలోఁ బరుండి యుండెను. ఆకస్మికముగా విశేష కోలా హలధ్వని లామెకు వినవచ్చెను. ఆ బాలిక లేచి చూచుసరికి నలుదెసలను ముసల్మానులు శస్త్రపాణులై చుట్టు ముట్టి యుండిరి. ఆమె తండ్రి శయ్యదగ్గఱకుఁబోయి చూచెను. ముస ల్మానుఁ డొక్కఁడు రక్తసిక్తమగు కత్తితో నిలిచియుండెను. ఆ పాపిష్ఠి సేనాపతి అఫ్‌జులు నిద్రించుచున్న విక్రమసింహుని వక్షమును కత్తితోఁ బొడిచెను. విలాసకుమారి మూర్ఛితయై నేలపైఁ బడిపోయెను. ఆ సేనాపతి మూర్ఛితయై పడియున్న విలాసకుమారి నెత్తికొనిపోవుటకై వచ్చుచు గట్టిగా నవ్వెను. మర్గమునందున్న స్వల్పసంఖ్యాకులగు సైనికు లాచప్పుడు విని

మేడమీఁదికిఁ బరువెత్తుకొనివచ్చి ముసల్మానులు పైకెక్కి యున్న ద్వారమున కడ్డముగా నిలిచియుండిరి. అఫ్జుల్‌ఖాను భయాకులితచిత్తుఁడై మోముద్రిప్పి చూచుసరికి, కౌపీనధారి యగు నొకఫకీరు భయంకర మూర్తిని దాల్చి యెదుట నిల్వఁ బడియుండెను. అతని దక్షిణ హస్తమున సునిశిత కరవాలము మెఱసిపోవుచుండెను - విశాలములగు కన్నులనుండి యగ్ని కురియుచుండెను. బొమముడిపాటుచే ముడివడియున్న యాతని మోమున జడలగుంపులు దిగజాఱుచుండెను. ఆతని విశాల వక్షమునఁ దెల్లని గడ్డము ప్రేలాడుచుండెను. ఫకీరఫ్జులును తలవంచి పట్టుకొని కత్తిపై కెత్తి "పాపీ! నాచేతఁ జచ్చుట నీకుఁ దగిన దండనముగాదు—పాఱిపొమ్ము" అని గర్జించి పలికెను.

అఫ్జుల్‌ఖా నూపిరి బిగబట్టుకొని పాఱిపోయెను. ఆతని యనుచరు లా భయంకరమూర్తియగు ఫకీరునిఁగాంచి యక్కడ నిలువక దిక్కుదిక్కులకుఁ బరుగెత్తుకొనిపోయిరి. దుర్గసైనికులు "పోదువుఁడు ; చంపుఁడు" అని కేకలువైచుచు వారిని వెన్నంటి పరువిడసాగిరి.

ఫకీరు శయ్యపైనున్న విక్రమసింహుని దేహమును జూచెను. ప్రాణములు సంపూర్ణముగా దేహమును విడిచి పోయెను. అప్పు డాతఁడు మూర్ఛపడియున్న విలాసకుమారి నెత్తికొని యటనుంచి వెడలిపోయెను. కొంచెముదూర మేఁగిన పిమ్మట బాలిక మేలుకని "మా తండ్రి యెక్కడ" యని యడిగెను. ఫకీరు కరుణాస్వరముతో "బిడ్డా! నేఁటినుండి నేనే నీ తండ్రిని" అనియెను.

7

దినములపై దినములు జరిగిపోయెను. వత్సరములపై వత్సరములు వెడలిపోయెను. రాణా జయసింహుఁడు కమలాదేవితో జయసముద్ర ప్రమోదభవనమునందే వాసము చేయుచుండెను. స్వల్పకాలమునందే రాఠోరు సేనాపతియగు దుర్గదాసుని భేరీధ్వానము రాజస్థానమునం దంతటఁ బ్రతిధ్వనించెను. రాజపుత్ర రాజులంద ఱొక్కరొక్కరుగా వచ్చి యారావళీపర్వతము నెక్కి దుర్గాదాసు నాలింగనము చేసికొనిరి. సమగ్ర భారత వర్షమున కధీశ్వరుండును, రాజకుల శ్రేష్ఠుండు నగు మీవారు రాణామాత్రము మాతృమందిరమునకు వచ్చి, యీ మహావ్రతమున దీక్షితుఁడు గాలేదు. అచ్చటికిఁ జేరియున్న రాజపుత్ర వీరులందఱు గోలబెట్టుచు మహారాణాయొద్దకు విన్నపమంపుకొనిరి. కాని, వారి రోదనము లా దుర్దినములలో రాణాచెవుల కెక్కలేదు. రాజపుత్రవీరులందఱు నా కారణమును దెలిసికొనఁగోరి రాజపుత్రమహిషియైన కరుణావతీదేవి వద్దకు—జయపురసౌధమునకు దూతనంపికొనిరి. దూతవలన సమాచారమంతయు విని కరుణావతీదేవి హృదయము కరఁగి పోయెను. దూత వెడలిపోయిన పిమ్మటఁ గరుణావతి కుమారునిఁ బిలిచి కన్నీరు గార్చుచ "హా! వత్సా! అమరా! బాప్పారాయల వంశమునకు నేఁడు వచ్చియున్న కళంకమును బోఁగొట్టువా రెవ్వరు?" అనెను.

అమ—తల్లీ! ఆజ్ఞయైనచో దాసుఁడు పుణ్యప్రదమగు నీ యుద్ధమునందు ప్రాణము లర్పించి యీ మీవారు గౌరవము నిలువఁబెట్టఁగలఁడు.

కరు—బిడ్డా! నిన్నొంటిగా నంతదూర మెట్లు పంపఁగలను?

అమ—తల్లీ! ఒంటరిగా నెందులకు? సైన్యమంతయుఁ జాలదినములనుండి యవసరక్తపానమునకై యాత్రపడుచున్నది; ఇంగితమాత్రమున జరుగనున్న పుణ్యామయమగు నీ మహాయుద్ధమున దుమికి నిరుపమాన శౌర్యవీర్య పరాక్రమములు చూపి ప్రపంచమునంతను నాశ్చర్యపెట్టఁగలదు.

కరు—(గర్వ సంభ్రమములతో నిట్టూర్పు విడిచి) వత్సా! రాజాజ్ఞ లేనిదే సైన్యమును యుద్ధమునకుఁ గొంపోయినచో మహారాణాకును, కమలాదేవికిని గోప మినుమడింపదా?

అమ—(చేతులు జోడించుకొని) తల్లీ! అయినచో నా కాజ్ఞయిమ్ము. నే నొక్కఁడనే పోయి వచ్చెదను.

కరుణాదేవి కన్నీరు నించుచు "భగవానుఁడా! మీవారు మహారాణా కుమారుఁ డిప్పుడు యవనయుద్ధమున కసహాయుఁడై పోవలసి వచ్చినదా" యనుకొని తనయునిఁ జూచి "వత్సా! ఆలసించినఁ బ్రయోజనములేదు. ఈ రాజకుమార వేషమును వేసికొనుము" అని చెప్పెను.

ఆ వీరమాత కన్నీరు చెఱఁగుచేఁ దుడుచుకొనుచుఁ దన చేతులతోడనే కుమారునకుఁ గృషిక వేషము వేసి "వత్సా! బయలుదేఱుము. నిన్నాశీర్వదించుచున్నాను—ఈ సురాసుర యుద్ధమున నీ క్షత్రియ శౌర్యమునుజూపి భూమిని బ్రకాశింపఁ

జేయుము. అనాథనాథుఁడగు జగన్నాథునికరుణచే నీవు ప్రాణములతో నున్న యెడల నొక సంవత్సరమైనపిమ్మటఁ దిరిగి వచ్చి నన్నుఁ జూడుము” అనియెను. కృషికవేషధారియు, రాజాధిరాజ కుమారుఁడు నగు సమరసింహుఁడు జననీ చరణ కమలములకుఁ సాష్టాంగ నమస్కార మొనరించి యామె పాదధూళి శిరమున ధరించి యొకగుఱ్ఱమును, ఒకక త్తిని మాత్రము తీసికొని రాజ ప్రాసాదము విడిచిపోయెను.

అకటా! ఇప్పు డాదినము లెక్కడకుఁ బోయినవి. ఇప్పు డాకాలపు సత్యచరిత్రము నాఖ్యాయికారూపమున వ్రాసినను నది యసంభవమనియు, హాస్యజనక మనియు నెంచఁగల దినములు వచ్చినవి. హా విధీ! భారతభూమి నీ స్థితికిఁ దేవచ్చునా?

చతుర్ధ ఖండము

1

మహారాణా జయసింహుఁడు తన విశ్రాంతిభవనమున నుచితాసనమునఁ గూర్చుండియుండెను. ఎదుటి దంతపుమంచముపై విజయపాలుఁడు గూరుచుండియుండెను. విజయపాలుఁడు దూరపు సంబంధమున రాణాజయసింహునకుఁ జెల్లెలి పెనిమిటి యైయుండెను.

రాణా—నీవు చెప్పిన దంతయుఁ దెలిసినది. కాని, మొదటివివాహము పూర్తిగాకుండ మఱియొక వివాహముఁ జేయుట శాస్త్రసమ్మతము గాదు.

విజ—(నవ్వి) మన్నించినచోఁ దమ్ముల నొకసంగతి యడుగఁదలఁచితిని.

రాణా—ఏమో చెప్పుము.

విజ—మహారాణావారికి శాస్త్రములపై నింతటి యచల భక్తి పుట్టి యెన్నినాళ్లైనది?

రాణా—ఏమీ?

విజ—పిల్లి కన్నులు మూసికొని పాలు ద్రావునుగాదా ! కరుణావతీదేవి యనుజ్ఞలేకయే కమలాదేవిని భుజములపై నెక్కించుకొనుటకు శాస్త్రము సమ్మతించినది గాదా ? బాలుండైన కుమారునిపైఁ గోపించి యేమువర్షములకాల మజ్ఞాతవాసమునందుండి కమలాదేవిని దక్క యే నర ప్రాణిమోమును జూడకుండుటకు శాస్త్ర మంగీకరించినది గాదా ?

ఇట్లు చెప్పి ప్రత్యుత్తరము నపేక్షింపకయే విజయపాలుఁడక్కడనుండి వెడలిపోయెను. గది కవ్వాలద్వార పార్శ్వమున " రాఁగూడదా, అక్కా ! నేనుగూడ నుండఁగా భయమేమి!" అనుమాటలు వినఁబడియెను.

కమలాదేవి కరుణావతి చేయిపట్టుకొని లోపలికి వచ్చి రాణావంకఁ జూచి " మహారాజా ! ఇంతలో నెంతయో జరిగినది. నాకేమియుఁ దెలియదుగదా ! (కరుణావతివంకఁజూచి) నీవు చెప్పరాదా అక్కా ? " అనియెను.

రాణా—దేవీ ! విజయపాలునివలన నంతయు వింటిని.

కమ—ఆసంగతి వింటిమి. కాని, దాని కుపాయ మేమాలోచించితిరి ?

రాణా—దేని కుపాయము ?

కమ—దేనికా ? దేనికో మీరింతవఱకు నెఱుఁగనే యెఱుఁగరా ?—అక్కా ! వింటిరా ? మీ రాయనను జాల దొడ్డవారని చెప్పుచుందురు. వారిబుద్ధి మొదట నెట్లున్నదో యిప్పటికి నట్లేయున్నది—మహారాజా ! తమ్ము యుంతరంగ

మునఁ బ్రేమయనుమాటయే లేదా? మనబిడ్డ యమరుఁడు సంవత్సరకాలమునం దనుభవించినకష్టములు చెప్పినఁ దీఱునా? ఇంతకాల మైనపిమ్మటఁ జేయిజాఱిపోయినరత్నము దొరికిన పిమ్మట నాతని యాశను దీర్పఁగూడదా?—అక్కగారు చెప్పినట్లే బ్రహ్మ మగవారి మనస్సును గఠినశిలతో నిర్మించి నాఁడు గాఁబోలును! దానికేమి లెండు! మీకు ఖండితముగా జెప్పుచున్నాను—సాధ్యమైనంత వేగముగా నమరున కంబర రాజకుమారి యంబాలిక నిచ్చి పెండ్లిచేయుట మంచిది.

రాణా—అయినచో, ఒకవివాహము సొంతము గాకుండ మఱియొక వివాహమునకుఁ బ్రయత్నముచేయుట మీకిష్ట మగునా?

కమ—అది నా యపరాధము. నేను బలవంతముగా విక్రమసింహునికొమార్తెను దెచ్చి పెండ్లిచేసితిని. అప్పుడమరుఁడు రాజసముద్ర తటాకతీరమున నంబర రాజనందినిని జూచి ప్రేమించె నని యీ మందబుద్ధి యేమెఱుంగును? అయ్యో! బుద్ధిహీనురాల నగునేను మిమ్ము బలవంతపఱచి కమలమీరునకుఁ గొనిపోకున్నచో మనబిడ్డ యమరుఁడు దరిద్రునివలెఁ గృషిక వేషమున ససహాయుఁడై యవనయుద్ధమునకుఁబోయి యుండునే? (అని చెప్పుచుఁ గన్నీరుగార్చుచుఁ గమలాదేవి రాణాచేయి పట్టుకొని) "అక్కగారు నా యపరాధములు మన్నించినారు. మహారాజా! యిప్పుడు మా యిరువురి కోరికను దీర్పవలయును. అమరునిమనసు బాగుపడినపిమ్మట నాతఁడు విలాసకుమారిని గూడఁ దనయొండకుఁ దెచ్చుకొనును—కాదా, అక్కా! మీరు చెప్పఁడు!" అనియెను,

రాజు కరుణావతీదేవిని జూచుచు "జయపుర రాజకుమారిని దెచ్చి యమరున కిచ్చి మరల వివాహము గావించుట నీకును సమ్మతమేగద!" అని యడిగెను.

రాజ్ఞి ముసిముసి నగవుతోఁ గమలాదేవిని జూచి "మహారాజా! ఒకధర్మపత్ని యుండఁగా మరల దారపరిగ్రహణము సేయుట యీ రాజవంశమునకుఁ గ్రొత్తగాదు. తామీపద్ధతి నిందనీయమని మొట్టమొదట ననుకొనలేదు" అనియెను.

రాజు ప్రతిభుఁడయ్యు గంభీరభావము నహించి "మీయందఱ కేదిసమ్మతమో యట్లు గావించుటకు నా యభ్యంతరము లేదు" అనియెను.

కమ—అక్కా! నా మనసులోని కోరిక లన్నియు మహారాజుగారికి విన్నవింపనా?

కరు—స్పష్టముగా విన్నవింపుము.

కమ—సావధానమనస్కురాలవై వినవలయును. మహారాజా! మీరట్లు మనసిచ్చి వినకున్నచో నవమానపడుటకంటె నూరకుండుట మేలు. అంగీకరింతుమని సెలవిచ్చినచో విన్నవించుకొందును.

రాజా—ఇంతవఱకు నేను నీకోరిక లేవి నెరవేర్పలేదు?

కమ—మహారాజా! ఈ వివాహము విశేషమహోత్సవముతో జరిగింపవలయును. రాజస్థానమునం దింతటి వివాహమహోత్సవము నెవ్వరు నెప్పుడుఁ జేసియుండఁగూడదు.

చూచి యుండఁగూడదు. అమరుని బీదరైతునిజేసి యవన యుద్ధమునకుఁ బంపినదుఃఖము నివారణ మగుటకు నా యిష్ట ప్రకార మనేక మహోత్సవములు సమారంభమున జరుప వలయును. రాజస్థానము నందలి సకల రాజపుత్రులకును—రాజపరివారమునకును లగ్న పత్రికల నంపవలయును. ఎల్లరను బిలువనంపవలయును.

రాణా—మంచిది. మఱి యేమి కావలయు!

కమ—అయిదువందల యేనుఁగులతోను, బదివేల గుఱ్ఱములతోను, అసంఖ్యజనసమూహముతోను "వరయాత్ర"కు బయలుదేఱ వలయును. మా పుట్టినింటనుండి "దిగ్గజ" మను పట్టపుటేనుఁగును "దానవదమన" మను రాజాశ్వమును దెప్పింప వలయును. ఈ యేనుఁగు లన్నియు, గుఱ్ఱములన్నియు ముత్యాల హారములతోడను, వజ్రాలభూషణములతోడను నలంకరింపఁబడవలయును.

రాణా—దేవీ! ఇప్పుడు రాజస్థానమునందు యవన దండ యాత్రలచే మనకు మిగిలియున్న భాగ్యము గుఱ్ఱములు, నేనుఁగులుగాక మఱేమి గలదు? కాని, ముత్యములును, వజ్రములు నెక్కడనుండి తేఁగలము?

కమ—(గర్వముతో లేచి నిలిచి) ఏమనుచున్నారు? ఎక్కడనుండి తేఁగలమనియా; మహారాణావంశమున జన్మించితిరి గాని, బీదవంశమునఁ బుట్టలేదే! ఇందుకొఱకే—ఇట్టియవమానము సహింపలేకయే యిప్పుడు మీయొద్ద నాగోరికలు తెలిపుచ్చనే లేను,

పట్టమహిషి కరుణావతీదేవి, కమలాదేవి చేయిపట్టుకొని యామెచెవిలో నేమియో చెప్పెను. కమలాదేవి రాణా యొద్దకుఁబోయి కూరుచుండి మరల నిట్లనియెను. "అక్కా! బాగుగాఁ జెప్పితిరి. తొందర చేయుటవలనఁ బ్రయోజన మేమి? దాని కేమి-మహారాజా! మా పుట్టినింటినుండి దిగ్గజ మును, దానవదమన తురంగమును దెప్పించెదను. వానికై నను ముక్తామణిహారము నలంకరింప నగునా?

రాణా—కావచ్చును.

కమ—నాథద్వార గోపురమునకుఁ బసిఁడికుండ నెత్తింప వలయును. అసురు నమూల్య వజ్రఖచిత భూషణాంబరములచే నలంకరించి వివాహమునకుఁ దర్లి వెళ్ళవలయును. చాల దిన ములనుండి నాకొక కోరిక గలదు. అదియును జెప్పెదను.

రాణా—ఏమియో చెప్పుము.

కరు—పూర్వకాలమున, మా పితృవంశమున రాజ కిరీ టములఁ బ్రకాశించెడి లోకదుర్లభమైన "కోహినూ" రను మహారత్నమును యవనులనుండి మరలఁ దెచ్చియిచ్చెదమని తాము వాగ్దానము చేసియుంటిరిగదా! మీరారత్నముఁ గళ్యాణమహోత్సవమునకు ముందుగాఁ దెప్పించినచోఁ బెండ్లి కుమారుఁడైన యమరుని లలాటమున దాని నలంకరింప నగును.

రాణాజయసింహుఁ డెట్టిప్రత్యుత్తరము నీయక నిట్టూర్పు విడిచెను. కరుణావతీదేవి కమలాదేవి చెవిలో మరల నేమియో యేకాంతమాడెను. కమలాదేవి మరల నిట్లనియెను. "ప్రస్తుత మది యొకవిధముగా నసంభవమే యగునని నే నెఱుంగుదును.

కాని, మనమింతటి యుల్లాసముతోఁ జేయుచున్న మహోత్స వమునందు, అమరుని లలాటమునఁ గోహినూరు నలంకరించి నచో మా కోరిక ఫలించును. ఆ మాట యటుంచుఁడు. మహా రాజా! నల్లగొండ తమతో నంతసేపటివఱకు నేమేమి మాటలాడెను?"

గడివెలుపల గవాక్షపార్శ్వమునుండి యెవ్వరో గట్టిగా నవ్వి "అమరుఁడు నిజముగా రాజకుమారుఁడో, కాక కృషిక కుమారుఁడో తగిన దృష్టాంతములఁ జూపవలయు నని నల్ల గొండ యడుగుచున్నాఁడు" అని చెప్పినట్లయ్యెను.

2

నాథద్వారము నందు జరుగఁబోవు వివాహమునకు వరుని పక్షమువారు తర్లి వెళ్లుసమయమయ్యెను. రాణా జయ సింహుఁడు చెప్పినట్లు యవనదండయాత్రలచే నణఁగఁ ద్రొక్కఁ బడిన రాజస్థానమునకు మిగిలియున్న మహాభాగ్యము గుఱ్ఱ ములు నేనుఁగులు మాత్రమే, నేఁటికి రెండువందల సంవత్స రములు జరగిపోయినను, సర్వస్వమును బోయి వట్టిదై యున్న రాజపుత్ర స్థానమునందు, లోపించియున్న గౌరవ భస్మావ శేషమున, నారిపోయిన నిప్పుబొగ్గులవలె గుఱ్ఱములు నేనుఁగులు మాత్రము విశేషముగాఁ గనఁబడుచుండెను.

కమలాదేవి యాజ్ఞాప్రకారము నిమిషములోఁ దేజో గర్వ శీలములు, రణకుశలములు, సుందరములు నగు పదివేల గుఱ్ఱములు హేషారవములతో నృత్యములుసేయుచు వచ్చి రాజప్రసాదప్రాంగణమునందు వరుసలు దీరి నిలుచుండెను. వాని వెనుక మహోన్నతములును, మహా బలాన్వితములు నగు నేనూఱేనుఁగులు గంభీరగమనములతో వచ్చి ప్రాసాద నిమ్న భాగమున నిలుచుండెను. కమలాదేవి కోరికప్రకార ముగా నామె పుట్టినిల్లగు ప్రమూరాజ్యరాజ భవనమునుండి "దానవదమన" మను రాజాశ్వమును, "దిగ్గజ" మను పట్టపుటేనుఁగును గూడ వచ్చి యుండెను. నిరుపమాన తేజ స్ఫూర్తులుగల "దానవదమనము" ముక్తామణిగణాలంకృతమై నృత్యము చేయుచు వచ్చి ప్రాంగణమునకు ముందటిభాగమున నిలిచెను. దానితో, గంభీరమూర్తియగు "దిగ్గజము" నాల్గు వైపులకుఁ దుండమును ద్రిప్పికొనుచు వజ్ర భూషణకాంతులఁ బ్రసరింపఁజేయుచు రాజగాంభీర్యముతో ముందటికివచ్చి నిలిచెను.

కమలాదేవి ప్రహర్షనయనములతోఁ బ్రాంగణముల వంకఁ జూచి పిమ్మట నమసింహునకు వరాలంకారములఁ గై సేయ వలయు నని యాతనిఁ దెచ్చి కూరుచుండఁబెట్టి పట్ట మహిషికి రమ్మని వర్తమానముంపెను.

రాజమహిషి కరుణావతీదేవి యీ యానందమహోత్సవ సమయమునఁ దనగదిలో నొంటరిగాఁ గూరుచుండి విషణ్ణవదన

ముతో నొక యుత్తరమును జదువుచుండెను. వెనుకటి రాత్రి నాథద్వారమునుండి పరిచారికయొకర్తు లేఖ నొకటిఁ దెచ్చి యిచ్చెను. రాజమహిషి యించుకసేపు చింతాక్రాంతయై యుండి క్రమ్మఱ లేఖను విప్పి యిట్లు చదువఁదొడంగెను.

" రాజరాజేశ్వరీ! తనపుత్రుఁడు కుమారామరసింహుఁడొక సన్యాసినిని బెండ్లియాడుననియు, అతిశీఘ్రముగా మహాసంరంభముతో నాథద్వారమునకు వచ్చుచున్నాఁడనియు విని యున్నాను. ఆజన్మదుఃఖిని యగు నీయంబర రాజకుమారి యంబాలిక రాధాశ్యాముని చరణము లాశ్రయించిన నాఁడీ పవిత్రాశ్రమముపై మనుష్యుల కధికారముండు నని స్వప్నమునందును దలంపలేదు. రాజాధిరాజగు జయసింహుఁడు దయాధర్మములకు జలాంజలి యిచ్చి స్వయముగా వచ్చిఁ సర్వసంగపరిత్యాగినియై యున్న యీ సన్యాసినిని రాధానాధుని చరణములనుండి బలవంతముగా నపహరించుకొని పాఱిపోవుటకు సంకల్పించుకొనె నని విని యాశ్చర్య మొందుచున్నాను. ఈ జగన్నాథునకు దాసియైనయామె పరనాధుని దలయెత్తియైనఁ జూడఁగలదా? కాని, మీరు మహారాణాను నిష్ఠురమును. బాపమయమునగు నీ దురభి సందినుండి తప్పింపఁజాలరా? అట్లు చేయఁజాలనిచో వరాలంకారుఁడై మహాసంరంభముతో నాథద్వారమునకు వచ్చు మీతనయుఁడు రాధాశ్యాముని చరణకమలముల యందుఁ బ్రాణముల నర్పించిన సన్యాసిని యగు నంబాలికను జూడఁగలఁడని నిశ్చయముగఁ దెలిసికొనవలయును. తల్లిదండ్రులు లేని నిస్సహాయురాలగు నంబర

రాజకుమారిక ప్రాణములను గాపాడుటకు మీకిష్టమున్నచో నిపుడైన మహారాజును వివాహ ప్రయత్నమునుండి నివృత్తునిఁ జేయవలయుననుటయే నాభిక్ష. "ఇట్లు సన్యాసిని, అంబాలిక."

కరుణావతీదేవి యాలేఖను జదివి హతాశయు, మర్మాహత హృదయయునై చింతించుచున్న సమయమున ద్వారముఁ దెఱచుకొని కమలాదేవి గదిలోనికి వచ్చెను. ఆమె యాశ్చర్యముతోఁ గరుణాదేవి మోముఁ దిలకించి " అక్కా! వ్రాయుటకును జమవుటకు నిదియా సమయము? అమరునకు వరాలంకారము నిమిత్తము మాపుట్టినింటినుండి తెప్పించిన సొగసైన దుస్తులను మీకుఁ జూపింపలేదు. చూచుట కిష్టమున్నచో వేగముగా నావెంట రండు! " అనియెను.

కమలాదేవి ప్రత్యుత్తరమున కవకాశ మీయక బలవంతముగాఁ గరుణావతి చీర చెఱఁగును బట్టుకొని, తనగది సమీపమునం దున్న పుష్పోద్యానమునకు బలవంతముగఁ దీసికొని పోయెను. అచ్చట ననేకాంగనలు అమరునిచుట్టు నిలిచి యుండిరి. కమలాదేవి నవ్వుచు ననుపమానందముతో స్వయముగ నిరుపమానాఘ్యర్ఘ రత్న శోభితములగు నూపురములను గుమారునకుఁ దొడిగి, వజ్రఖచితమగు తురాయిగల యుష్ణీషమును దలయందుంచి రమణీమండలమును సంబోధించి " మీరందఱు చెప్పవాల్పిక చూడుఁడు. భువన మోహనుఁ డగునిట్టి పెండ్లికుమారుఁని లోకమునం దెచ్చటనైనఁ జూచ్తి

యున్నారా ? నేను మొదటఁ జెప్పినట్లుగా నంబరరాజకుమారి యిట్టివరునిఁ బడయుట కెన్నియో జన్మముల నెంతయో తప మాచరించెననుట నిజమో కల్లయో యోజించి చెప్పుఁడు ! కాని, యొక్క విషయమున మాత్రము దైవము నా యాసను దీర్చలేదు. ఈనాఁడిట్టి సుఖసంతోషమునందు మాతండ్రి వంశమునకు గౌరవ ధనమైన "కోహినూరు" రత్నము నా బిడ్డని కలంకరింపఁగల్గినచో నా యాశయంతయుఁ బూర్తియై యుండును" అనియెను.

కుమారామరసింహుఁడు దలవంచుకొని లజ్జతోఁ "తల్లీ ! 'కోహినూరు' రత్నమును దెచ్చి మీ కోరికను దీర్చెదను." అనెను.

3

కాళిందీనదీతీరమున ముసల్మాను మందిరమున వృద్ధ ఫకీరు నేలపైఁ గూర్చుండియుండెను. అతని యెదుట నొక కంబళముపై దుర్గాదాసు కూరుచుండి యుండెను. దుర్గాదాసుని కెంపువాఱిన కన్నులనుండి యశ్రుధారలు గురియు చుండెను. దుర్గాదాసు కన్నీరు దుడిచికొని ఫకీరుని ముఖమండలమును జూచుచుఁ జేతులు జోడించుకొని, "స్వామీ ! ఇన్నినాళ్లైన తరువాత మీ వాక్కునుండి యీ కఠిన వాక్యములను వినవలసి వచ్చెనా ?" అనియెను.

ఫకీ—వత్సా! విధివిధానము నుల్లఘించుట మనుష్యు నకు సాధ్యముగాదు. అందువలనఁ గొంతకాలము వఱకు యవనయుద్ధమునుండి విరతుఁడవు గావలయు నని చెప్పితిని. ఈకొలఁది కాలపు యుద్ధములలో బహుసంఖ్యాకులైన హిందూ వీరులు కాలాధీనులై గతించిరి. ఇప్పుడీ రక్తప్రవాహము నిలు పుట యావశ్యకము. యోధపుర రాజబాలకుని శైలశిఖరము నం దేకాంతముగా నుంచియుంచుట యవసరము లేదు. ఔరంగజీ బిప్పుడు కోఱలు దీసిన పామువలె నున్నాఁడు. కావున నబ్బాలకుని స్పృశించుట యిఁక నాతని కవశ్యము గాను. నా యిహ జీవనము ముగియవచ్చినది. జీవనము పోవు టకు ముందీ రక్తప్రవాహ మాఁగిపోవుటను జూచి సుఖముగా దేహమును జాలింతును.

దుర్గ—(కన్నీరు నించుచు) "విధాత కిదియేమి సంక ల్పము? నేను దీనిని విశ్వసింపఁజాలకున్నాను. సకల జగదీశ్వ రుఁడైనవాఁ డింతటి నిష్ఠురుఁడా? ఆతని మంగళమయ విధాన మిదియేనా? హా, దేవా! తుదకీ నిష్ఠురాలోచన వాక్యములు మీ నోటినుండి వినవలసివచ్చెనా? యవనసంహార మహా వ్రతమునకు జలాంజలియిచ్చి దుర్గాదాసుఁ డింకను జీవితములు ధరింపవలయునా? బంగారువంటి భారతవర్షము నానాఁటికిఁ బాతాళమునఁ గూలిపోవుచుండుటఁ గన్నారఁగాంచుచు నిశ్చిం తుఁడనై యూరకుండవలయునా? ఓ యోగివరా! త్రికాల దర్శి! అనంతజ్ఞాన స్వరూపా! మీరు దివ్యజ్ఞానులైనను మీ

కఠినోపదేశమును దుర్గాదా సంగీకరించుట యసంభవము”
అని చెప్పి బాలునివలె నేడ్చుచుఁ జేతులు జోడించుకొని
బాష్పగద్గదకంఠుఁడై మరలఁ జెప్పఁ దొడంగెను.

“తల్లీ! భారతభూమీ! నిఖిలభువనాధీశ్వరీ! అగణ్య దేవతా మాతృస్వరూపిణీ! ససాగర వసుంధరా శిఖోదాయినీ! రాఘవార్జునులను, వాల్మీకివేదవ్యాసులను, సీతా ద్రౌపదులను గన్నతల్లీ! నీ యదృష్టము తుదకిట్లయినదా? దేవీ! యొకసారి కనువిప్పి చూడుము! నీ కధిష్ఠానమైయున్న భారతభూమి శ్మశానముగాఁ బరిణమించినది! ఈ సమయమున సుధామధురములగు నీ హుంకారధ్వనుల నింకొకసారి వినఁజాలనా?”

ఫకీ—వత్సా! ఊరడిల్లుము! భారతవర్షము నావరించుకొనిన యీ యంధకారము స్థిరముగా నుండఁజాలదు. ధర్మమునకు విజయమును బాపమునకుఁ బరాజయము నెప్పటికైన దప్పదు. ఇది యులఘ్యవిధి విధానము. వీనిని భారత నివాసి ప్రత్యక్షముగాఁ జూచితీరును.

దుర్గా—హా, స్వామీ! గురుదేవా! ఆ దినములు మేమెప్పుడు చూడఁగలము?

ఫకీ—ఇప్పుడు మనము చూచుచున్న దానినిబట్టి గోచరించుట లేదా! మహాపాతకుఁడైన యౌరంగజేబుని మూర్ఖత వలన నప్పటి ముసల్మాను రాజ్యము ధ్వంసమగుట కింక నెంతయో విలంబములేదు. యవనసార్వభౌముఁ డింక దక్షిణమునుండి ముసల్మాను రాజధానికి నెనుదిరిగి రాఁబోఁడు,

స్వల్పకాలమునందే యీ యవన సామ్రాజ్యము భారతభూమి నుండి నిర్వాసితము కాఁగలదు. పిమ్మట, మీ శాస్త్రముల యందుఁ జెప్పఁబడినట్లే బహుదూరము నుండి, మహాసాగరము దాఁటి నిరుపమ జ్ఞానసంపన్నులును నిర్వక్రమపరాక్రమశాలురును, ధర్మపరాయణులు నగు వేతలోకజాతి వారు విధాతృనిమంగళము సంకల్పాను సారముగా భారతభూమికి వచ్చి పడిపోవుచున్న భారత వర్షము నుద్ధరించుటకు ప్రేక్షవహించెదరు. ఔరంగజీ బవలంబించిన భ్రమాత్మకమగు రాజనీతి భావికాలమున నీ విశాల భరతఖండమునకు రాజులగు వారికిఁ జాలకాల మనుసరణీయముగా నుండఁగలదు.

దుర్గా—నేనందాఁక సశ్వేష్టుఁడనై. నిశ్చింతుఁడనై యవన పరిచర్యలలోఁ గాలము గడపవలసినదే!

అంతలో సామీప్యమునం దాకస్మికముగా వివిధవాద్యముల గంభీరధ్వనులును, ననేక జనుల యానంద కోలాహల ధ్వనులును వినవచ్చెను. దుర్గాదా సాశ్చర్యముతో "నిది యేమి! ఈ దుఃఖ సమయమున నీ యానంద కోలాహలధ్వని లెక్కడనుండి వచ్చినవి?" అనియెను.

ఫకీ—(నవ్వుచు) వత్సా! చాలాకాలమునుండి మనము రక్తప్రవాహ మయమగు భయంకర సంగ్రామ రంగమున విషాద కరభీషణాభినయము ప్రత్యక్షముగాఁ జూచుచుంటిమి. ఇప్పుడు రమ్ము. తుట్టతుదకుఁ ప్రేమమయమగు నేఁటి యీ యానందోత్సవమునఁ జేరి పోవుదము.

అగణిత జనానందమయ గోలాహల ధ్వనులును, వివిధ వాద్యగంభీర నినాదములును, బహుగజతురంగ పదఘట్టన ధ్వనులును ఫకీరుని యానందమయ మధురకంఠ స్వరముతోఁ జేరిపోయెను. అందఱకంటెను ముందుగా విజయపాలుఁడు కుమారామరసింహుని చేయిఁ బట్టుకొని వచ్చి ఫకీరున కభివాదనము చేసి, దుర్గాదాసుని గూర్చి "మీ రీతని నెఱుంగుదురా? రైతు గర్భమున రాజకుమారుఁడు పుట్టుట యిదివఱ కెవ్వరైన నెఱుగుదురా!" అనియెను.

4

వైరాగ్య వ్రతమును బూనిన సన్న్యాసినులకు శాంతి మయాశ్రమమై, రాజనాథుని కేతనమై యొప్పుచున్న నాథద్వారము నేఁ డాకస్మికముగాఁ గోలాహలమయమగు రాజధానిగా మాఱిపోయెను. ఆలయమునకు సమీపమున ననేక శిబిరములు స్థాపింపఁ బడియెను. వానికి నలుదెసలనున్న సైన్య సమూహములలో ననేక రాజుల యుష్ణీషములు వెన్నెల వెలుఁగులలో మిలమిల మెఱసి పోవుచుండెను. ఆకస్మికముగా నేదియో మోహమంత్ర ప్రభావముచే సంసార త్యాగులై యున్న విరాగ జనులందఱును దమచిర సన్న్యాస వ్రతమును మఱచి నేఁడు సంసార కోలాహలమునఁ జేరిపోయి నట్లగపడుచుండెను. సమరవ్రతులగు క్షత్రియులు వీరరణరంగమును

వీడి యవనయుద్ధమును మఱచివచ్చి యీ యానందోత్సవమునఁ జేరిపోయిరి. రాజస్థాన రాజపరివార రమణీమణులెల్లరు వివాహ మహోత్సవమునకు వచ్చియుండిరి. యోధపుర రాజమహిషి యగు నరుంధతీదేవియు మాతృమందిరమునందున్న నారీమణులను వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చి యుండెను. ఈ నరనారీమణు లెల్లరి ముఖమండలములును సంతోషమును బ్రకటించుచుండెను. ఒక్క—సన్యాసినిమాత్రము—ఒక్కతె మాత్రము—ఈ యానంద కోలాహల సంపర్కమును విడిచి బహుదూరమేఁగి యొంటికత్తెయై నదీసైకత స్థలమునఁ గూరుచుండి నిశ్శబ్దముగా నేడ్చుచుండెను. కన్నీటిచేఁ దడిసినయామె కావిచీర చెఱఁగు నేలపైఁ బారలుచుండెను. ముడివీడిన యామె పెన్నెరిగుంపు నిరాదరణముచేఁ జెదరి నదీజలములఁ బడి తేలి యాడుచుండెను. ఆమె నీలోత్పలనయన యుగళమును భేదించుకొని వారిధార ప్రవహించు చుండెను. ఆ నవీన సన్యాసిని యెవ్వరో పాతకులకుఁ జెప్పవలయునా! హా! కృపిక సైనికుఁ డీసమయమున రాజాధిరాజకుమారుని వేషముతో వచ్చి యొకసారి అంబర రాజకుమారి ప్రోలసాహిత్కరింప రాదా!

ఆలయమున కెదుటఁ బుష్పమాలికలచేతను, చిగురు దండలచేతను, ముక్తామణి గణములచేతను వివిదవిధముల నలంకరింపఁబడిన తోరణములను గట్టియుండిరి. తోరణమున కొకపార్శ్వమున; నమరసింహునితో వచ్చియున్న పురుషుల

కును, మఱియొక ప్రక్క స్త్రీలకును విడుదల నేర్పఱచిరి. ప్రదోష కాలమునఁ దోరణ పార్శ్వమున స్త్రీలందఱుఁ జేరిరి. వారు హస్తములందుఁ బుష్పబాణములను బుష్పధనుస్సులను ధరించియుండిరి. మఱియొక ప్రక్క రాజపురుషులు స్వర్ణకవచములతో రణవేషాలంకృతులై బంగారు విల్లంబులఁ బట్టియుండిరి. వారందఱకును ముందు విజయ పాలుఁడు—అంబర రాజవంశమునందును వివాహమునకు ముందు మసలొనలెనే యెదురుసన్నాహ మహోత్సవము గలదు. వారిలో వరుని పక్షమునఁ బురుషులందఱును, వధువుపక్షమున స్త్రీలందఱు నొకరకొకరు రున్ముఖముగా నొక్కొక్క సైన్యాధిపతిని ముందిడుకొని యుద్ధసన్నద్ధులవలె నిల్చి యొకరిపై నొకరు హాస్యపుఁ బాటలను బాడుకొందురు. పురుషుల పక్షమున నల్లకొండ సేనాధిపతిగా నుండెను. స్త్రీలపక్షమున విలాసకుమారి సేనా నాయికగా నుండెను. ముందు వధువుపక్షము స్త్రీలు పాడ నారంభించిరి.

... ...

ఆయనంత కోలాహల మధ్యమున నెవ్వరో యేడ్చుచు న్నట్లు వినఁబడియెను. అప్పు డొకయంగన పరుగెత్తుకొనివచ్చి "అయ్యో! సర్వనాశనమై పోయినది! వేగముగారండు—అంబర రాజకుమారి నదిలోఁ బడిపోయినది" అనియెను.

పాట లాఁగిపోయెను. నరనారీ సంగ్రామము భంగ మయ్యెను. ఆనంద కోలాహలము విషాదవిజృంభణముగాఁ బరిణమించెను. స్త్రీ పురుషు లెల్లరు హాహాకారములతో నదీ

తీరమునకుఁ బరుగెత్తి పోయిరి. అక్కడ నేడ్చుచున్న యంగన యొక తె యంబాలిక జలములంబడిన స్థలమును జూపెను. నదీ ప్రవాహము సుధాకరుని వక్షమున నిడికొని కలకల నినాద ముతో నృత్యము సేయుచుండెను—అంబాలిక యానవా లేదియు నగపడ లేదు.

5

నాథద్వారమునకుఁ గ్రోసుదూరమునఁ బూనానదీ సైకత స్థలమున లతాగుల్మములచే మఱుఁగుపడి నిర్జనమై యున్న యొక చిన్న యుపవనమున ఫకీరు చేత నరహితమై యున్న యంబాలిక దేహమును దొడలపై నుంచుకొని కూరు చుండియుండెను. ఎదుట విలాసకుమారి మాటాడకుండఁ గన్నీరు నించుచు నిలిచి యుండెను.

ఫకీ—ఏడువ వలదు. దైవసంకల్పమునకు సమ్మతింప వలయును.

విలాసకుమారి ముకుళిత కరకమలయై కాతర స్వర ముతో "గురుదేవా! నా చిరవాంఛితము దీరునట్లుగా నంబా లిక ప్రాణములను రక్షింపుము" అనియెను.

ఫకీ—వత్సా! నీవు బుద్ధిమతివై యుండియు నిట్టిపని చేయవచ్చునా? అట్లేల గావించితివో నాకుఁ దెలియలేదు. నీ విది వఱకే రాజకుమారుని సత్యచరిత్రము నంబాలిక కేల

తెలుప నైతివి ? అట్లు చెప్పియున్నచో నీ భయంకర వ్యాసారము నా కన్నులఁ బడకుండును గదా ? అమరసింహుఁ డీమెను వివాహ మాడుట నిజముగా నీ కిష్ట మున్నదా ? వా రిరువురు దంపతులగుటఁ జూచి నీ వానందింపఁగలవా ?

విలా—(నవ్వుచు) అయ్యో ! భగవానుఁడా ! ఇంత కాలమైన తరువాత మీరు నన్నవిశ్వాసినిగా నెంచుచున్నారు గాఁబోలును ! నిర్భాగ్యురాల నగునేను, వివాహ సమయమున నంబాలిక యీ దరిద్ర కృషికుఁడే రాజకుమారుఁ డని తెలిసికొని తన దుఃఖము లన్నిటిని మఱచిపోవునని యనుకొంటిని. నూతన దంపతు లానంద సాగరమున నీఁదుచుండుటఁ జూచి యీ నా జన్మము సార్థకపఱుచు కొనవలయునని యెంతయు నాశపడియుంటిని. ఆ నా యాశ ఫలింపదా ? అల్పబుద్ధియగు మీ బిడ్డ యపరాధమును మన్నింప వేఁడికొనుచున్నాను. అంబాలికకుఁ బ్రాణదానమును జేయవలయును. వేగముగాఁ దెలుపవలయును. స్వామీ ! మీరు వేగముగాఁ దెలుపకుండుటచే నా ప్రాణములు కొట్టుకొనుచుండెను. ఈచిర దుఃఖని కిహ జీవనమునం దొక్కటే యాశగలదు—అది ఫలింపదా !

ఫకీ—వత్సా ! నీ స్నేహితురాలి ప్రాణమునకు భయములేదు—విధాత్రుని శుభసంకల్పముచే నుచిత సమయమునకే మన మిక్కడకు రాఁగల్గితిమి,

విలా—(హర్ష ప్రఫుల్ల వదనముతో) అట్లయిన ననుజ్ఞ నొసంగుఁడు. నేను వేగముగాఁ బోయి మీవారు రాజకుమారునకీ శుభవార్త నెఱింగించెదను.

ఫకీ—వత్సా! కొంచెము తాళుము. నిన్నొకటి యడుగవలసి యున్నది—నీ భర్త నంబాలిక వివాహ మాడినచో నామె నీ స్థానము నాక్రమించుకొనును. అందువలన నీకా జీవనమును భర్తృసౌఖ్యమును లేకుండఁబోవును. నీ ముందు గతి యేమగునో తెలియక నా మనస్సు కళవళ పడుచున్నది—భగవానుఁడా! అవసాన కాలమునకు నాకీదశ సంభవమైనదా? పుత్రికా సమానురాలుగాఁ బెంచిన యీ బాలిక భావిసౌఖ్యమును నేను నా చేతులతోనే తీసివేయుచుంటినా?

ఫకీరిట్లు చింతాక్రాంతుఁడై దీనోక్తులు పలుకుట విలాసకుమారి యెప్పుడును జూచియుండలేదు. స్వర్గీయానం మయమైన యీ ముఖమండలమునం దొక్క విచార రేఖయైన నామె యెన్నఁడును గనియుండలేదు. విలాసకుమారి యాతనికి సాష్టాంగపడి చేతులు జోడించుకొని కరుణాస్వరముతో "స్వామీ! మీ రంతర్యాములు. నారీహృదయము మీ కెఱుంగనిది గాదు. కుమారామర సింహుఁడు నా స్వామియే. నా యిహ జీవితమున కిష్టదేవత. నా పరలోక సాధనమునకును నాతఁడే యధీశ్వరుఁడు. నాయీ యల్ప ప్రాణము నాకాతని ప్రాణముకంటెను ప్రియమైనదా? గురుదేవా! మీ రెఱుంగరు—ఆతని కాలిలో నొకచిన్న ముల్లు గ్రుచ్చుకొనినను నేను నా

రక్తమంతయు ధారవోసి దానిని దీసివైచెదను. నాకంతకంటె సుఖమేదియు లేదు ఆశీర్వదింపుఁడు—నా హృదయేశ్వరుఁడు తాను వరించిన యంబాలికను బెండ్లియగుటచూచి నేను నారీ సుఖ పరాకాష్ఠను బొందెదను" అనియెను.

6

నదీతీరముసందున్న యాచిన్న యుపవనము ప్రాత స్సూర్యకిరణ స్పర్శచే నవ్వుచుండెను. నదీప్రవాహ కలకల శబ్దము శకుంత సంతతుల మనోహర కలనాదములతోఁ జేరి, సుధామయ గానముగాఁ బరిణమించి "బూనా" నదీ సైకతములఁ బ్రతిధ్వనించుచుండెను. నిదాఘప్రభాత సమయమున మెల్లమెల్లఁగా వీచుచున్న మలయమారుతము మెల్లమెల్లఁగా శీతలజలములనీఁది, మెల్లమెల్లఁగా గుసుమవల్లరుల నాలింగనము చేసికొని తనమృదు దేహమును సరససౌరభములచే నిండించుకొని, మెల్లమెల్లఁగా శకుంత సంతానములను మనోహర కాకలీ స్వరామృతమును సేకరించుకొని మెల్లమెల్లఁగాఁ బరుండియున్న యంబాలిక యలకదామములతో నాడుకొనుచుండెను. అంబాలిక యప్పటికిని నిర్జనమైయున్న యా యుపవనమున నేలపైఁ బరుండియుండెను. ఆ నిద్రలో నామె యొక స్వప్నమును గాంచెను. తాను శోకతాపమయమగు నీ మర్త్య లోకమును వీడి సురలోకమునకుఁ బోయినట్లును, పక్షుల యవ్యక్త మధుర గానములచేతను, అప్సరల యమృత సంగీతములచేతను, వజ్రపుష్పశోభితము లగు ముక్తాలతలచేతను విలసిల్లుచున్న సురలోకమునందు దివ్యతేజో విరాజితులగు దేవ

తల నను మ ఫకీరు దివ్యరూపము ధరించి దేవసభ నలంకరించి నట్లును, ఫకీరు తన్నుఁ జూచి "వత్సా! ఇక్కడ దుఃఖము లేదు; వైషమ్యము లేదు ; వర్ణ భేదము లేదు ; అధికులు నల్పులు నను భేదము లేదు ; ధనికులు దరిద్రులు నను భేదము లేదు ; రాజులు రైతులు నను భేదము లేదు ; అందఱు సమానులే యని చెప్పినట్లును, అందులకుఁ దాను నిట్టూర్పువిడిచి "అట్లైనచోఁ బాపమయమగు భూలోకమును విడిచి కృషికుఁ డీశాంతిని కేత నమున కేల రాఁగూడ" దని యోజించుకొను చున్నట్లును, దనమనోభావమును ఫకీరు తెలిసికొని చిఱునవ్వునవ్వి "వత్సా! చూడుము, పాపమయమగు నరలోకమును వీడి కృషికుఁడీ యానందధామమునకు వచ్చి యున్నాఁడని" చెప్పినట్లును, కృషికుఁ డప్పుడే యమరవేషమును దాల్చి తనయెదుట సాక్షాత్కరించినట్లును, అభిమానాశ్చర్య విషాదములతోఁ గృషికకుమారునిఁ జూచి తిరస్కార పూర్వకముగా "నిది వఱకు నన్నీయానంద ధామమున కేల తోడ్కొనిరా లేదు" అని యడిగినట్లును, అందుల కాతఁడు—"రాజకుమారీ! క్షమింపుము ! ఇఁకఁ బ్రాణములుండువఱకును నిన్నువిడిచి యుండఁబోను" అని చెప్పినట్లును గలగాంచెను.

అంతలో నంబాలికకు మెలఁకువ వచ్చెను. ఆమె మూర్ఛనుండి తేఱికొని కను విచ్చి చూచెను. నిజముగా గృషికయువకుఁడు రాజాధిరాజ వేషముతోఁ గాళ్ళకడఁ గూరు చుండి యుండెను. ఆతఁడు "రాజనందినీ! క్షమింపుము. ఇఁక నిన్నెప్పటికిని విడువఁబోను" అనియెను.

అంబాలిక యొకసారి కన్నులు మూసికొని మరలఁ గన్నులు తెఱచి, ప్రేమామృత మయమగు నాముఖచంద్ర మండలమును నిశ్చేష్టయై చూచుచుండెను. కృషికుఁడు రాజ కుమారి చరణ కమలములంటి "క్షమింపుము రాజకుమారీ!" అనియెను.

రాజు—(మెల్లమెల్లఁగా) ఇక్కడకు నీ వెచ్చటినుండి వచ్చితివి? నీకీ రాజవేష మెందులకు? ఎవ్వరిని క్షమింపుమని వేఁడుచున్నావు? నీవు నాకేమి యపచారము గావించితివి? నీ మాట లెవ్వియు నాకుఁ దెలియుటలేదు.

కృషి.—అంబాలికా! నీ కింతవఱకును దెలుపలేదు. నేను మీవారు రాజకుమారుఁడనగు నమరసింహుఁడను.

రాజకుమారి యించుకసేపు మౌనముతో నమరసిం హుని దేఱిపాఱఁ జూచి "ఐనచో నీవిదివఱకును—"

ఇఁక మాటాడలేక పోయెను. ఆమె కంఠము రుద్ధ మయ్యెను. కన్నులనుండి యశ్రుధారలు రాలుచుండెను. అమర సింహుఁ డంబాలిక కాళులపై నొకచేయి నుంచి రెండవచేతి నామె మెడకుఁజుట్టి యామె బాష్పపూరితనయన ద్వయ మును ముద్దిడుకొనియెను. ఆకస్మికముగా నామెకు శక్తిగలిగి యమరసింహుని బాహువులనుండి తప్పించుకొని లేచి నిలువఁ బడియెను. తెల్లనైన యామె ముఖమండల మంతలో నారక్త మయమయ్యెను. కన్నుల నీరు నిండెను. పెదవు లదరఁజొచ్చెను అభిమాన రోషములతో నశ్రునయనయై "ఇన్నినాళ్లు నన్నిం తకష్ట పెట్టుట యెందులకు?" అనియెను.

అమ—రాజనందినీ! నీవు నా వెనుకటి వృత్తాంతమును విన్నచో నన్ను క్షమింపఁగలవు. తల్లిగారి యాజ్ఞాప్రకారము నేనిది వఱకును గృషిక వేషముతో గిరిదుర్గమున నజ్ఞాతవాసము చేయుచుంటిని.

ఉపవనమునకుఁ బార్శ్వమునందున్న కదంబవృక్షమునకు వెనుకనుండి "సఖి, హే, కేశిమథనముదారం" అని పాడుచు విలాసకుమారి నవ్వుచు వచ్చి నూతన దంపతుల కెదురుగా నిలిచెను. అమరసింహుఁ డంబాలిక కాళ్లువదలి లేచి నిలుచుం డెను. అంబాలిక చకితయై మేలిముసుఁగుకొంగుతోఁ గన్నులు తుడుచు కొనియెను. విలాసకుమారి చప్పటులు చఱచుచు "ప్రథమసమాగమలజ్జిత యాపటుచాటుశతైరనుకూలంమృదు మధుర భాషితయా—" అని పాడఁ దొడంగెను.

అంబాలిక పరుగెత్తికొని వచ్చి విలాసకుమారినోరు తన రెండుచేతులతో మూసి పాడకుండఁ జేసి "చీ, సఖి! నీవు సిగ్గుమాలిన శిఖండివి" అనియెను.

విలాసకుమారి యంబాలిక చేతులను విడిపించుకొని కన్నులిప్పి చూచి కల్పితరోషముతో నమరసింహు నుద్దేశించి "అంబర రాజకుమారి నంటుట కీదరిద్రకృషిక కుమారున కింతటి ధైర్య మెట్లువచ్చినది?" అనియెను.

అమరసింహుఁ డంబాలిక బాహులతలను దనకంఠము నకుఁ జుట్టుకొని "ఇఁకముందు నేను దరిద్రదకృషిక కుమారుఁ డను గాను. "దేవీ! ఇదిగోఁ జూడుము! నేఁడు నాకంఠమును సర్వశ్రేష్ఠము నమూల్యమునగు "కోహినూరురత్న" మలంక రించినది!" అనియెను.

ఉపసంహారము

ఫకీరు దుర్గాదాసునకుఁ జెప్పినదంతయుఁ గార్యరూప మునఁ బరిణమించెను. స్వల్పకాలమునందే యాతఁ డజీత సింహుని యోధపుర సింహాసనమునఁ గూరుచుండఁబెట్టి యవన యుద్ధమునుండి విశ్రాంతి నొందెను. మీవారు మహారాణా విశేషాదరభావముతో రాఠోరు సేనాపతిని దన రాజధానికిఁ గొంపోయెను. దుర్గాదాసు బ్రతికి యున్నంతకాలము మీవారు రాజధానియందు బహుసుఖముగాఁ గాలము గడుపుచుండె ననియు, నమరసింహుఁడు సింహాసనమునకు వచ్చినపిమ్మట దుర్గాదాసుని దినవెచ్చమునకు దినమున కేనూఱు రూప్య ములు రాజకోశాగారమునుండి యిప్పించుచుండె ననియుఁ, జరిత్రము చదివినవారికిఁ దెలిసియుండవచ్చును. స్వల్పకాలము నందే మాతృమందిరము ప్రస్తర నిర్మలస్తూపముఁ బరిణ మించెను.

అమరసింహునకు వివాహమైన తరువాత విజయపాలుఁడు తానుగూడ వివాహము గావించుకొనుటకు సంకల్పించుకొనెను. అంగన లాతని ప్రయత్నము నెఱింగి పరిహాసము లాడఁజొచ్చిరి. కాని, నల్లగొండ వారి పరిహాసములను బాటింపక తన సంకల్పము నెఱవేర్చుకొనియెను. ఒక మాసమైన తరువాత "చందావతీ" సైన్యాధిపతి తనయయగు "ఐలావతి" ని పెండ్లి చేసికొనియెను. అతఁడే స్వయముగా నుదయపురమునకు వచ్చిన తన వివాహమున కందఱను బిలుచుకొనిపోయెను.

అంబర రాజకుమారికి వివాహమైన మూఁడవనాఁడు ఫకీరు మానవలీలను జాలించెను. అతఁడు స్వల్పకాల మిహలోకమును వీడియున్నను మరలఁ దిరిగి వచ్చునని యందఱు విశ్వసించి యుండిరి. అమరసింహుని యాజ్ఞాప్రకారము మాతృమందిర పార్శ్వమున ఫకీరు సమాధిపై నొక శిలాస్తంభమెత్తింపఁబడెను. ఇప్పటికి నా స్థలమునకు సమాధిస్తంభమని పేరు.

వివాహ మహోత్సవము పూర్తియైన పిమ్మట విలాసకుమారి నెవ్వరును జూడలేదు. అంబాలిక యనేక స్థలములఁ జాలకాలము వఱకును వెదకించెను గాని యామెజాడ యగపడలేదు.

ఏడు సంవత్సరములైన పిమ్మట నొకనాఁ డమరసింహుఁ డంబాలికను వెంటఁబెట్టుకొని ఫకీరు సమాధిమందిరమును జూడఁ బోయెను. అనుచరులను దూరముగా నుంచి వారిరువురును సాయంకాలమైన తరువాత నా పవిత్ర సమాధిమందిరమునకు వచ్చిరి. ఆకస్మికముగా నా నిర్జనపర్వత ప్రదేశమున నెవ్వరో పాడుచున్నట్లు విననయ్యెను. వెన్నెలలో దరికిఁ బోయి చూడఁగా ధవళవస్త్రమును దాల్చి జడలుగట్టిన నిడుద పెన్నెరులతో రమణీమణి యొకతె సమాధి స్తంభమునకు వెనుక నిలిచి పాడుచుండెను. ఆమె విలాసకుమారి! పండు వెన్నెలలచే వెలుంగుచున్న యా నిర్జనశైల శృంగమునందుఁ బవిత్రసమాధి స్తంభమున కెదుటఁబడిపోయిన మాతృమందిర శిలాశకలములపై నిలుచుండి తనయపూర్వ దివ్య సుందర తేజముచే దశదిశల వెలిఁగించుచు విమలామృతమూర్తి యగు విలాసకుమారి పాడుచుండెను !

“ శత్రునివహానిధనే కలయసి కరవాలం ”

సమాప్తము.

రాజేశ్వరి ప్రెస్, రాజమహేంద్రవరం—1954.

విశ్వవిఖ్యాత రచయితల
నవలా సాహిత్యం

వాగ్దానం	(శరత్)	2-0
చంద్రనాథ్	..	1-8
స్వామి	..	1-0
పరిణీత	..	1-0
బడీబహన్	..	-12
పల్లెజీవనం	..	2-0
విప్రదాస్	..	3-0
దేవదాస్	..	1-8
సుమతి	..	-12
చరిత్రహీనులు	..	4-0
బిందుగారబ్బాయి	..	1-0
అనుపమాదేవి	..	1-0
శ్రీకాంత	..	7-8
అరక్షణీయ	..	1-4
సుందరి	(ప్ర॥ ముఖర్జీ)	2-8
ఫాదరిండియా		1-8
మదరిండియా		1-0